

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İŞSİZ KADIN ÖĞRETMENLER: NEOLİBERAL DÖNEMDE
İŞSİZLİKLE BAŞETME DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Figan ŞAHİN GÖK

TOKAT
Temmuz, 2021

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İŞSİZ KADIN ÖĞRETMENLER: NEO LİBERAL DÖNEMDE
İŞSİZLİKLE BAŞETME DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Figın ŞAHİN GÖK

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zafer KİRAZ

TOKAT
Temmuz, 2021

ETİK SÖZLEŞME

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgi toplama ve raporlaştırma sürecinin Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği' ne, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna, genel akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak gerçekleştirildiğini; bu tez çalışmasının “intihal engelleme” programı ile tarandığını, bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve bulgulara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğini beyan eder, sorumluluğun tarafıma ait olduğunu kabul ederim.

05.07.2021

Figan ŞAHİN GÖK

İmza

JÜRİ ONAY SAYFASI

TEŞEKKÜR SAYFASI

Ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenlerin, işsizlikle başa çıkma deneyimlerini inceleyen bu araştırmanın, planlanma aşamasından tamamlanmasına kadar geçen süreç içerisinde pek çok kişinin katkısı olmuştur. Öncelikle araştırmanın her aşamasında beni destekleyen, yüreklendiren, gelişmemde büyük emeği olan değerli danışmanım ve hocam Dr. Öğr. Üyesi Zafer Kıraz'a çok teşekkür ederim.

Ders dönemimde deneyimlerini, akademik desteğini ve süreçte yaşadığım zorluklarda desteğini her zaman hissettiğin sayın hocam Doç. Dr. Erdal Küçüker'e teşekkür ederim. Çalışma sürecinde eleştirileri, bilgi ve önerilerinden yararlandığım kıymetli hocam Doç. Dr. Gülay Aslan'a, eleştirilerinden faydalandığım tez savunma jürimde bulunan Doç. Dr. Arslan Bayram'a teşekkür ederim.

Ders dönemimde desteğini esirgemeyen okul müdürüm ve iş arkadaşım Fuat Ercan'a teşekkür ederim. Yüksek lisans sürecinde beni destekleyen, yüreklendiren ve cesaretlendiren kıymetli dostlarım Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Koşan, Bülent Köseoğlu, Burcu Özdemir, Seda Karaçam ve Pınar Akdağ'a çok teşekkür ederim.

Son olarak yüksek lisans döneminden tez yazım sürecinin sonuna kadar yanımda olan, çalışmalarımın en yoğun olduğu dönemlerde dahi sabrını ve desteğini benden esirgemeyen eşim Erkan Gök ve çocuklarım Efe Murat Gök, Ece Su Gök ve Ege Yağız Gök'e çok teşekkür ederim.

Tokat, Temmuz, 2021

Figana Şahin Gök

ÖZET

İŞSİZ KADIN ÖĞRETMENLER: NEO LİBERAL DÖNEMDE İŞSİZLİKLE BAŞ ETME DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ

Şahin Gök, Figan

Yüksek Lisans, Eğitim Yönetimi ve Denetimi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi. Zafer Kiraz

Temmuz 2021, x + 130 sayfa

Yaşanılan toplumun yapısı ile ekonomik yapı paralellik göstermektedir. Sanayi Devrimi ile sanayi kapitalizmi başlamıştır. Sanayi kapitalizmi de işsizlik sorununu getirmiştir. Bu sorun, işçi sınıfının kontrol edilmesinde ve sistemin devamının sağlanmasında stratejik bir öneme sahiptir. Sonrasında gelen Keynesyen politikalarla birlikte işsizlik oranları azalma gösterse de neoliberal politikaların 1970 petrol krizinin etkisiyle tüm dünyada etkili olması ile daha sert uygulamalar sonucu işsizliğin daha da çok artmasına sebep olmuştur. Eğitimde geçirilen sürenin artmasıyla işsizliğin azalacağı inancı da söz konusu liberal politikalarla önemini kaybetmiştir. İşsizler arasında üniversite mezunu sayıları incelendiğinde, alınan eğitimin işsizliği engelleyemediği görülmektedir. Aynı zamanda işsizlerin sayısı, cinsiyete göre de farklılık göstermektedir. Üniversite mezunu işsizler arasında kadınların sayısının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu kadın işsizler arasında öğretmenlik mesleğini tercih eden kadınların sayısı azımsanmayacak düzeydedir. Bu çalışma, ataması yapılmayan ve herhangi bir işte çalışmayan eğitim fakültesi mezunu kadın öğretmenlerin işsizlikle nasıl baş ettiklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Olgubilim deseni kullanılan araştırmada, nitel veri toplama yöntemlerinden “görüşme tekniği” kullanılmıştır. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemi ile ulaşılan, 2020-2021 yılında Tokat ilinde yaşayan ve eğitim fakültesi mezunu olup ataması yapılmayan ve görüşmenin yapıldığı zaman diliminde herhangi bir kamu ya da özel kurumda çalışmayan 26 işsiz kadın öğretmenden oluşmaktadır. Çalışmada dokuz sorudan oluşan, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme esnasında ses kaydı alınmış ve ses kayıtları araştırmacı tarafından çözümlenerek, bilgisayar ortamında görüşme metinlerine dönüştürülmüştür. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, nitel veri analizi tekniklerinden betimsel analiz ve içerik analizi kullanılarak değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Araştırmadan

elde edilen sonuçlara göre, 30 yaş altı kadın öğretmenlerde işsizliğin daha yoğun olduğu görülmüştür. Bu durum, görüşmecilerin devlet okuluna atanabilmek için yedek işgücü ile rekabet edebilmek amacıyla uzun yıllar KPSS'ye hazırlanmaları ile açıklanabilmektedir. Ayrıca görüşmecilerin büyük çoğunluğunun, geleneksel muhafazakâr aile yapısı ile uyumlu olarak, yaşadıkları şehirde üniversite eğitimi aldıkları tespit edilmiştir. Görüşmecilerden bazıları evliliğe ılımlı bakmalarına rağmen işsiz olmalarından dolayı söz konusu evlilik düşüncesini ikinci plana atıkları görülmüştür. Katılımcıların tamamının alt ve orta ekonomik sınıfa dâhil olduğu tespit edilmiştir. İşsiz kadın öğretmenlerin işsizlik süreleri uzadıkça düşük ücretle çalışmayı işsizliğe tercih ettikleri görülmüştür. Görüşmecilerin işsizlik sürecinde ekonomik ve psikolojik desteği ailelerinden aldıkları tespit edilmiştir. Aile, bu süreçte destek unsuru olarak işlev görse de aile desteğinin aynı zamanda baskı unsuru özelliği gösterdiği sonucuna da ulaşılmıştır. İşsizliğin getirmiş olduğu olumsuzluklar, görüşmecilerin bir kısmında intihar etme düşüncesine neden olduğu tespit edilmiştir. Atama bekleyen öğretmenlerin büyük çoğunluğunu işsiz kadın öğretmenlerin oluşturduğu düşünüldüğünde, çok sayıda kadın öğretmenin intihar düşüncesi ile karşı karşıya olduğu söylenebilir. Öğretmen istihdamında uygulanan farklı uygulama şekilleri, işsiz kadın öğretmenlerde olumsuz duygulara neden olduğu görülmüştür. Bu duygulardan öfke ve haksızlığa uğrama hissi öne çıkarken, değersizlik ve geleceğe duyulan kaygı da hissedilen duygular arasında olduğunun sonucuna ulaşılmıştır. İşsiz kadın öğretmenlerin, işsizliğin getirdiği olumsuzluklarla baş edebilmek amacıyla bilinçdışı savunma davranışı ve duygu odaklı savunma davranışına başvurdukları, hayatlarını tehdit eden intihar duygusu ile baş edebilmek için ise bazılarının “dini başa çıkma”yı savunma yöntemi olarak kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İşsiz Kadın Öğretmen, Baş Etme Yöntemi, Atama Bekleyen Kadın, Psikoloji, Deneyimleri İncelenmesi

ABSTRACT

UNEMPLOYED FEMALE TEACHERS: EXAMINATION OF THE EXPERIENCES OF COATING WITH UNEMPLOYMENT IN THE NEO-LİBERAL PERIOD

Şahin Gök, Figan

Master's Thesis, Educational Administration and Supervision

Advisor: Assit. Prof. Dr. Zafer Kiraz

July 2021, x + 130 page

The structure of the society and the economic structure show parallelism. Industrial capitalism started with the industrial revolution. Industrial capitalism also brought the problem of unemployment. This problem has a strategic importance in controlling the working class and ensuring the continuation of the system. Although unemployment rates decreased with the Keynesian policies that followed, neoliberal policies were effective all over the world with the effect of the 1970 oil crisis, and as a result of harsher practices, unemployment increased even more. The belief that unemployment will decrease with the increase in the time spent in education has lost its importance with these liberal policies. When the number of university graduates among the unemployed is examined, it is seen that the education received cannot prevent unemployment. At the same time, the number of unemployed differs by gender. It is seen that the number of women among unemployed university graduates is higher than men. Among the unemployed women with university degrees, the number of women who prefer the teaching profession is not to be underestimated. This study aimed to reveal how female teachers graduated from education faculty who are not assigned and do not work in any job cope with unemployment. In the research using phenomenology design, "interview technique", one of the qualitative data collection methods, was used. The study group consists of 26 unemployed female teachers, who were reached by purposive sampling method, living in Tokat in 2020-2021, graduated from the Faculty of Education, were not assigned and were not working in any public or private institution at the time of the interview. A semi-structured interview form consisting of nine questions was used in the study. Audio recordings were taken during the interview and the audio recordings were analyzed by the researcher and converted into interview texts in computer environment. The data obtained from the interviews were evaluated using descriptive analysis and content analysis, which are qualitative data analysis techniques. According to the results obtained

from the research; It has been observed that unemployment is more intense among female teachers under the age of 30. This situation can be explained by the fact that the interviewees have been preparing for KPSS for many years in order to compete with the reserve workforce in order to be assigned to a public school. In addition, it was determined that the majority of the interviewees received university education in the city they live in, in line with their traditional conservative family structure. Although some of the interviewees had a moderate view of marriage, it was seen that they put the thought of marriage in the background because they were unemployed. It has been determined that all of the participants are included in the lower and middle economic class. It has been observed that unemployed female teachers prefer working for low wages over unemployment as the duration of unemployment increases. It was determined that the interviewees received economic and psychological support from their families during the unemployment process. Although the family functions as a support element in this process, it has also been concluded that family support also exhibits a pressure element feature. It was determined that the negativities brought by unemployment caused the thoughts of suicide in some of the interviewees. Considering that the majority of teachers waiting for appointment are unemployed female teachers, it can be said that many female teachers are faced with suicidal thoughts. It has been seen that the different forms of application applied in teacher employment cause negative emotions in unemployed female teachers. While anger and the feeling of being wronged stand out among these emotions, it has been concluded that worthlessness and anxiety about the future are also among the emotions felt. It was concluded that unemployed female teachers resorted to unconscious defensive behavior and emotion-focused defensive behavior in order to cope with the negativities brought by unemployment, and some of them used religious coping as a defensive method to cope with the feeling of suicide that threatened their lives.

Keywords: Unemployed Female Teacher, Coping Method, Woman Waiting for Appointment, Psychology, Analysis of Experiences

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK SÖZLEŞME.....	i
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	ii
TEŞEKKÜR SAYFASI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem	1
Amaç	7
Önem	7
Sınırlılıklar	9
Tanımlar	9
BÖLÜM II	10
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	10
Endüstri Devrimi ve Kapitalizm	10
Çalışma, İşgücü ve İstihdam	15
Çalışma Olgusunun Tarihsel Süreç İçerisindeki Değişimi.....	16
İşgücü	21
İstihdam	22
İşsizlik	24
Dünya’da ve Türkiye’de İşsizlik	25
Genç İşsizliği	30
Kadın İşsizliği.....	34
İşsizliğin Sebep Olduğu Etkiler	36
Başa Çıkma	38
Stres ve Başa Çıkma.....	38
Başa Çıkma Yöntemleri	40
İşsizlikle Başa Çıkma.....	43
İlgili Araştırmalar.....	44
BÖLÜM III.....	48
YÖNTEM	48

Araştırma Modeli	48
Çalışma Grubu	49
Veri Toplama Araçları	50
Veri Toplama Süreci	50
Verilerin Analizi.....	51
Geçerlilik ve Güvenirlilik.....	52
BÖLÜM IV	53
BULGULAR VE YORUMLAR	53
Görüşme Yapılan İşsiz Kadın Öğretmenlere Ait Demografik Bulgular	53
İşsiz Kadın Öğretmenlerin İşsizlik Süreleri Boyunca Yaşantılarına İlişkin Bulgular	59
İşsiz Kadın Öğretmenlerin Atanmaya Dönük Çabalarına ve İşsizliğe İlişkin Bulgular	61
İşsiz Kadın Öğretmenlerin Geleceğe Dönük Amaç ve İstihdamla İlgili Beklentilerine İlişkin Bulgular.....	65
İşsiz Kadın Öğretmenlerin Devletin İstihdam Politikalarına Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular.....	76
İşsiz Kadın Öğretmenlerin Psikolojik Durumlarına İlişkin Bulgular	79
BÖLÜM V	100
TARTIŞMA	100
BÖLÜM VI.....	105
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	105
Sonuçlar.....	105
Görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenlerin demografik özelliklerine ilişkin sonuçlar.....	105
Görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenlerin atanmaya dönük çabalarına ve işsizliğe ilişkin sonuçlar.....	106
Görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenlerin geleceğe dönük amaç ve istihdamla ilgili beklentilerine ilişkin sonuçlar	107
Görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenlerin devletin istihdam politikalarına yönelik düşüncelerine ilişkin sonuçlar	107
Görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenlerin psikolojilerine ilişkin sonuçlar.....	108
Öneriler	109
Araştırmacılara Yönelik Öneriler	109
Uygulayıcılara Yönelik Öneriler	110
Politikacılara Yönelik Öneriler.....	110
KAYNAKÇA	111
EKLER.....	122

Ek 1- Görüşme Formu.....	122
Ek-2. Görüşülenlere Ait Kimlik Bilgileri.....	125
Ek 3- Etik Kurul Kararı.....	128
Ek 4- Kısaltmalar	129
Ek 5- Özgeçmiş	130

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın problemine, amaçlarına, önemine, sınırlılıklarına ve tanımlarına yer verilmiştir.

Problem

İnsanlık, tarih boyunca çeşitli değişimler geçirmiştir. Bu değişimlerden en önemlileri, toplumsal yapıyı temelden değiştiren Tarım Devrimi ve Endüstri Devrimi olmuştur (Güran, 1990). Bu iki büyük değişimden biri olan Endüstri Devrimi, aynı zamanda sanayi kapitalizminin de başlangıcını oluşturmaktadır. Sanayi Devrimi'nin koşullarını oluşturan icatlar, yavaş yavaş yaşamın her alanında gelişme göstermiştir (Güran,1990; Torun, 2003).

Sanayi Devrimi, beraberinde batı insanının yaşam tarzını köklü bir şekilde değişime uğratmıştır. Cipolla'ya (1999) göre, ekonomide etken olan tarım sektörü yerini sanayi sektörüne bırakmıştır. Tarım sektörünün yerini sanayi sektörüne bırakmasına bağlı olarak tarımla uğraşan nüfus sayısındaki artış durmuş ve bu sayı gerileme eğilimi göstermeye başlamıştır. Sanayi Devrimi'yle birlikte nüfus oranında da artış gözlemlenmiştir. Bu dönemde azalan ölüm oranları neticesinde insan ömrü uzamaya başlamıştır.

Batı dünyası, sanayileşmeye bağlı olarak şehir toplumu haline gelmiştir ve Batı'da teknolojik değişimin sürekliliği kural haline gelmiştir (Güran, 2003). Bu değişimin getirisi olarak pahalı iş makinelerine yatırım yapmak gerekmektedir. Bu yatırım sermayeye bağlı olması nedeni ile sermaye sahiplerinden oluşan işveren sınıfının ve işverenlerin emrinde çalışan işçi sınıfının oluşmasına neden olmuştur (Küçükkalay, 1997; Mahiroğulları, 2005).

Kapitalizmin özünü oluşturan “daha fazla kâr etme” olgusu sanayi kapitalizminde de varlığını devam ettirmiştir. Bu amaçla henüz teknolojinin fazla gelişmediği dönemlerde üretim yapabilmek, sanayideki gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Ekonomik yapının düzeneğini oluşturan ise daha fazla kâr sağlayabilmek düşüncesiyle düşük maliyetle yapılan üretimin yüksek kârla satışının sağlanması olmuştur. Bunun

sağlanabilmesi için üretimde kullanılan ham maddeler, sömürgelerden ucuza alınmıştır. Üretimde ise iş gücü, mümkün olan en düşük ücret ile çalıştırılmıştır. Bu dönemde işçiler, sağlığa uygun olmayan iş yerlerinde, uzun mesai saatleri boyunca çalıştırılmış; kadın ve çocuklar düşük ücret karşılığında fiziksel ve ruhsal gelişimleri ile uyuşmayan işlerde yedek iş gücü olarak kullanılmaya başlanmıştır. Böylelikle iş gücü istismar edilmiştir (Gençoğlu, 2012; Mahiroğulları, 2005). Bu dönemde emek gücünün yerini makineler almaya başlamış olmasına rağmen iş gücüne olan ihtiyaç devam etmiştir (Işık, 2009).

1939 yılı sonrasında ise istihdam öncelikli Keynesyen ekonomik politikalar uygulanmaya başlanmıştır (Akçoraoğlu, 2017). Bu dönemde ortaya çıkan emeklilik maaşı, işsizlik sigortası, çocuk yardımı gibi uygulamalarla sosyal devlet anlayışı gelişmiştir. Aynı zamanda bu dönem, söz konusu uygulamalarla birlikte dünya ekonomisinde meydana gelen büyüme oranlarının yüksek olması sayesinde kapitalizmin altın çağı olarak değerlendirilmiştir (Gümüş, 2018; Sapancalı, 2001). Keynesyen ekonomik politikaların etkisiyle hem ekonomide hem sosyal yapıda yaşanan altın çağ, 1970'lere gelindiğinde yerini devletin toplumdan ve ekonomiden elini çektiği, özel sermayenin etkili olduğu neoliberal politikalarla bırakmıştır (Sapancalı, 2001). Özellikle neoliberal politikaların artmasına bağlı olarak devlet, ekonomideki etkisini azaltmaya başlamıştır. Devletin ekonomideki etkisi, sosyal devlet anlayışının değişime uğraması ile özel mülkiyetin korunmasında görülmeye başlanmıştır (Harvey, 2007).

Bütün dünyayı etkisi altına alan neoliberal politikalar, aynı senelerde bazı gelişmekte olan ülkelerle benzer şekilde Türkiye'yi de etkilemiştir. Bu dönemde Türkiye'de alınan 24 Ocak Kararları, o yıl gerçekleşen 12 Eylül Darbesi ile uygulamaya konulmuştur (Mumyalmaz, 2019). Bu uygulamalarla büyümenin kaynağı olarak özel sektör gösterilmiş, sosyal politikalardan uzaklaşmış ve bunun yerine insanların çalışarak kazanmaları gerektiği vurgulanmıştır (Demir, Turan ve Özarı, 2016).

Neoliberal politikaların bariz özelliklerini sıralayacak olursak: piyasanın hâkim rolü, devletin özel sektöre destek verirken toplumsal hizmetlerde eğitimden, sağlıktan, yoksul ve işsizlere sağlanan yardımlara ayrılan kaynakların kısılması, iş güvenliği başta olmak üzere karı azaltan bütün düzenlemelerin ortadan kaldırılması, emeğin güvencesiz hale getirilmesi, özelleştirmenin hızlandırılması, toplumsal işbölümünde görev almanın sorumluluğunun bireylere yüklenerek çıkan sorunlardan bireylerin mesul görülmeleri olarak sıralayabiliriz (Şahin, 2010). Bu süreçte emeği koruyan örgütlerin etkilerinin azaltılması, emeği koruyan hukukî güvencelerin yok edilmesi ile yedek iş gücünün sermaye için sürekli ve ucuz bir şekilde istenildiği an ulaşılabilir bir istihdam seçeneği

olması gibi birden fazla etkenin aynı anda oluşması sonucunda sermaye sahipleri, iş gücü üzerinde baskıyı arttırmaya devam etmektedir (İlhan, 2019).

Neoliberal politikalarla birlikte, emeğin disiplin altına alınmasında etkili olan işsizlik ve yedek iş gücü stratejik bir önem kazanmıştır. Uygulanan politikalar sayesinde işsizlik tehdidi ile işçiler daha zor şartlarda daha düşük ücretlere razı edilmeye çalışılmıştır (İlhan, 2019; Özçelik, 2013). Neoliberal politikalarla beslenen işsizlik, salgın gibi bütün dünyaya yayılmış ve bütün ülkeleri etkilemiştir (Özçelik, 2013).

Sanayileşme ile var olan ve neoliberal dönemde stratejik bir önem kazanan işsizlik, TDK'ye göre "işsiz kalma, iş bulamama durumu" olarak tanımlanmaktadır. İşsizlik, kişilerin çalışma potansiyelleri ve çalışma istekleri bulunmasına rağmen bu potansiyellerini kullanabilecekleri, emeklerinin ücret olarak karşılığını alabilecekleri bir işte çalışamamaları durumunu ifade etmektedir. Bilgin'e (2003) göre işsizlik, 1970'li yıllardan sonra (neoliberal politikaların dünyada uygulanmaya başladığı dönem) bütün ülkelerde bir artma eğilimi göstermiş ve ülkelerin ortak sorunu haline gelmiştir. İşsizlik sorunu ülke yapılarına göre farklılık göstermektedir. İşsizlik, gelişmiş ülkeler ve az gelişmiş ülkelerde farklı nedenlerle ortaya çıkmış olsa da küresel bir sorun olarak varlığını devam ettirmiştir.

İşsizliğin oluşmasına etki eden birtakım etkenler bulunmaktadır. Bunların başında bireylerin aldıkları eğitim düzeyi gelmektedir (Kiraz, 2014). Bireylerin aldıkları eğitim düzeyi ile işte çalışma imkânları arasında ters bir orantı olduğu görülmektedir. Bireylerin aldıkları eğitimin niteliği arttıkça iş bulma olanakları ve buldukları işin niteliği artmakta, eğitimin niteliği azaldıkça bireyler işsiz kalma riski ile daha çok karşı karşıya kalmaktadırlar. Eğitimin dışında bireylerin içerisinde yaşadığı toplumda uygulanan bazı ayrımcı tutumlar da işsizlik olgusunu etkilemektedir. Toplumun yapısına göre; siyahlar beyazlara göre (Bilgin, 2003), kadınlar erkeklere göre (Kavak, 1997) daha dezavantajlı durumda olabilmektedirler.

İşsizlik her kesimi etkilemekle birlikte, gençler işsizlikten en fazla etkilenen grupta bulunmaktadır (Altınsoy, 2020; Kayalı, 2015; Yavuzaslan ve Dağlıoğlu, 2019). Genç işsizliği, ülkeler açısından çözülmesi gereken bir sorundur. Çünkü işsizlik, hem gençlerin yaşamlarını olumsuz etkileyerek toplumsal sorunlara hem de ülkelerin geleceğini olumsuz etkileyecek beşerî sermaye kayıplarına neden olmaktadır (Erdayı, 2009; Kayalı, 2015). Yanbaşı'ya (2014) göre, genç nüfusa sahip ülkelerde eğitim harcamaları da fazla olmaktadır. Çünkü gençler iş olanağı bulabilmek amacıyla eğitime yönelerek beşerî sermayelerini artırma yolunu seçmektedirler. İşsizlikten kurtulmak

amacıyla eğitime yönelen ve beşerî sermayelerini artıran gençler; doktorluk, öğretmenlik gibi profesyonel mesleklere yönelmişlerdir (Karabulut, 2016). Ancak üniversite eğitimi almak işsizlik sorununu ortadan kaldıramamaktadır (Kıcır, 2017).

İşıl'a (1990) göre bütün ülkeleri etkileyen işsizlik sorunu, Türkiye'yi de etkilemekte ve üniversite mezunlarını da işsizlikle karşı karşıya bırakmaktadır. Üniversite mezunlarının artan işsizlik sorunu, doğal olarak öğretmenlik mesleğini de etkilemektedir. Kiraz ve Kurul'a (2018) göre; üniversite mezunu işsizlerin oluşturduğu çoğunluk içerisindeki en büyük pay öğretmenlere aittir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren önemini koruyan ve nüfus artışına bağlı olarak ihtiyaç duyulan öğretmen istihdamı, 1980'li yıllarda Türkiye'de başlayan neoliberal politikaların etkisiyle mevcut piyasa koşullarına göre yeniden düzenlenmiştir (Gökçe, 2014). Arz ve talep arasında denge sağlanmaması sonucu seçme sınavına maruz kalan öğretmenler, iş sahibi olabilmek için kendilerini sınavla ispat etmek durumunda kalmışlardır. KPSS (Kamu Personeli Seçme Sınavı) ile kimin öğretmen olabileceğine karar verildiği bir sistemde sınavda alınan puanların sıralaması, atanma ya da atanamama için bir ölçüt haline gelmektedir. Sınav başarısını alan puanlar değil, o dönemde hangi bölümden ne kadar öğretmen alındığı belirlemektedir. Sınavdan yüksek puanlar alınsa dahi ülkenin ihtiyacı kadar atama yapılmamaktadır. Sınava girenlerin bir kısmının ataması yapılırken ataması yapılmayanlar ise öğretmen olabilmek için sınavlara girmeye devam etmek zorunda kalmaktadır (Adak, 2010). Öğretmen işsizliğinin artmasına neden olan bir diğer sorun da diğer fakültelerde bulunan öğrenci ve mezunlara pedagojik formasyon eğitimi (öğretmenlik meslek bilgisi) verilmesidir. Eğitim fakültesi mezunlarının dahi atanmadığı bir işsizlik ortamında diğer fakülte mezunlarına da öğretmen olma yolunun açılmış olması, öğretmen işsizliği sorununun derinleşmesine neden olmaktadır (Baysan, Ersan ve Öztürk, 2011). İyi bir meslek sahibi olmak amacıyla üniversite eğitimi alan öğretmenler, eğitimin kendilerine sağladığı iş olanaklarına ulaşamamaktadırlar. Atama bekledikleri süre zarfında da işsizliğin yarattığı bireysel ve sosyal baskılarla mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar (Adak, 2010).

İşsizlik; genç, yaşlı, eğitilmiş, eğitimsiz, kadın ve erkek gibi bütün gruplar için genel bir sorundur. Ancak dünya nüfusunun yarısını oluşturmalarına rağmen kadınlar, işsizlik olgusundan daha fazla etkilenmektedir. Hatta gelişmiş ülkelerin işsizlik raporlarına göre bu ülkelerin kadın işsizlik oranları erkek işsizlik oranlarından daha fazladır (Kavak, 1997). İşsizlik oranlarına bakıldığında işsizlik, gençlerde daha yoğun olsa da bunlar içerisinde eğitilmiş işsiz kadınların en yüksek paya sahip olduğu

görülmektedir (Kulaksız ve Doğanay, 2019). Oysa kadınların iş hayatına girmesi ülke ekonomisi ve kalkınmışlık düzeyi için önemlidir. Buna rağmen ülkelerin büyük bir kısmında işler kadın işi ve erkek işi olarak sınıflandırılmıştır (Fidan, İşçi ve Yılmaz, 2006). Bu da göstermektedir ki kadınların iş piyasasındaki istihdam koşulları ve sayılarını yalnızca ekonomik koşullar değil içinde yaşanılan toplum yapıları da etkilemektedir (Güdek- Gölçek, 2019).

Kadınların istihdamı neoliberal politikalardan etkilenmekle birlikte, toplumsal cinsiyet özelliklerinden de etkilenmektedir (Ünal, 2008). Kadınların iş hayatına atılmasına, içinde yaşadıkları toplumun kendilerini görevlendirdiği cinsiyet normları ile uyumlu olduğu takdirde izin verilmektedir (Yılmaz, 2018). Kadınlar, toplum içerisinde kadın mesleği olarak kabul gören ve kadınların yoğun bir şekilde yer aldıkları meslek gruplarına (öğretmenlik, hemşirelik, bakıcılık vb.) eş ve anne rollerinin devamı olarak yönlendirilmişlerdir (Demirbilek, 2007; Fidan, İşçi ve Yılmaz, 2006; Gökkaya, 2011; Şahin, 2007). Öğretmenlik mesleği de, kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu görülen “çocuk bakımı ve eğitimi” içermesi, öğretmenliğin çalışma koşulları nedeniyle kadınların görevleri olarak görülen “ev işi ve çocuk bakımına” engel olmayacağı düşüncesi ile dünyanın önemli bir kısmında “kadın mesleği” olarak görülmektedir (Ünal, 2008). Bu sebeple öğretmenlik, kadınlar için en çok tercih edilen meslekler arasına girmektedir (Gökcan, 2018; Öztürk, 2015; Polat, 2010; Şahin, 2007). Aslında kadınların bu mesleklere yönlendirilmeleri, ruhsal ya da biyolojik yapılarından dolayı değil toplumun onların biyolojilerine yükledikleri görev ve sorumluluklarını içeren toplumsal cinsiyet normlarından kaynaklanmaktadır (Fidan, İşçi ve Yılmaz, 2006).

Öğretmen olmak umudu ile öğretmenliğe yönlendirilen kadınlar, neoliberal politikaların etkisi nedeniyle hızla artan işsizliğin öğretmenlik mesleğini de etkilemesi sonucunda işsizlikle karşı karşıya kalmaktadır. Kulaksız ve Doğanay’a (2019) göre, 2018 yılında yükseköğretim mezunu genç işsizler arasında eğitim alanında işsiz kalan erkek oranını %6,7; kadın işsiz oranını %16,5 olarak tespit etmişlerdir. Kadınlar toplumsal normlara yönelik işleri tercih etseler dahi işsizlikten en çok etkilenen grubu oluşturmakta ve işsizliğin yarattığı sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Kadınlar için özgürleşmenin bir adımı olarak görülen eğitim ve eğitim sonucunda elde edilen çalışma koşulları, kendisinden beklenildiği gibi iş imkânlarını sunamamaktadır (Yılmaz, 2018). Atanamayan kadın öğretmenler, işsizliğin ortaya çıkardığı bireysel ve sosyal sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır (Adak, 2010).

Akın, 2018’de yaptığı çalışmada bireylerin işsiz kalma durumlarında yaşam standartlarında düşüş meydana geldiğini, bireylerin kendilerine olan güvenlerinin yara aldığını belirtmiştir. Kayalı ise (2015), işsiz kalan bireylerin işsizlikten hem fiziksel yapılarının hem de psikolojilerinin olumsuz etkilendiğini söylemektedir. Oysa birey varlığını devam ettirmeye çalışmaktadır, bu çalışma esnasında işsizliğin olumsuz etkilerinden kurtulabilmek amacıyla birtakım baş etme yöntemleri geliştirmektedir (Ütücü, 2013).

İşsizliğin meydana getirdiği sorunlarla baş etmede birden çok yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki, bireylerin farkında olmadan geliştirdikleri Freud tarafından belirlenen savunma mekanizmalarıdır. Bilinçdışı savunma yaklaşımlarından başlıcaları: hayal kurma, bastırma, telafi etme, mantığa bürünme, polyannacılık, özdeşleşme, yansıtma, karşı tepki geliştirme, gerileme, yer değiştirme ve yüceltme yaklaşımlarıdır (Baltaş ve Baltaş, 1999, s. 31; MEB, 2014).

İkinci yöntem, Lazarus ve Folkman’ın stresle baş etme yöntemi olarak 1984’te ortaya koyduğu “sorun/problem odaklı” ve “duygu odaklı” baş etme yöntemleridir. Sorun odaklı baş etme yöntemleri ile birey sorunu çözmeye odaklanırken duygu odaklı baş etme yönteminde hissettiği olumsuz duygulardan kurtulmaya odaklanır (Abanoz, 2020; Aslan ve Güzel, 2018; Gün, 2012; Karakelle, 2016; Kaya ve Binbay, 2006; Kaya, Yıldız, Atsız ve Aghayeva, 2017; Turan ve Poyraz, 2015; Yüksel, 2013).

Bireylerin baş etme de kullandığı üçüncü yöntem ise “dinî baş etme” yöntemidir. Hayatın zorlukları ile karşı karşıya kalan bireyler, inandıkları dini yaşadıkları zorluklar karşısında sığınak olarak görebilmekte ve o an içerisinde hissettikleri çaresizlik, korku, kaygı gibi duygulardan inandıkları dinî inançların söylem ve telkinlerini kullanarak sorunlarıyla baş etmeye çalışmaktadırlar (Eryücel, 2013; Karakaş ve Koç, 2014).

Literatürde görüldüğü gibi bireyler işsizlik nedeniyle psikolojik sorunlar yaşamakta, ruh sağlığını koruyabilmek adına bir takım sorun çözme yöntemlerini kullanarak stresle baş etmeye ve bu sayede yaşadıkları stresin olumsuz etkilerinden korunmaya çalışmaktadırlar. Gerek ulusal gerekse uluslararası politikalar nedeniyle toplum içerisinde oluşan eşitsiz koşullardan en fazla etkilenen kadınlar (Demirgöz Bal, 2014), sosyal iş bölümünde olmaları gereken konumdan ve kamu ile kuracağı güçlü dayanışmadan yoksun kalma sorunu ile karşılaşmaktadırlar (Adak, 2010).

Kadına çizilen toplumsal cinsiyet rolleri ile örtüşen öğretmenlik mesleğine dair eğitim alan kadınların oranı hayli yüksektir. Toplumun toplumsal cinsiyet yargıları, kadınların eğitim tercihlerinde önemli bir etkiye ve çoğunlukla da olumsuz yönde bir

etkiye sahip olmaktadır (Parlaktuna, 2010). Öğretmenlik mesleğinin, toplumsal cinsiyet yargıları ile uyumlu olarak çalışma saatlerinin çocuk bakımına ve ev işlerini yerine getirmeye uygun olduğu düşünülmektedir. Bu sebepten dolayı kadınlar eğitim hayatları boyunca aileleri ya da okulda aldıkları eğitim aracılığı ile öğretmenlik mesleğine yönlendirilmektedirler (Sayılan, 2012, s.17). Ancak toplumun istekleri ölçüsünde eğitime ve öğretmen olarak iş hayatına dâhil olan kadınlar özellikle öğretmen işsizliğinden en fazla etkilenen grubu oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın problemini, toplumun istekleri doğrultusunda öğretmenliğe yönlendirilen kadın öğretmenlerin işsizlikle karşılaşmaları sonucunda işsizlikle baş etmeye çalışırken hangi baş etme yöntemlerini kullandıkları sorusu oluşturmaktadır.

Amaç

Bu araştırma, ataması yapılmayan ve herhangi bir işte çalışmayan eğitim fakültesi mezunu kadın öğretmenlerin işsizlikle nasıl baş ettiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İşsiz kadın öğretmenler, işsiz oldukları dönemde kimlerden ve nasıl destek almaktadırlar?
2. İşsiz kadın öğretmenler, işsizliğin getirdiği olumsuzluklardan ve işsiz öğretmenlerin intihar haberlerinden nasıl etkilenmektedirler? Bu etkilerle nasıl baş etmektedirler?
3. İşsiz kadın öğretmenler, alternatif olarak nasıl bir işte ve ne kadar ücretle çalışmak istemektedirler? İşsiz kadın öğretmenlerin öğretmenlik yapabileceklerine yönelik düşünceleri nedir? Geleceğe yönelik alternatif planları bulunmakta mıdır ve bu planlar nelerdir?
4. İşsiz kadın öğretmenler, devletin uygulamakta olduğu kadrolu, sözleşmeli ve ders ücretli öğretmenlik uygulamasını nasıl değerlendirmektedirler?
5. İşsiz olma durumu, kadın öğretmenlerin psikolojisini nasıl etkilemektedir?

Önem

Araştırma, ataması yapılmayan ve herhangi bir işte çalışmayan kadın öğretmenlerin işsiz kaldıkları süre içerisinde işsizliğin etkileri ile baş etmede kullandıkları yöntemlere odaklanmıştır.

Toplumun ekonomik ve kültürel kalkınmasında büyük önemi olduğu çeşitli araştırmalarla belirlenen kadınların iş hayatında yer alması, patriarkal toplum yapısının belirlediği ölçülerde oluşabilmektedir. Kadınlar, çoğunlukla ev yaşantılarının (ev işleri, annelik, bakım gibi) uzantısı olduğu düşünülen öğretmenlik, hemşirelik, ebelik gibi işlere yönlendirilmişlerdir. Çalışma hayatı patriarkal yapı tarafından kontrol altında tutulan kadınlar, daha çok çalışma saatlerinin uygunluğu nedeniyle ev içi sorumluluklarını aksatmayacağı düşünülen ve bundan dolayı “kadın mesleği” olarak kabul gören mesleklerden biri olan öğretmenlik mesleğine yönelmektedirler. Oysa 1970’ten itibaren başlayan neoliberal politikaların sonucu olarak değişime uğrayan ekonomik yapıdan öğretmenlik mesleği de etkilenmiştir.

Eğitimin alınıp satılan bir nesne konumuna gelmesi ile eğitimde özelleştirme, dolaylı veya doğrudan oluşmuştur. Bütün çalışma alanlarını etkileyen esnek ve güvencesiz çalışma, öğretmenlik mesleğinde de bir sorun oluşturmıştır. Öğretmen sayılarının artmasına rağmen atamaların cüzi miktarlarda kalması yedek iş gücü sayısını hızlı bir şekilde artırmıştır. Bu durum öğretmenlerin büyük çoğunluğunu işsiz ve toplumsal iş bölümünden uzak bırakmaktadır. Ancak öğretmenlik mesleğinin kadınlar tarafından fazla tercih ediliyor oluşu veya tercih etmeye yönlendiriliyor oluşu, bundan dolayı da kadın mesleği olarak değerlendirilmesi sonucunda işsizlikle yüzleşen kadın öğretmenlerin bu süreçten nasıl etkilendikleri ve bu süreçte hangi baş etme yöntemlerini kullandıkları önem arz etmektedir. Ayrıca politika belirleyicilerin istihdam politikalarını oluştururken söz konusu politikalara yön verebileceği düşünüldüğünde araştırmanın sonuçları önemli görülmektedir. Araştırmanın öğretmenlik mesleğinin toplumsal cinsiyet açısından değerlendirilmesi önemlidir.

Araştırma; eğitim ekonomisi alanındaki eğitim istihdam ilişkisi, toplumsal cinsiyet, işsizlik, işsizliğin psikolojik etkileri ve bunlarla baş etme yöntemlerinin tespit edilmesi ve kadın mesleği olarak görülen mesleğin işsizliğinden etkilenen kadınların kendi ağzından ele alınışı yönünden ayırt edici bir özellik taşımaktadır.

Öğretmen işsizliği, ataması yapılmayan öğretmenler, genç işsizliği gibi konularda çalışmalar bulunmakla birlikte ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenlerin bu durumla baş etme yöntemleriyle ilgili çok az çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle araştırmanın bu alana önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Araştırma, uygulanacağı çalışma grubu ile ilgili sınırlıdır. Araştırma, Tokat ilinde yaşayan ve eğitim fakültesi mezunu olup ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenler ile sınırlıdır.

Tanımlar

Bu araştırmada kullanılan bazı kavramların anlamları şunlardır:

Ataması yapılmayan kadın öğretmen: Eğitim fakültesi mezunu olup, öğretmenlik mesleği için yeterli iken, ülkenin ekonomik politikaları nedeni ile devlet kadrosuna kadrolu ve güvenceli ataması yapılmayan, işsizliğe ve onun getirdiği etkilere mahkûm edilen kadın bireyler.

İşsizlikle başa çıkma: Bireylerin işsiz kaldıklarında, işsizliğin getirdiği olumsuzluklarla mücadele etme şekilleri.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde toplumsal cinsiyet konusu, alan yazına dayalı olarak eğitilmiş kadın işsizliği tartışılmış, neoliberal politikaların genelde öğretmen işsizliği özelde ise kadın öğretmen işsizliği üzerindeki etkileri ele alınmış, kadın öğretmenlerin işsizlikle ve işsizliğin psikolojik etkileriyle nasıl baş ettikleri değerlendirilmiştir.

Endüstri Devrimi ve Kapitalizm

İnsanlık, tarih boyunca iki köklü değişim geçirmiştir. Bu değişimlerden birincisi, MÖ VIII binli yıllarda meydana gelmiştir. Bu devrim, daha önce avcılık ve toplayıcılık ile geçimini sürdüren insan toplulukları, tarım topluluklarına dönüştüğü Tarım Devrimi'dir. İkincisi ise MS XVIII. yy'da başlayan, sonraki iki yüzyılda dünya üzerinde tarımla uğraşan nüfus sayısını azaltarak insanı hizmet ve mal üreticisine dönüştüren Endüstri Devrimi'dir (Güran, 1990).

Endüstri Devrimi, zaman içinde birtakım değişikliklerin meydana gelmesi ile oluşmuştur. Bu değişimler: nüfus artışında meydana gelen demografik değişim, tarım ve ticaret devrimi, ulaşım alanında meydana gelen değişimler, sermaye birikimi, endüstriyel teknolojide meydana gelen gelişmeler ve para piyasasında meydana gelen değişimlerdir (Torun, 2003).

Nüfus artışında meydana gelen değişimler, endüstrileşmeye yedek işgücü sağlayarak iş görenin emeğinin daha da ucuzlamasına ve sermayenin kâr oranını daha da artmasını sağlamıştır. Nüfus miktarındaki artışın yanında, nüfusun yapısında da değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle Fransız İhtilali neticesinde yapılan liberal toprak reformu ve köylülerin kurtarılması kanunu sonrasında serfler malikânelerinden ayrılarak kentlere göç etmiştir. Bunun sonucunda da hem kent sayısında hem de var olan kentlerdeki nüfus yoğunluğunda ciddi bir artış olmuştur. Kentler, demir ve kömür gibi değerli madenlerin çıkarılarak işlendiği bölgelerde yoğunlaşmıştır. Bu durum endüstrinin de kentlerde yoğunlaşmasına olanak sağlamıştır. Ticaret kapitalizmi olarak bilinen Merkantilizm sayesinde Avrupa'da -özellikle İngiltere'de- ticaretten kazanılan kârların artmasını sağlamıştır. Merkantilizmin sömürgeci politikaları sayesinde elde edilen

birikimler kapital birikime olanak sağlamıştır. Endüstriyel teknolojide meydana gelen gelişmeler de sanayide ürün artışını sağlamış, üretilen fazla mallar ise ulaşımdaki gelişmelerin denizlere açılmayı ve limanlara ulaşmayı kolaylaştırması sayesinde ticaretin gelişmesine katkıda bulunmuştur (Torun, 2003). Bütün bu etkenler sonucunda varlığına 16. yüzyıldan itibaren rastlanan Sanayi Kapitalizmi, Endüstri Devrimi ile hız kazanmıştır (Enderdoğdu, 2013).

Endüstri Devrimi ile hız kazanan Kapitalizm, hâkimiyetini halen devam ettirmektedir. Marx, Kapital (2003) adlı eserinde kapitalizmin özünü üretim biçimlerinde arar. Ona göre kapitalizm sırf madde üretim sistemi değil iş gücünün de alınıp satılan bir meta konumuna geldiği sistemdir. Bunun oluşum şartları ise üretim aracının mülkiyetinin toplumun az sayıdaki kesiminden meydana gelen bir sınıfın elinde toplanması ve bunun neticesinde de geçim kaynağı olarak emeğini satan mülksüz bir sınıfın oluşmasıdır. Bu şartların oluşumuna bağlı olarak kapitalizm; kârı elde etmek amacıyla kullanılan sermayenin mal üretimi için kullanan, malların alım satım işini sağlamak veya hizmete dayalı iş gücü arzını ve satımını sağlamak suretiyle birikim yapan toplumsal bir işleyiş tarzıdır (Enderdoğdu, 2013; Gençoğlu, 2012).

Odak noktası kâr ve sermaye birikimi olan kapitalizm, sürekli bir kriz tehdidi ile var olmaktadır. Her çıkan krizde kendini yeniden dönüştürerek, oluşan yeni duruma uyum sağlayarak varlığını devam ettirmektedir. Bu dönüşümlere örnek olarak 1929 Buhranı sonrasında değişen Keynesçi politikalar ve 1970 krizi sonrasında meydana gelen neoliberal politikalar verilebilir. Devletin işleyişine karışmasını istemeyen kapitalizm, 1929 Buhranı sonrasında devletin piyasayı düzenlemesine izin vermiştir. Ancak geçen süre zarfında kâr oranlarının istenen düzeyde olmayışı ve 1970 petrol krizinin de etkisiyle piyasaya etki eden devletin piyasadan elini çekmesini istenmiş ve neoliberal politikaları uygulamaya başlamıştır (Aydın, 2012). Neoliberal politikalar anlam bakımından farklı yorumlansa da aslında kapitalizmin yeni biçimidir.

Neoliberalizm, refahı arttırmanın tek yolunun girişimcilerin özgürlüğünü arttırmak olduğunu savunan ekonomik ve politik pratiklerden oluşur. Girişimci özgürlüğünü sağlayabilmek; özel mülkiyet hakkı, bireysel özgürlüğün sağlanması, piyasanın serbestliği ve ticari pazarla karakterize edilen kurumsal sınırlar ile mümkün olabilmektedir. Bu sistemde devletin görevi, neoliberalizmin pratiklerine uygun ortam oluşturmak olmalıdır. Ayrıca devlet, özel mülkiyeti koruyacak güvenlik ve hukuk sistemlerini kurmalıdır (Harvey, 2007). Neoliberalizme göre devlet, piyasaya müdahalesini en az orana indirmelidir. Kişilerin ve toplumun sorunlarının bu şekilde

çözölebileceğini savunmaktadır. Özünde özelleştirme, serbest ticaret ve finansal tedbirler bulunmaktadır. Yani neoliberalizm, ekonominin ve sermayenin küreselleşmesini, özelleştirmeyi, yeni dünya düzenine uyumu, devlet müdahalesinin reddedilmesini ve serbest piyasa sisteminin tamamen üstünlüğünü savunmaktadır. Neoliberalizm kendisinden önceki refah devleti anlayışını temel alan Keynesyen iktisat politikalarından, devletin ekonomideki etkisinin azaltılması ile kamu kurumlarının ve kamu kaynaklarının nerede ise tamamen özel sermayeye aktarılması noktasında ayırt edilir (Bozan, 2018; Konat ve Yıldız, 2020).

1970'lerin sonuna gelindiğinde IMF ve Dünya Bankası'nın desteğiyle neoliberalizmin kurumsal yenilik ve düzenlemeleri yavaş yavaş bütün dünyaya yayılmıştır (Harvey, 2007). Bu politikaları piyasalardaki ücretlere müdahalenin kaldırılması, dış ticaret piyasalarının serbest hale getirilmesi, kamu kuruluşlarında özelleştirilme, yabancı yatırımların serbestleştirilmesi, önceliğin eğitim ve sağlıkta olmak üzere hizmet alanlarının özelleştirilmesi, iş gücü piyasalarının esnek hale getirilmesi olarak ifade edebiliriz (Şenses, 2004). Bu dönemde önem kazanan küreselleşme, ölkelerin dünya ekonomisiyle "dış pazar için üretim yapma" düşüncesi ile kenetlenmelerine sebep olmuştur. Dış pazar için üretim yapmak ve kârı en üst düzeye çıkarma düşüncesi ile maliyetleri düşürme hedefleri, ölkelerin sınırlarının dışında ucuz emek elde edebilecekleri yerlere yönelmesine neden olmuştur. Bütün bu gelişmeler sonucunda, bilhassa gelişmekte olan ölkelerde emek piyasaları üzerindeki baskının günden güne artması dikkat çekicidir (Kozal, 2017).

Bu politikaların getirdiği diğer bir değişim de emekçiyi ve çevreyi koruma amacıyla tasarlanmış düzenleyicilerin kaldırılması ile işçilerde hak kaybının meydana gelmesidir. Sert geçen sınıf mücadeleleri sayesinde önceki yıllarla kazanılan ortak mülkiyet haklarının (emeklilik hakkı, refah ve sağlık hizmetleri hakkı) özel sermayeye devredilmesi, neoliberal düşünce adına sürdürölen bütün ele geçirme politikaları içerisinde en kötüsü olduğu söylenebilir (Harvey, 2007).

Söz konusu politikalarla önem kazanan diğer bir hususun da emeğin disiplin altına alınmasıdır. Bunu gerçekleştirebilmek için ise işsizlik ve yedek iş gücü stratejik bir öneme sahiptir. İşsizliğin artmasına paralel olarak yedek iş gücü sayısının artması, çalışanlar arasındaki rekabeti arttırmakta ve hem çalışanların hem de çalışma isteğinde bulunanların daha az ücretle çalışmaya rıza göstermelerini sağlamaktadır. Bunun yanında çalışanlar, çalışma şartlarındaki niteliğin düşürölmesine, yoğun çalışma koşullarına ve çalışma sürelerinin uzamasına rıza göstermektedir. Özetle uygulanan politikalar

sayesinde çalışanların daha zor çalışma şartlarında çalışmaya razı olmaları sağlanmaktadır. İşçiler zor şartları kabul edip rıza gösterecekler dahi, işsizlik gelişmekte olan dünya ülkelerinin yanında gelişmiş olan ülkelerde de artma eğilimi göstermektedir (Özçelik, 2013).

Bütün dünyayı etkisi altına alan neoliberal politikalar 1980 yılına gelindiğinde Türkiye’yi de etkisi altına almıştır. Bu dönemde siyasi iktidarlar değişmiş ya da zorunlu olarak değiştirilmiş olmakla birlikte neoliberalizm, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’ye de zorunlu bir tercih olarak sunulmuştur. 24 Ocak Kararları dünyada var olmaya başlayan neoliberal değişimin Türkiye’deki başlangıç noktası olmuş, uygulama imkânını ise 12 Eylül Askeri Darbesi sonrasında bulmuştur (Mumyalmaz, 2019). Türkiye’de neoliberal düşüncenin öncüsü, darbe sonrası başbakanlık koltuğuna oturan Turgut Özal olmuştur. Özal başbakan olur olmaz ekonomiye yoğunlaşmış, Türkiye ekonomisinde dışa açılım hususunda yeni uygulamaların öncülüğünü yapmıştır. Bu süreçte ülkede ithalat rejimine serbestlik getirilerek yabancı sermayeli bankaların Türkiye’de şube açmaları teşvik edilmiş, ticari bankaların döviz piyasalarındaki çalışmalarını rahatça yapabilecekleri ortamlar oluşturulmuştur. 1985 yılında özel sektörün isteği ile KDV (Katma Değer Vergisi) uygulamaya konulmuş, vergi sistemi tüketici üzerinden yapılandırılmıştır. Özal zamanında turizmle ilgili tanıtıcı çalışmalar yapılmış, bu sayede yabancı turizmden gelir elde edilmesi planlanmıştır (Demir, Turan ve Özarı, 2016).

1980 sonrası uygulanan politikalarla devlet “iş kapısı” olma özelliğinden çıkarılmıştır. Büyümenin ancak özel sektör ile gerçekleştirilebileceği düşüncesi hâkim olmuştur. Sosyal politika anlam kaybetmiş, bunun yerine insanların çalışarak kazanmaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu yıllardan itibaren, sağlık sektörünün devletin sorumluluğunda olan temel hak olma özelliği değişmiştir. Sağlık sektörü, arz-talep koşulları ile üretilen bir hizmet statüsünde değerlendirilmeye başlanmıştır (Demir, Turan ve Özarı, 2016). Bütün bu değişimlere rağmen ülkemizde 1984 yılından itibaren başlayıp 1994 yılına kadar yapılan yasal düzenlemeler, özelleştirme konusunda yetersiz görülmüş özelleştirmenin rahat bir şekilde yapılabilmesi için hukuki temeller atılmaya başlanmıştır. 24.11.1994’te 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu yürürlüğe sokularak Özelleştirme Yüksek Kurulu ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) kurulmuştur (Demirel, 2012; Sarısu, 2003). Oluşturulan bu yeni kuruluşlara, kamuya yük olan KİT’lerin (Kamu İktisadi Teşebbüs) hızlı bir şekilde özelleştirmesi görevi verilmiştir (Demirel, 2012).

Neoliberal politikalar kapsamında Türkiye’de özelleştirmeye yönelik çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Bu kapsamda, mal kavramının boyutunun sınırlandırılması,

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) mal ve hizmet ücretlerini serbest bir şekilde belirleyebilmeleri, kredi ve mevduat faiz oranlarının belirlenmesinde serbestlik sağlanması, çay tekelinin kaldırılması, elektrik dağıtımının özelleştirilmesi örnek gösterilebilir (Bal, 2013). 1980’den sonra neoliberal politikalara ek olarak küreselleşmeyle birlikte serbest pazar ekonomisi, özelleştirme uygulamaları ve dış piyasaya açık sanayileşme stratejileri uygulanmıştır. Bununla birlikte kamu girişimleri de önemini kaybetmeye başlamıştır. 1980-2000 yılları arasında devletin gerçekleştirmiş olduğu yatırımların, kamu yatırımlarındaki payının %40 oranından, 2000-2008 yılları arasında %13 oranına gerilemiş olması bu durumun kanıtı niteliğindedir (Demircan, 2008).

Kamu yatırımlarının azalması, hizmet sektöründen olan eğitim alanını da yakından etkilediği görülmektedir. Neoliberal politikaların uygulanması sonucunda kamu yatırımlarının azalmasının yanında küreselleşme sürecinden, diğer kamu kuruluşları ile eğitim sistemi de etkilenmiştir. Bu değişimler neticesinde eğitim kavramına atfedilen toplumsal anlamlar, bu anlamlara bağlı olarak eğitimin hedefi ve fonksiyon biçimi de değişiklik göstermiştir. Bu değişim, toplumun ihtiyaçları ölçüsünde kamusal hizmet alanı olarak örgütlenen eğitimin sunum koşullarını da etkilemiştir. Parasız kamusal eğitim, yükseköğretimin paralı hale getirilerek kamu kaynaklarının temel eğitime aktarılması, bu sayede tüm nüfusun ulaşabileceği temel eğitimin sağlanması başlıca politika haline gelmiştir. Yükseköğretimin “harç” adı altında paralı olması ile başlayan süreç, “Kendi Okulunu Kendin Yap” kampanyaları ile asıl amaçlarını gizleyecek şekilde devam etmiştir. Ortaöğretimin paralı hale getirilmesi 15. Milli Eğitim Şurası’nda kabul edilmiş ve eğitime yönelik halktan katkı sağlanmasının temelleri atılmıştı. 1994’ten itibaren ise katkı payı adı altında para toplanması düzenli olarak uygulanmaya başlanmış, kamunun ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla vergi alınan halktan, eğitime 40 farklı kalemden para toplanmaya başlanmıştır. Her düzeyde paralı hale getirilen ve ticari bir niteliğe dönüştürülen eğitim, velilerin harcamaları ile temel hak konumundan çıkmış ve sınıfsal bir hal almıştır (Sayılan, 2006). Bu sürecin sonunda eğitim, serbest piyasaya açılarak kâr amacı güdülen ticari bir meta haline getirilmiştir. Eğitimin ticari niteliğe bürünmesi, sınıflar arasındaki farkları kapatmak yerine sınıfların varlığının devam etmesine ve hatta sınıflar arasındaki uçurumun artmasına neden olmuştur. Neoliberal küreselleşme nedeniyle hızla artan işsizlik, gelecek kaygısı ve karamsarlığa neden olmuştur. İşsizliğin artmasına bağlı olarak bireylerin eğitim sistemi içerisinde kalma süreleri artmıştır. Yaşam

boyu öğrenme anlayışı sayesinde ise yaşamın her bölümü ticari bir kaynak haline gelmiştir (Yıldız, 2008).

Çalışma, İşgücü ve İstihdam

İnsan, var olduğu andan itibaren hayatta kalma çabası içindedir. Hayatta kalabilmek ise temel ihtiyaçların karşılanması ile mümkün olabilmektedir. İnsan, yaşamı boyunca temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek (yeme, içme, giyinme, barınma) amacıyla birtakım faaliyetlerde bulunmak durumunda kalmıştır. Bu faaliyetler ise içinde bulunulan toplumsal evrelere göre farklılık içermektedir. Dolayısıyla gerek bedensel gerekse zihinsel emek içermesi nedeniyle söz konusu ihtiyaçları giderme faaliyetlerini çalışma kapsamında değerlendirebiliriz. Şahin'e (2010) göre çalışma kavramı, farklı dönemlerde farklı anlamlarda anılmıştır. Köleliğin hüküm sürdüğü zamanlarda çalışma, zahmetli olması ve emek içermesi nedeniyle hor görülmüş, aşağılanmış, onur kırıcı bir faaliyet olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle de çalışma ve çalışarak ürün meydana getirme, özgür insanlar tarafından yerine getirilmeyip köleler ile savaşlarda esir alınan ya da başka toplumlardan kaçırılan insanlar tarafından yerine getirilmiştir. Aslında o dönemde çalışma kavramı, özgür bireylerin değil kölelerin yerine getirdiği bir faaliyet olmuştur. Şahin'in söylediği gibi çalışmanın varsıllar tarafından hor görülmesi durumu, feodal ilişkilerin yaşandığı dönemlerde de devam ettiği görülmüştür. Ancak Endüstri Devrimi sonrasında çalışma kavramı yeniden bir dönüşüm geçirmiş, bunun yanında da büyük bir çalışan kitlesi oluşturmuştur. Çalışma kavramının sözlük anlamına bakıldığında "çalışmak işi, emek, say, mesai" (<https://sozluk.tdk.gov.tr>) anlamlarına gelmektedir. Çalışma; hayatın devamlılığını sağlayan sosyal bir faaliyet olarak geçmişi insanlığın var olduğu ana kadar uzanan, insan hayatının merkezinde bulunan bir kavramdır (Keser, 2010). Dereli'ye (2015) göre çalışma; insanın içerisinde yaşadığı doğada değişiklik yapmaya yönelik olarak yerine getirdiği faaliyetler, en genel anlamı ile bir amaca yönelik gerçekleştirilen fiziksel ve zihinsel güçlerin kullanılmasıdır. Cordonnier (2014)'e göre ise çalışma eylemi de tıpkı diğer şeyler gibi alınıp satılan bir metadır. Sermaye pazarında, satıcı olan iki birey arasındaki ticaret sözleşmenin konusudur. İnsanın var olma tarihi kadar eski olan çalışma olgusu, ilkel komünal dönemden günümüze kadar tarihsel süreç içinde hep aynı boyutta kalmamış, sürekli değişimler göstererek yaşamımızda var olmaya devam etmiştir.

Çalışma Olgusunun Tarihsel Süreç İçerisindeki Değişimi

Çalışma hayatının tarihi, insanın tarihî süreci ile paralellik göstermektedir. Ancak çalışmanın kurumsal ve resmi bir anlam kazanması, Sanayi Devrimi ve sonrasında olmuştur. Çünkü Sanayi Devrimi öncesinde asiller, aristokratlar, feodal veya otokrat yöneticilerin yerine köle, esir veya serfler çalışmaktaydı. Bu dönemde işçi-işveren ilişkisi henüz oluşmamış ve gün içerisindeki ihtiyaçların karşılanması amacı ile efendi-köle ilişkisini içeren bir çalışma söz konusu olduğu görülmektedir. Sanayi Devrimi'nden sonra ortaya işçi ve işveren sınıfı çıkmış ve bu sınıflardan burjuvazinin de çalışmaması ve işçi sınıfını sömürmesine dayalı ücret karşılığı gönüllü bir köleliğin oluşması sağlanmıştır (Samsun, 2017). Çalışma kavramının içeriği ve niteliği, içerisinde yaşanan toplumsal döneme ve bu dönemlerde meydana gelen değişimlere göre farklılık göstermektedir.

Sanayi Devrimi öncesinde çalışma, insanın yalnızca gündelik ihtiyaçlarını karşılama amacıyla yerine getirmiş olduğu faaliyet olarak tanımlanmaktaydı (Ören ve Yüksel, 2012). İlkel dönemlerde çalışma olgusu, insanların doğayı tanımaya yönelik çabası ve doğaya egemen olma sürecinden oluşmaktaydı. Bu dönemde toplumlar, çalışma olgusu tarafından yapılandırılmamıştı. Yapılan faaliyetlerde asıl amaç günlük ihtiyaçların karşılanmasıydı. İhtiyaç fazlası ürün elde etmek ya da ürünlerden kâr sağlamak söz konusu değildi. Bu dönemde, ilk insan topluluklarının var olduğu zamanlarda, geçimlerini sağlamanın temel kaynağı önce toplayıcılık ve daha sonra da avcılıktı. İnsanlar bu dönemde doğanın belirlediği şartlara uymak ve bu şartlar altında yaşamak durumundaydılar. Çünkü henüz doğayı kalıcı bir şekilde değiştirebilecek bilgiye sahip değillerdi. Hayatlarını sürdürebilmek için vahşi hayvanlara karşı kendilerini koruma ihtiyacı hissetmiş ve bu amaçla araç gereç yapmaya başlamışlardı. İlk araçların kullanılmaya başlanması ile toplumsal yapı da buna bağlı olarak gelişme göstermeye başlamıştı (Dereli, 2015; Samsun, 2017).

Avcılık ve toplayıcılık faaliyetlerine dayalı olarak göçebe bir toplum olma özelliği gösteren ilkel topluluklar, zaman içinde alet yapıp bu aletlerin gelişimine bağlı olarak toprağı işlemeyi ve topraktan üretim yapmayı öğrenmiş ve hayvancılığı da geliştirerek yerleşik düzene geçmişlerdir. Yaşam biçimindeki bu değişim sonucunda da ortak mülkiyet anlayışı farklılaşmış ve özel mülkiyet kavramı doğmuştur. İnsanların metaya dönüşmesi ve mülkiyetlerinin alınıp satılması, ilkel dönemden sonra köleci toplumları meydana getirmiştir (Dereli, 2015; Şahin, 2010; Turan, 2018).

Köleci toplumlarda çalışma, insanların kendi emeklerinin yerine başka bir insanın emeğini kullanmasıyla gerçekleşiyordu. Toprağın işlenmeye başlaması toplum yapısında da değişikliğe neden olmuştur. Tarımsal üretimde hayvanların kullanılmaya başlaması, ürünlerdeki verimliliği artırmış, ürünlerde meydana gelen verim artışı ise ihtiyaç fazlası ürün oluşmasına neden olmuştur. Toprağın işlenmeye başlaması ile üretici bir sınıf ve üretici sınıfın ürettiklerine el koyan ve çalışan sınıf üzerinde mülkiyete sahip olan bir sınıf meydana gelmiştir. Köleler, efendileri için bedenleri ile en ağır işleri yapmakta ve efendilerine hizmet etmekteydiler. Bu tür toplumlarda efendiler spor, sanat gibi kültürel faaliyetlerle uğraşırken çalışma gerektiren faaliyetler köleler tarafından yapılmaktaydı (Dereli, 2015; Ören ve Yüksel, 2012). Köleci toplumlar, zaman içerisindeki değişimden etkilenecek kaybolmuş, onun yerine Feodal düzen oluşmuştur.

Feodal düzende çalışma alınıp satılabilen, kişisel köle emeğinden vazgeçilmiş; toprağa bağlı olarak gerçekleşen bir çalışma şekli yeni toplumun özünü oluşturmuştur (Şahin, 2010). Bu dönemde toprağın sahibi olmayan ancak toprakta çalışıp üreten kişilerin emeklerini, güvenliklerinin sağlanması karşılığında bey ve derebeyi gibi kişilerle paylaşması söz konusu olmuştur. Bu sistemde köylü, emeğinin bir kısmını kendisine ayırsa da emeğinin büyük bir bölümünü feodal beye vermek durumunda kalmıştır. Bu sayede köylüler artı ürünü elinde tutamazken, feodal beyler günden güne zenginleşmiştir. Bu dönemin en belirgin özelliğini üretim aracı olan toprağın büyük bir bölümünün belirli bir azınlık tarafından mülk edinmiş olması, büyük bir çoğunluğun ise üretim aracı olan topraktan mahrum bırakılması oluşturmuştur (Köten, 2012). Bu dönemde toprak; güç, toplumsal ilişkiler ve çalışma ilişkilerini belirleyen en önemli unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Toprak, derebeylerin mülkiyetine ait iken, çalışan kesimi köylüler oluşturmuştur. Bu dönemdeki köylü ya da serflerin, kölelerden bazı farkları bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi, köleci toplumlarda köleler ailelerinden koparılıp alınıp satılabiliyorken, feodal dönemde aile bütünlüğü önem arz etmekteydi. İkincisi ise, taraflar arasında sözleşme yapılarak bağlılık oluşmaktaydı. Bu sözleşmeye göre; toprak beyleri, efendiler ya da senyörler, köylülere ödeme yapmak durumundaydılar. Endüstri Devrimine kadar olan dönemde toprakta çalışan köylüler hem kendileri hem de efendileri için üretim yapmaktaydı (Dereli, 2015).

Dönemin içerisinde bulunduğu şartlara (artan istilalar, ticaret yollarının kesilmesi nedeniyle ticaretin ortadan kalkması ve şehir hayatının sönmesi) bağlı olarak kendi kendine yeten bir sistem olan malikâne sistemine geçilmiştir. Yaşanan bu gelişmeler feodal toplumları kapalı bir ekonomik yapıya dönüştürmüş, bu kapalı yapı da malikâne

düzenini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte feodalizmde çözümler baş göstermiştir. Malikânelerden kaçan ya da azat edilen köylüler şehirlere akın etmeye başlamıştır. Bu durum köylerde çalışan nüfusu azaltarak çalışanın önemini arttırmış ve senyörler ücretle çalışacak işçi arayışına girmişlerdir. Tarım alanlarındaki mal ve hizmet üretimi şehirlere kaymış ve zamanla feodal dönemin sonunu getirmiştir (Dereli, 2015).

Gerek ilkel dönemde gerek avcı toplayıcı toplumlarda gerekse köleci ve feodal toplumlarda çalışmanın asıl amacını ihtiyaçların karşılanması oluşturmaktadır. Bu dönemlerin bir diğer özelliği ise beden gücüne dayalı bir çalışma sistemi olmasıdır. En son ihtiyaç giderme amacı ile çalışmanın olduğu feodal toplumlar, endüstri devriminin meydana gelmesi ile yerini makinelerin yaygın olarak kullanıldığı sanayi toplumlarına bırakmıştır. Sanayi toplumu ile bütün sosyal kurumlar da bu durumdan etkilenmiş ve çalışmanın anlamında bir kez daha değişim ve dönüşümler yaşanmasına sebep olmuştur (Aksungur ve Topalhan, 2019).

Endüstri Devrimi'nin başlamasıyla makinelerin kullanımı tüm dünyaya yayılmış ve makineler aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. Makinelerin kullanılmaya başlamasıyla çalışma, beden gücü ile çalışmadan makine gücü ile çalışmaya doğru değişim geçirmiştir. Sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan fabrikalar, üretim düzenine bağlı olarak sosyal örgütlenme biçimi olarak da tanımlanmaya başlamaktadır. Aynı zamanda sanayi toplumlarında üreten, işi yapan işçi sınıfı ve bu sınıfa hükmeden bir sermaye sınıfı olmak üzere iki grubun oluşmasına neden olmuştur. Sermaye sınıfı, kârı maksimize edebilmek amacıyla, zamanla iş gücünü kontrol altında tutma çabası içerisinde olmuştur. Bunun sağlanabilmesi için ise aile, eğitim, ekonomi, din ve siyaset kurumları değişime uğramış ya da uğratılmıştır (Aksungur ve Topalhan, 2019; Dereli, 2015).

İş gücünü kontrol etme düşüncesinin de etkisiyle, önceki dönemlerde aşağılanan, hakir görülen çalışma, Sanayi Devriminde kutsanmış ve Protestan ahlakın da desteğiyle tatil günleri azaltılmış, işçiler hazdan uzaklaştırılıp çalışmaya yönlendirilmişlerdir (Dereli, 2015). Protestan ahlak çerçevesinde çalışma olgusu, toplumu bir arada tutma kipi, topluluk değerlerinin aktarıcısı ve oluşturulan yeni düzende toplumu inşa etmenin temeli olarak görülmekteydi (Kaya, 2009). Dinin desteğini de kullanarak ekonomik ve toplumsal yapıda meydana gelen iş bölümü, sadece meslek gruplarında değil çalışma hayatının her aşamasında oluşmaya başlamıştır. Söz konusu değişimin sağlanabilmesi amacıyla da bütün kurumların yeniden yapılandırılması önemliydi (Dereli, 2015). Özetle

üretim araçlarında meydana gelen değişim, toplumun bütün kurumlarıyla birlikte, toplumu da değişime zorlamıştır.

Dereli'ye (2015) göre; ekonomik yapıdaki değişim, toplumsal yapıda da değişikliğe neden olmuştur. Böylece köylerden kentlere göçler başlamış ve sanayinin etkisiyle kentlerde hızlı bir nüfus artışı olmuştur. Kentlerdeki nüfus artışı, nüfusun yedek iş gücü görevi görmesine neden olmakla birlikte, üretim şeklinin bedensel güce dayanmaması nedeniyle fabrikalarda daha az insan çalıştırılmaya başlanması, işsizliğin ortaya çıkmasında etken olmuştur. Bunun yanında kadın ve çocuklar da düşük ücret ile çalıştırılmaya başlanmış, yedek işgücü olarak çalışma sürecinde yerlerini almışlardır. Bu süreçte kapitalizmin ihtiyaçları doğrultusunda işçi sınıfının kontrol edilmesine yönelik yedek işgücü ve işsizlik ayrıca önem kazanmıştır. Kiraz'a (2014) göre; kapitalizm devam gücünü işsizlikten almaktadır. İşsizlik kapitalizm için bir zorunluluktur. Hüküm sürdüğü her ülkede işsizliği oluşturmakta, bunu yaparken de işsizliğin sebebi kişilerin eğitim düzeylerinin düşüklüğünden kaynaklıymış gibi gösterilmektedir (Kiraz ve Kurul, 2018). Arada sırada ise çözüme ulaştıracakmış gibi tartışma konusu haline getirmektedir. Oysa sistemin amacı sorunu çözmek değildir. Çünkü işsizlik, kapitalizmin gerekliliklerindendir (Kiraz, 2014). Kayalı'ya (2015) göre; işverenler oluşan işsizlik artışında niteliği yeterli görmemekte, bir de tecrübe aramaktadır. Bunu yapmaktaki amaçları, genç işçiye fırsat verip onu topluma kazandırmak değil, en az ücret ile en yüksek kârı sağlamak istemeleridir. Çünkü kapitalist sistem için kâr etmek önemlidir.

Meydana gelen sanayi toplumlarındaki egemen kapitalist düşüncenin temeline "homoeconomicus" olarak isimlendirilen ekonomik ve rasyonel insan yerleştirilmiştir. Oluşturulan bu yeni insan tüketiciyi fayda kavramına, üreticiyi ise kâr kavramına şartlandırmıştır. Kapitalist toplum, ekonomik çıkar kaygısı ile hareket eden, imkânları çerçevesinde "daha fazla kâr elde etme" isteği taşıyan ve sürekli rasyonel düşünen insanlardan oluşmaktadır. Bunu sağlayabilmek için ise "özgürlük" kavramı stratejik bir önem kazanmıştır. Özgürlük ortamının sağlanabilmesi amacıyla devletin piyasadan elini çekerek laissez-faire-laissez-passer (bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler) anlayışı öne sürülmüştür (Aydın, 2003; Aydın, 2012; Dereli, 2015). Bu sayede müdahale edilmeyen, kişisel teşebbüslere ve rekabete dayanan bir çalışma sistemi hazırlanmış (Aydın, 2012; Dereli, 2015) ve sermaye sınıfı daha fazla kâr için rekabet ederken; işçi, yedek iş gücü ile rekabet etmek durumunda kalmıştır. Böylece işini kaybetme riski ile karşı karşıya kalan işçi sınıfının disiplin altına alınmaya başlaması sağlanmıştır. Dereli'ye (2015) göre: özgürlük kavramı, çalışmanın ve çalıştırmanın özgürce yapılabilmesi açısından önem arz

etmektedir. Liberal düşüncenin ürünü olan söz konusu özgürlük, işveren karşısında işgücünü güçsüz duruma düşürerek işçiyi işverenin istediği çalışma şartlarında ve istediği ücret karşılığında çalıştırmasını ifade etmektedir. Makineleşme ile beden gücünden uzaklaşan ve hız kazanan çalışma, çalışılan süre bakımından da artış eğilimine girmiştir. Artan çalışma saatlerine paralel olarak işçilerin yaşam standartları gerileme eğilimi göstermiş, işverenler ise günden güne güçlerine güç, zenginliklerine zenginlik katmaya devam etmiştir.

Sermaye sınıfının daha fazla kâr elde etme çabası ile şekillenen ekonomik yapı ve bununla birlikte teknolojinin gelişmeye devam etmesi, toplumdaki değişikliğe süreklilik kazandırmaktadır. Endüstri Devrimi sonrasında meydana gelen post modern dönemde, dünyada yaşanan hızlı değişimin sonucunda çalışmanın yapısı da tamamen değişmiş, küreselleşme kavramı önem kazanmıştır (Şen, 2019). Bu dönemde de teknolojinin sürekli ilerleme içerisinde olması, kâr etme güdüsü ile sermaye sınıfının ileri teknolojiye sahip olması ve bu teknolojiyi kullanması gün geçtikçe artış göstermektedir. Bunun sonucunda sanayi sonrası dönemde çalışanlar, dönemin getirdiği çalışma koşullarına göre yeni niteliklere sahip olmak durumunda kalmakta ya da sürekli olarak niteliklerini geliştirme ihtiyacı duymaktadırlar. Bu yeni nitelikleri kazanabilmek ve yedek iş gücünün oluşturduğu tehdit ile rekabet edebilmek için bireysel yeteneklerini ve gelirlerini artırmaya yönelik olarak sürekli kendisine yatırım yapmak durumunda kalmakta, kendisini geliştirme ihtiyacı hissetmektedir (Köten, 2012; Küçük, 2019; Şahin, 2010). Çünkü bu dönemde bir işi yapabilmek yeterli olmamakta, işi en iyi ve en ucuz şekilde yapmak önem kazanmaktadır. Bunun sonucunda kendini sürekli yenileyen ve geliştiren bir işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu dönemde emek ile bilgiye dayalı emek önem kazanmıştır (Köten, 2012; Şahin, 2010). Böylece zaman içerisinde çalışmanın anlamının değişmesine bağlı olarak çalışma hayatı değişmiş, değişen çalışma hayatı işgücünün çalışma yaşamındaki konumunu da etkilemiştir (Aksungur ve Topalhan, 2019). Bu değişimin getirdiği yenilikler, çalışan sınıf ve bu sınıfın yaşam standartlarında da değişikliğe neden olmuştur. Ekonomik açıdan bakıldığında endüstri sektörünün yoğunluğu azalmakla birlikte, hizmet sektöründe büyük bir artış görülmektedir. Diğer bir ifade ile “mavi yakalı” çalışanların görünürlüğünü azaltmış, “beyaz yakalı” çalışanlarda ise kısmen artış gözlenmiştir (Köten, 2012). Bu dönemde neoliberal politikalara geçişle birlikte “sistemin başarısızlığı” yerine “bireylerin başarısızlığı” ön plana çıkarılmıştır. Bu düşünceye göre, kişilerin çalışma hayatında iş gücüne katılmaları, kendi çabalarına bağımlı gibi bir algı oluşturulmuştur. Kişilerin, uygun nitelikleri kazanmak için yeterli

kadar çaba göstermediği, tembel ya da çok seçici davranarak işsizliği kendilerinin tercih ettiği görüşü öne çıkarılmıştır (Göker ve Dane, 2013). Neoliberal politikaların ve küreselleşmenin uygulanmaya başlanması, çalışma yaşamı ile çalışma eylemini yerine getiren işgücünün yapısında da değişikliklere neden olmuştur. İşgücü çalışma olgusunun devamını sağlayan bir etken olması nedeniyle önemlidir.

İşgücü

Kavram olarak iş gücü, ülke içerisindeki emek arzını insan sayısı açısından ifade etmekte olup nüfusun üretici konumundaki (14- 65 yaş arası) kazanç sağlayan bir işte çalışan kesimini ifade etmektedir. İş gücünün 15 yaş ve üzerinde olup herhangi bir kurumda olmayanların oluşturdukları orana “iş gücüne katılım oranı” denilmektedir (Koç, Şenel ve Kaya, 2018). İstatistik ifadesi ile iş gücü; “14 yaşından yukarı ve 65 yaşını aşmayan ve kazanç getirici bir işte çalışanların toplamı” olarak ifade edilmektedir (www.iktisatsozlugu.com). Marx’a (2003) göre iş gücü denince bireyde bulunan ve türü ne olursa olsun kullanım değeri sağlarken harcanan akıl ve beden yeteneklerin tamamı anlaşılmaktadır. Marx, emek sahibi ile sermaye sahibinin karşı karşıya gelerek emek sahibinin emeğini ücret karşılığında sermaye sahibine satması olarak değerlendirmektedir.

Neoliberal politikalar ve küreselleşme süreci içerisinde iş gücü piyasaları ile işçi tipi ve işçi özellikleri, işçinin istihdam ediliş şekli, yönetim anlayışı, sendikalaşma gibi makroekonomik öğeler yeni ekonominin ve bilgi teknolojilerinin gelişimi ile beraber değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Küreselleşme, etkisini en fazla iş gücü piyasası üzerinde göstermektedir. Teknolojideki değişim, üretim biçimlerini ve buna bağlı olarak istihdamın yapısında değişime neden olmuş ve iş gücü profili giderek farklılaşmıştır. Ekonomik yapıda meydana gelen bu değişimin, üretim şekillerinde de kalıcı değişikliklere neden olduğu düşünülmektedir. Neoliberal politikaların uygulanması ve bilgi teknolojilerinin gelişmesi ile farklı istihdam şekillerine doğrudan etki ederek, iş gücü profilini farklılaştırdığı görülmektedir. Ekonomik yapının küreselleşmesi sürecinde, bilgi teknolojilerinde yayılma meydana gelmesi ile beraber pek çok insanın yaptığı işin niteliği değişim göstermeye başlamıştır (Kayalı, 2015). Endüstri toplum yapısındaki homojen işgücünün yerini yeni ekonomik yapıda heterojen işgücüne bırakması, esnek iş gücü yapısı ve güvencesiz çalışma şekillerinin artması, sendikal faaliyetler açısından örgütlenme sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Sanayi toplum yapısındaki işçi tipinin önemi azalmış, onun yerine yeni ekonomik yapı ile birlikte önem kazanan bilgi işçisi

kavramı öne çıkmıştır. Sanayi sektöründe istihdam azalma eğilimi gösterirken hizmet sektöründe artan bir istihdam söz konusu olduğu görülmüştür. Hizmet sektörünün gelişmesi ile birlikte yeni ve farklı meslekler çıkmaya başlamış ve iş gücünün bu duruma uyum sağlaması beklenmiştir. Dolayısıyla kendilerini bilgi teknolojilerine yönelik geliştiremeyen bireyler işsizlikle karşı karşıya bırakılmış, değişime ayak uyduranlar ise yeni iş ve mesleklerde istihdam edilmişlerdir (Şen, 2019).

Üretim süreci içerisinde en önemli sorunlardan biri de istihdamdır. Bir işte çalıştırma anlamına gelmesi (Şahin, 2010) nedeniyle çalışma kavramı incelenirken istihdam kavramı da incelenmesi gereken kavramlardandır.

İstihdam

İstihdam kavramı sözlükte “bir görevde, bir işte kullanma” (<https://sozluk.tdk.gov.tr/>) anlamlarına gelmektedir. Ekonomideki anlamı ise, “işçilerin çalıştırılması veya üretim faaliyetinde bulunmalarına olanak sağlanması” olarak tanımlanmaktadır (Güçlüoğlu, 2017). Bir ülkede belirli bir süre içerisinde ekonomik faaliyetlere katılan, çalışan bireylerin toplamına istihdam denilmektedir (Koç, Şenel ve Kaya, 2018). Kısaca insan gücünün bir işte kullanılması ya da işe kabul edilmesi anlamlarına gelen istihdam kavramı, kişinin kendisi yerine başkasını çalıştırması anlamında kölelik döneminde ortaya çıkmış, ekonomik anlamda ortaya çıkması ise Endüstri Devrimi ile olmuştur.

Sanayi Devrimi ile beraber, çalışma olgusu 18. ve 19. yüzyıllarda insanların bir işte istihdam edildiği kurum veya kuruluşların iş gücünün yerine getirdiği iş karşılığında ücret almasını ifade eden bir olguya dönüşmüştür. Sanayi Devrimi'nin etkisi ile çalışma olgusu farklı bir boyut kazanırken, istihdam olgusunda da yapısal değişikliklere neden olduğu görülmektedir (Aksungur ve Topalhan, 2019). Günümüz şartlarında istihdamın yapısında dikkati çeken en büyük değişim, endüstri sektöründeki yoğunluğun azalması ve bunun yerine hizmet sektöründe istihdam artışının görülmeye başlamasıdır (Köten, 2012). İstihdam şeklinin sektörel dağılımının ve mesleklerdeki değişiminin karşısında bireyler, işsiz kalmak ile gelir açısından düşük ve istihdam güvencesi sağlamayan işlerde geçici olarak çalışmak arasında tercih yapmak zorunda kalmıştır. İstihdamdaki değişimden en fazla etkilenen gruplar, çoğunlukla hizmet sektöründe niteliksiz işlerde çalışan kadınlar, gençler, yaşlılar ve azınlıklar olmaktadır (Kayalı, 2015).

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında meydana gelen değişimlerden istihdam şekilleri de etkilenmiş, bu dönemde meydana gelen krizlerden kurtulabilmek amacıyla

“esnek istihdam” zorunlu bir tercih olarak sunulmaya başlanmıştır (Sapancalı, 2001). Esnek istihdam, dönemin artan rekabet koşulları ile mücadele edebilmek, yüksek eğilim gösteren işsizliği azaltabilmek ve özellikle kadınların işgücü piyasasında etkin olabilmesi gibi sebeplerden dolayı dönemin ekonomik dertlerine deva gibi sunulmuştur (Kaya ve Burtan Doğan, 2016). Oysa günümüzde esnek çalışma uygulamalarına baktığımızda yukarıda bahsedilen, işsizliğin azalacağı ve kadınların işgücü piyasasına daha fazla katılacağı gibi durumlara çözüm olduğu söylenemez. Tartışmalı bir kavram olan esneklik, genel bir ifade ile kısa bir zaman diliminde, çok az bir ücret bedeli ve çaba ile değişime ayak uydurabilme veya değişebilme yeteneği olarak ifade edilmektedir. Esneklik kavramı emek piyasalarında karşımıza gelirken esneklik, üretimde esneklik, çalışmada esneklik, teknik esneklik, emek süreci esnekliği, maliyette ve pazarlamada esneklik olarak çıkmaktadır (Parlak ve Özdemir, 2011). İstihdam kavramı zaman içerisinde değişim geçirmiş olsa da ister gelişmiş olsun isterse gelişmekte olsun bütün ülkelerin en önemli konuları arasında bulunmaktadır (Şahin, 2010).

Şahin’e (2010) göre; Endüstri Devrimi sonrasında sermayeye dayalı fabrikaların ortaya çıkması ve üretimin fabrikalara kayması ile büyük bir çalışan kesimi oluşmuştur. Kırsal kesimde yaşayan, geçimini tarım ve hayvancılık yaparak sağlayan kişiler, fabrikaların vasıfsız işçilerini oluştururken, fabrikalardaki yoğun üretimle rekabet edemeyen küçük işyerlerinin kalfa ve ustaları, fabrikaların yarı nitelikli ya da nitelikli işçilerini oluşturmuştur. Böylelikle sermayeye dayalı iki farklı toplumsal sınıf, yani işçi ve işveren sınıfı oluşmaya başlamıştır.

Fabrika sahipleri, bu süreçte diğer fabrikalarla rekabet edebilmek amacıyla, sürekli olarak gelişen ve yenilenen teknolojik ürünlere yatırım yapma zorunluluğu ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu çerçevede satın aldıkları ham madde ve teknolojik ürünleri daha ucuza elde etmeye çalışmışlardır. Ancak hammadde ve teknolojik ürünlerin ucuz elde edilebilmesinin bir yolu olarak emeğin ucuza çalıştırılması burjuvazinin çıkarına daha çok uygun olmuştur. Çünkü dönemin şartlarında (işçileri koruyan hukuki yapının olmayışı) üretim giderleri içerisinde işgücünün ekonomik maliyetinin azaltılması kolay bir şekilde gerçekleştirilebilmiştir. Sermaye sahipleri daha fazla kâr elde edebilmek amacıyla çalışma sürelerini 14-16 saate kadar çıkarırken, çalışma karşılığında alınan ücretleri düşürmüşlerdir. Ücretlerin yetersizliği nedeniyle, işçi ailelerinin ekonomik olarak zor şartlarda yaşamak zorunda kalmaları, geçinebilmek için işçileri, eşleri ve çocukları ile birlikte çalışmaya zorlamıştır. İşçiler aile üyeleri ile birlikte önce aynı

işyerlerinde, daha sonraları ise farklı işyerlerinde ve farklı işlerde çalışmaya başlamış, böylece tüm aile üyeleri işçileşmek durumunda kalmıştır (Şahin, 2010).

Zor şartlar altında çalışmak mecburiyetinde kalan kadın ve çocuklar, yetişkin erkek işçilere göre daha düşük ücretle çalıştırılma hayatına dâhil edilmiştir. Bu durum kadın ve çocuk işçilerin, hem fabrikalardaki çalışmanın yoğun beden gücü gerektirmemesi hem düşük ücretle çalıştırılıyor olması hem de uysal olarak görülmesi nedeniyle kolay yönetilebileceğinin düşünülmesi sebebiyle yoğun bir şekilde fabrikalarda tercih edilmelerine neden olmuştur. Fabrika sahibi işverenler kârlarını yükseltme amacıyla, ucuz iş gücü istihdam etmeye odaklanmış ve böylelikle yetişkin erkek işçileri tercih etmek yerine daha ucuz çalıştıracakları kadın ve çocukları tercih ederek erkeklerin de işlerini kaybetmeleri ve toplumdaki kadın işsizlere dâhil olmalarına neden olmuşlardır. Bu durum hem erkeklerin işsizliğine yol açmış hem de toplumdaki işsiz sayısını artırmıştır (Şahin, 2010).

İşsizlik

İşsizlik kavram olarak klasik iktisada göre emek arzı ile emek talebi arasındaki istikrarsızlık hâinden meydana gelmektedir (Şahin, 2010). Herhangi bir ülkede çalışacak güce sahip durumda olan ve çalışma isteği taşıyan kişilerin bir kısmının iş sahibi olmaması durumuna işsizlik, bu durumdaki kişilere de işsiz adı verilmektedir (Kasapoğlu ve Murat, 2018). Burada kişinin işsiz sayılabilmesi için dikkat edilmesi gereken üç nokta bulunmaktadır. Kişinin çalışmayı istemesi, çalışacak gücünün olması ve çalışacak bir işinin olmaması şartlarını aynı anda taşıması gerekmektedir (Kanca, 2012; Kasapoğlu ve Murat, 2018; Şahin, 2010). Bunların yanında işsizliği oluşturan pek çok etken bulunmaktadır. Bu etkenlerden birisi Kayalı'ya (2015) göre; modern bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmenin, çalışma yapısını hızlı bir değişime uğratmasıdır. Makineler sayısız işlevleri yerine getirerek, insanların yapmış olduğu işleri yapmaya başlamakta, mavi ve beyaz yakalı çalışanların iş piyasası dışına çıkmasına neden olmaktadır.

Guy Standing'e (1983) göre ise işsizliğe neden olan yedi önemli faktör bulunmaktadır. Bu faktörler:

- 1- Endüstriyel yapılardaki değişim: Tarım ekonomisinden sanayi ve hizmet ekonomisine geçen yerlerde görüldüğü gibi ülkelerin ana ekonomik yapısındaki değişimle ortaya çıkan gereksinimlerdir.
 - 2- Niteliklerin yetersizliği: Açık olan işler için uygun işgücünün bulunamaması durumudur.
 - 3- Coğrafi engeller: Farklı coğrafi bölgelerde farklı iş taleplerinin mobilite yetersizliği sebebiyle karşılanamama durumudur.
 - 4- Demografik değişimler: Birçok endüstride işgücünün yapısal değişiminden dolayı doğal işsizlik oranı artmaktadır.
- a) Kadın işgücü: Birçok ülkede kadın işgücü sayısı hızla artmakta bu da işe

giriş ve tekrar giriş oranlarını arttırmaktadır. Kadınlarda işsizlik oranı yüksektir. Çünkü kadınların iş arama süreleri erkeklere göre daha toleranslı ve elastiktir. Bu sebeple kadınlar genellikle işgücü devir oranını arttırırlar. b) Genç işsizler: Bu grup da yüksek işgücü devrine ve uzun iş arama sürelerine sahiptir. Deneyimsizlik gençlerin önüne çıkan en büyük engeldir. Bu sebeple gençler düşük ücretlerde ve sigortasız işlerde çalışmaktadırlar. c) Göçmen işçilerin davranışları: Kriz olan yerlerden diğer ülkelere göçen işçiler yapısal problemlere sebep olmaktadır. d) İşgücünün yaşlanması: Eğer işgücünün büyük bir kesimi yaşlanmaya başlarsa potansiyel yetenekler ve coğrafi mobilite oldukça azalır. Yaşlı popülasyonun arttığı ve emeklilik yaşının düşük olduğu ülkelerde emeklilerin işgücüne yeniden kazandırılması çalışmaları yapılmaktadır. 5- Kurumsal katılıklar: Bu durum genellikle hem firmanın istenenden düşük ücret teklif etmesi hem de işçinin verileden yüksek ücret istemesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yine işsizlik sigortası uygulamaları yapısal problemlerin çözülmesi önünde engel oluşturmaktadır. İngiltere, Hollanda ve İsveç gibi ülkelerde kişiler düşük ücretle çalışıp işsizlikte sağlanan faydaları kaybedeceklerine, işsiz kalmayı yeğlemektedirler. Bu duruma “fakirlik kapısı” denilmektedir. 6- İşsizlik yeteneği: İşsizlik yeteneği, yetenek kaybının ekstrem bir formudur. Hiçbir yeteneği olmayan bazı insanlar kendilerini iş için uygun hale getirmek için zaman harcarlar. 7- Sermaye-yeniden yapılanma işsizliği: Son zamanlarda kullanılan bir kavramdır. Özellikle yeni endüstrileşen, ücretlerin düşük ve organize olmamış işçilerin olduğu ülkelerde hükümetler parasal teşviklerle yatırımları arttırmaktadır. Bu sebeple sermaye, yüksek ücretli ve sigorta sisteminin gelişmiş olduğu yerlerden bu yerlere doğru akarak işsizliğe sebep olmaktadır (Standing, 1983:139- 150; akt. Yıldız, 2014).

İşsizlik, ülkelerin ekonomik yapılarında önemli bir sorun olarak varlığını devam ettirmektedir. Kapitalist ekonomik yapılarda bir kişinin iş bulabilmiş olması, genel olarak bütün herkesin iş bulabileceğinin kanıtı olmadığı gibi işsizliğin olmadığı anlamına da gelmez (Akın, 2018). Kuralsız bir hale gelen işgücü piyasalarında işsizlik, bireysel başarısızlıklarla ilişkilendirilmekte ve bu sayede makroekonomik olaylar gizlenmektedir. Endüstri kapitalizmi ile iş güvencesi yerini bireysel rekabet edebilirlik kavramına bırakmıştır (Kayalı, 2015).

Dünya’da ve Türkiye’de İşsizlik

II. Dünya Savaşı sonrasında Keynesyen ekonomi politikalarının etkisi ile gelişen sosyal refah devleti anlayışının ekonomiye olumlu etkileri olmuştur. Bu dönem, gelişmiş kapitalist ekonomiye sahip ülkeler için refah yılları, gelişmekte olan ülkeler içinse kalkınma yılları olmuştur. Ancak 1970’li yıllarda meydana gelen üretim ve kâr oranlarının düşmesiyle başlayan ekonomik krizler (petrol krizi ve az gelişmiş ülkelerdeki borç krizleri) sonrasında kapitalist ekonominin yeniden yapılandırılması sürecine girilmiştir (Çağlayan ve Bayrakçı, 2016).

Krizin başlamasıyla birlikte, ekonomi ve sanayi üretimindeki ilerleme hızı yavaşlamaya başlamış, bu durum zaten varlığını emek gücünün denetimi üzerine kuran (Çağlayan ve Bayrakçı, 2016) liberal sistem için emeğin disipline edilmesinde büyük bir

öneme sahip olan işsizliğin öneminin daha da artmasına neden olmuştur (Işık, 2010). Dünya ekonomisinde meydana gelen kriz, sosyal krize dönüşerek işsizliğin bütün dünya ülkelerinde artmasına neden olmuştur (Sapanca, 2001).

Kayalı'ya (2015) göre neoliberal politikaların başlaması ile beraber bütün ülkeler, sermaye sınıfının menfaatlerine göre şekillenen yeni bir işgücü ve yönetim şekline odaklanmıştır. Bu ülkelerde zamanla devletin müdahalesinin ekonomik gelişmelerden elini çekmesi, sermaye kuruluşlarının trajik büyümesi, yeni pazarlar bulma çabası, işgücünün ucuza mal edilmek istemesi (çocukların dahi işçi olarak kullanılması), çevreden merkeze doğru akışı sağlayacak şekilde kârı arttıracak kaynaklara ulaşma kararlılığı gibi politikaları etkin birlikte uygulamaya başlamışlardır.

İşsizliğin tüm dünyanın temel sorunu haline gelmesi sonucunda “küresel işsizlik” kavramından bahsedilir olmuştur. Küresel işsizliğin birden çok nedeninin bulunmasının yanında işsizliği küresel bir sorun haline getiren temel neden neoliberal politikalar (Erdayı, 2009). Bu politikaların da etkisiyle artma eğiliminde olan işsizlik, sistemden kaynaklı olan boyutu görünür kılınmayıp adeta işsizliğin tek sebebi kişilerin kendi başarısızlıklarınıymış gibi gösterilmektedir. Yani işsizliği makroekonomik olaylar (istihdam politikaları, eğitim politikaları gibi) yerine, kişilerin kendi başarısızlıkları ile ilişkilendirilerek bireylerin rekabet edebilme yetenekleri gündeme getirilmiş (Kayalı, 2015) ve böylece işsizliğin arkasındaki sistemsel sebeplerin gizlenmesi sağlanmıştır.

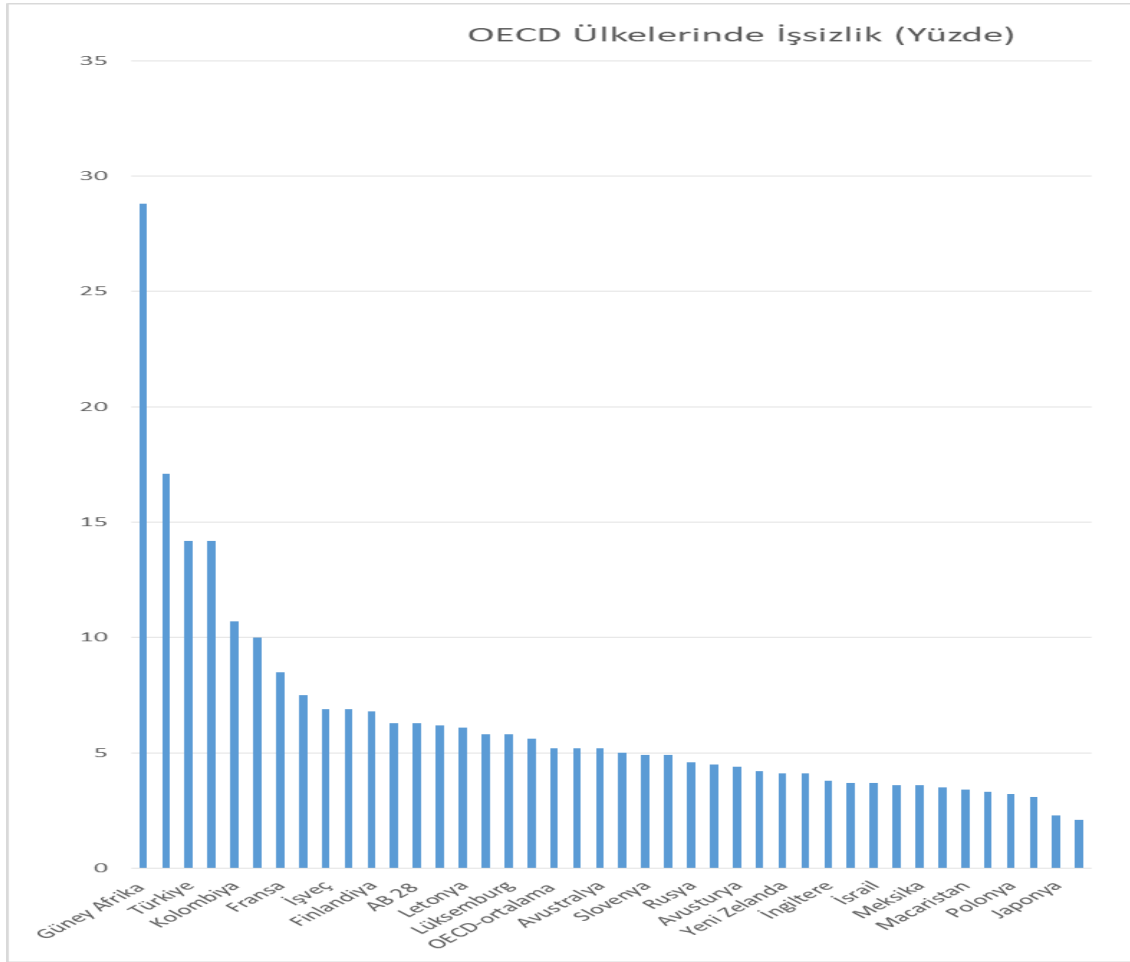
Günümüzde ise neoliberal politikaların devam etmesine bağlı olarak, ülkelerin gelişmişlik seviyesi ne durumda olursa olsun işsizlik ortak bir sorun olarak varlığını korumaya devam etmektedir (Erdoğan, 1999; Kayalı, 2015; Pata, 2020). İşsizlik, ülkelerin ekonomileri ile alakalı olarak değerlendirilse de ülkelerin ekonomileri büyüyüp gelişmesine rağmen yeni iş olanakları oluşturulamamıştır (Yeşilyurt- Temel ve Yapraklı, 2015).

İşsizlik ortak bir sorun olsa da ülkelerin gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak işsizliğin yapısında farklılaşmalar olabilmektedir. Kiraz'a (2014) göre az gelişmiş ülkelerde sermayenin yeteri kadar olmamasından kaynaklı bir işsizlik olurken gelişmiş ülkelerde işsizlik, emeğin talep edilmesinde oluşan değişim nedeniyle olmaktadır. İşsizlik en gelişmiş ülkelerde dahi işçi sınıfını zor durumda bırakmaktadır. Küreselleşen dünyada neoliberalizm döneminin etkisi ile işsizlik olgusu merkezî ülkelerde farklı çevre ülkelerde ise farklı oluşum sergilemektedir.

Sermayenin işgücünün ucuz, hammaddenin bol olduğu ülkelere kaydırılması sonucunda merkez ülkelerde işsizlik artmıştır. Öte yandan sermayenin kaydığı ülkelerde

nitelik gerektirmeyen işgücünün işsizliğinde azalma olmuştur. Vasıf gerektirmeyen iş olanaklarının artması, nitelikli (üniversite mezunu) olan işgücünün vasıfsız işlere yönelmesine neden olmasına rağmen niteliklerine uygun iş aramaya devam etmeleri sonucu işsizliğin artmaya devam ettiği görülmüştür. Merkez ülkelerde bulunan nitelikli işgücü ise yönetim, planlama, koordinasyon gibi nitelikli çalışma örgütlerine çekilmekte diğer taraftan çevre ülkelerde ise üretimi yapan işgücünün istihdamında bir artış olasılığını taşımaktadır (Kiraz, 2014).

İşsizlik sorunu bütün ülkelerde varlığını korumasının yanında oran olarak ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. OECD (İktisadi İş birliği ve Kalkınma Örgütü) verilerini incelediğimizde ülkelerin işsizlik durumlarında ciddi farklar olduğu görülmektedir. OECD ülkelerinin işsizlik oranları 2007’de %5,7 iken, 2009’da %8,2’ye çıkmış, 2016’da %5,7’ye düşmüş (Kovacı, Belke ve Bolat, 2018) ve son olarak 2019’ da OECD ülke ortalamaları %5,2’ye gerilemiştir. Diskar’ın İşsizlik ve İstihdamın Görünümü raporuna (2020) göre işsizlik, dünya ülkelerinde düşme eğilimine girerken Türkiye’de artma eğilimi göstermektedir. 2019 Kasım verilerine göre OECD ülkeleri arasında en yüksek işsizlik oranı %28,8 ile Güney Afrika’ya aitken, %17,1 ile Yunanistan ikinci ve %14,2 ile Türkiye üçüncü sırada yer almaktadır. En az işsizlik oranına %2,1 ile Çekya sahiptir (Diskar, 2020). Günümüzde OECD ülkelerinde iş gücüne olan katılım artmasına rağmen bilhassa düşük iş gücü niteliğine ve düşük eğitim düzeyine sahip kişilerde işsizlik hâlen yüksektir (Cural, 2009).

¹Şekil 1. Unemployment Rate, OECD Data. <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>.

Dünyayı etkisi altına alan neoliberal ekonomi politikalarının verimsiz sonuçlar üretmesi, az gelişmiş ülkeler ya da gelişmekte olan ülkeler açısından ekonominin dışa bağımlılığını da arttırmaktadır. Bununla birlikte uygulanan neoliberal ekonomi politikalarının işsizlik ve ücret baskılanması olarak işçi kesimine büyük yük getirdiği söylenebilir (Uçkaç, 2010). Ülkelerin ekonomik durumlarına göre değişiklik gösteren işsizlik, Türkiye için temel sorunlardandır. Türkiye, 1960 yıllarından itibaren her dönemde yüksek işsizlik oranları ile mücadele etmek durumunda kalmıştır. 1980’li yıllardan sonra özelleştirmeler ile kamu içerisinde istihdam imkânlarının kısıtlanması, döviz kuru politikaları, küreselleşme çalışmalarının ve teknolojiye ilerlemelerin etkisiyle artan işsizlik, 1990’lı yıllarda evrensel işsizlik oranlarına göre yüksek sayılan değerlere ulaşmıştır (Karaçor, Mangır, Güvenek ve Kayhan, 2019). 2001 yılındaki ekonomik krizle beraber işsizlik daha da derinlik kazanmış ve kriz sonrasında

¹ Veriler 2019 yılı 3. çeyreğine aittir (Diskar, 2020).

istihdamdaki toparlanma, ülkenin ekonomik büyümesindeki toparlanmaya göre çok daha yavaş ve kısıtlı olmuştur (Ay, 2012). Türkiye’de çalışma dönemindeki nüfus artış hızı fazla olmakla birlikte istihdam artışı, nüfus artış hızına yetişememiştir. Bu durum Türkiye’nin beşerî sermayesini etkin bir şekilde kullanamadığını göstermektedir (Eryıldırım, 2008).

Türkiye’de işsizlik; nüfusun hızlı artışına istihdam artışının yetişememesi, 1950’li yıllardan itibaren köyden kente göçün başlaması sonucunda kentleşmenin artması ile kentlerde artan işgücü arzı ve talebi arasındaki dengenin sağlanamamasına bağlı olarak açıklanmaktadır. Ayrıca işsizlik, sanayileşme sürecinde hedeflenen seviyeye ulaşılamaması, nüfusun hızlı artmasına rağmen genç nüfusun istihdam edilebileceği yatırımların yapılamaması gibi sebeplerle yapısal bir özellik olarak sunulmaktadır. Bunun yanında işsizliğin en çok görüldüğü alanın tarım dışı sektörler olduğu dikkat çekicidir. Bu durum, tarım sektöründe işsizliğin düşük olduğu anlamına gelmez çünkü tarımda bireylerin kendi hesabına çalışması ya da ücretsiz aile işçiliği yapıyor olması tarım sektöründeki işsizliğin düşük görülmesini sağlamaktadır (Ay, 2012; Uyar Bozdağlıoğlu, 2008). Türkiye’de 2011- 2020 yılları arasındaki işsizlik oranları incelenmiştir. Bu oranlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Yıllara Göre İşsizlik Oranları

Yıllar	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oranlar	9.8	10.1	8.8	10.9	10.3	12.1	10.6	13.5	13.7	13.2

Kaynak: www.tuik.gov.tr Adresi Verilerinden Derlenmiştir.

2011-2020 yılları arasındaki işsizlik oranları incelendiğinde zaman zaman düşüş eğilimine girmiş olsa da işsizlik genel olarak yükseliş gösterdiğini ve bir şekilde yüksek işsizliğin varlığını devam ettirdiği söylenebilir. Erdayı’ya (2009) göre neoliberal politikalarla birlikte ekonomik büyüme sağlanacağı, buna bağlı olarak da işsizliğe çözüm olacağı varsayılmaktaydı. Ancak bu dönemde ekonomik büyüme, yeni iş imkânları yaratılarak değil çoğunlukla neoliberal politikaların benimsediği sert çalışma düzenine dayanan yönetim yöntemleri ve teknolojinin gelişmesine bağlı olarak uygulanan verimliliğin artması ile sağlanmaktaydı. Ancak varsayıldığı gibi işsizliğe çözüm bulunamamış, işsizlik varlığını devam ettirmiştir.

İşsizliğin sonuçlarından en fazla etkilenen grubu gençler oluşturmaktadır. Kayalı’ya (2015) göre genç işsizliğinin çalışma yaşamındaki en çarpıcı özelliği, yetişkin işsizliğinden daha yüksek oranlarda olmasıdır.

Genç İşsizliği

Genç işsizliğine yönelik pek çok sebep gösterilebilmektedir. Genç işsizliğinin sebeplerini; Erdayı (2009), 15-24 yaş arasındaki grubun eğitimdeki oranının artması, onlara yeni iş imkânlarının oluşturulamaması, gençlerin deneyimsiz olması ve niteliklerinin piyasa için yetersiz olması olarak ifade etmiştir. Kayalı (2015) ise genç sayısının fazlalığı, teknolojideki gelişmeler, eğitim düzeyindeki yetersizlikler, okul ile iş gücü piyasası arasında bağlantı kurulamaması ve iş gücü piyasasındaki davranışlar olarak göstermektedir. Ayrıca işverenlerin tecrübesiz gençlere şans vermek yerine yetiştirmiş, tecrübeli elemanları tercih ettiğini ifade etmiştir (s. 46). Genç işsizliğine sebep olan bu unsurlardan gençlerin eğitime katılma oranlarının artması dışındaki unsurlar, uygun politikalarla çözülebilecekken çözülmemesi ya da çözülememesi bütün dünyayı etkileyen küresel işsizlik olgusundan en çok gençlerin etkilemesine neden olmaktadır (Erdayı, 2009).

Genç işsizliği, ülkeler için çözülmesi gereken önemli bir sorundur. İşsizlik sorunu hem gençlerin yaşamlarını etkileyen bozukluklara hem de ülkelerin geleceğini olumsuz etkileyecek beşerî sermaye kayıplarına sebep olmaktadır. Genç işsizliğinin sosyal sonuçları bakımından da çok boyutlu nitelikleri bulunmaktadır. İşsizliğin getirdiği ekonomik kayıpların yanı sıra, sebep olduğu karamsarlık, umutsuzluk, korku, işe yaramazlık, sosyal dışlanma ve yoksulluk gibi duygular gençlerin ciddi psikolojik sorunlar yaşamasına ve hatta bazılarının suça meyletmesine neden olmakta ve ülkeler açısından çözülmesi gereken sosyal bir sorun halini almaktadır (Erdayı, 2009; Kayalı, 2015).

Türkiye genç nüfus açısından da yoğun bir ülkedir. Bu nedenle işsizlik, ülkemizde 15-64 yaş grubunun her seviyesinde görülmekle birlikte en fazla etkilenen grubu 15- 24 yaş arasındaki genç nüfus oluşturmaktadır (Çondur ve Bölükbaş, 2014; Kıcı, 2017). Türkiye’de 2011- 2020 yılları arasındaki genç işsizlik oranları incelenmiştir. Bu oranlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Yıllara göre genç işsizlik oranları

Yıllar	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oranlar	18.4	17.5	18.7	17.9	18.5	19.6	20.8	20.3	25.4	25.3

Kaynak: TÜİK- İşgücü İstatistiklerinden Derlenmiştir.

Türkiye’deki genç işsizlik oranlarını incelendiğinde genel işsizlik oranlarından çok yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca genç işsizlik oranlarının 2014 yılından itibaren artma eğilimine girdiği gözlemlenebilir. Bununla birlikte genç işsizlik oranı yetişkin işsizliğinden fazla olmasına rağmen, genç işsizlik oranlarında azalma görülmemiştir (Ak, 2016). Bu nedenle insanlar işsizliğin ortaya çıkardığı sorunlardan kurtulmak için çözüm üretmek durumunda kalmışlardır. Bu çözümlerden bir tanesi, eğitime devam etmektir. Gençlerin işsizlikle başa çıkma yöntemi olarak eğitimlerine devam etmeleri, genç nüfusu fazla olan ülkelerde eğitim harcamalarının da fazla olmasını sağlamaktadır (Yanbaşı, 2014). Çünkü kişiler, eğitim basamaklarını tırmadıkça, işgücüne katılım oranlarının da artacağını (Kayalı, 2015) düşünmektedir. Türkiye’de 2004- 2020 yılları arasındaki yükseköğretim mezunu erkeklerin işsizlik oranları incelenmiştir. Bu oranlar Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Yükseköğretim mezunu erkeklerin işsizlik oranları

Yıllar	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020
Oranlar	9.8	7.7	8.1	8	7.5	7.6	8.8	9.1	11.2

Kaynak: verikaynagi. com’ dan alınmıştır. 2020 verileri data.tuik. gov.tr adresinden alınmıştır.

Yükseköğretim mezunu erkeklerin işsizlik oranlarını incelendiğinde genç işsizlik oranlarına göre düşük olduğu görülmekle birlikte üniversite eğitimi almanın işsizlik sorununu tamamen ortadan kaldıramadığı söylenebilir. Türkiye’deki 2004-2020 yılları arasındaki yükseköğretim mezunu kadınların işsizlik oranları incelenmiştir. Bu oranlar Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Yükseköğretim mezunu kadınların işsizlik oranları

Yıllar	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020
Oranlar	17	13	14.3	15.9	14.7	15.5	16.9	17.1	18.4

Kaynak: verikaynagi.com’ dan alınmıştır. 2020 verileri data.tuik. gov.tr adresinden alınmıştır.

Yükseköğretim mezunu kadınların işsizlik oranları incelendiğinde, yükseköğretim mezunu kadınların yükseköğretim mezunu erkeklere göre eğitilmiş işsizliğinden daha fazla etkilendiği söylenebilir.

Eğitimin işsizlik karşısında çözüm olacağı umudu, tablolar incelendiğinde çok da umut verici görünmemektedir. Kiraz ve Taşkiran’ın da (2020) belirtmiş olduğu gibi üniversite mezunları arasındaki yüksek işsizlik oranları, eğitim ile istihdam arasındaki bağı günden güne azaltmaktadır. Çünkü eğitim de neoliberal politikalardan etkilenmiş ve bu politikalarla birlikte çok fonksiyonlu bir hal almıştır. Örneğin sermayenin ihtiyaç

duyduğu işçi sınıfının yeniden üretilmesini sağlarken bilimsel eleştirel eğitimden uzaklaşmıştır. Tarihi süreç içerisinde kullanım amacıyla üretilen bilgi, neoliberalizmle birlikte içerisinde kâr etme fikrini barındıran değişim değeri amacına yönelik üretilmeye başlanmıştır. Bu durum eğitimin sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda ücret karşılığı değişim amacıyla yapılmasına sebep olmuştur. Eğitim sermayeye kâr elde ettirecek şekilde yönetilmeye başlanmış ve bu amaç doğrultusunda planlanmaya başlanmıştır. Eğitimde dönüşüm yaşanarak metalaşması yani sermaye için birikime ya da yeniden üretime hizmet etmesi sonucunda insanlar bir alanda uzmanlaşmaya başlamış, bu da emeğin toplumsallaşmasını getirmiştir. Bunun sonucunda bazıları fabrikalarda ayakkabı, araba gibi ürünlerin üretiminde uzmanlaşırken bazıları da eğitimi bir yatırım aracı olarak görmüş ve eğitime yatırım yaparak doktorluk, öğretmenlik gibi profesyonel mesleklere yönelmiştir (Karabulut, 2016). Özellikle gençler üniversite eğitimi alarak meslek sahibi olmak istemişler ve işgücü dünyasında üstün bir konum sağlamaya çalışmışlardır. Bu nedenle günümüz koşullarında her sene iki milyondan fazla genç, üniversite sınavına girmektedir. Ancak gençlerin üniversite eğitimine yatırım yapması, yüksek olan işsizlik sorununu ortadan kaldırmadığı gibi yüksek olan işsizlik üniversite mezunlarını da tehdit etmektedir (Kıcır, 2017). Özellikle 20. yy'dan itibaren mühendislik, mimarlık, doktorluk gibi “burjuva” meslekler de bu değişimden etkilenmiş, neoliberal politikalarla kâr sağlayan alanlar olarak görülmüş, hatta zamanla memurluk anlayışında da değişime gidilerek, memurluğun işçileşme sürecini başlatmıştır (Bora ve Erdoğan, 2015, s. 29).

Eğitim seviyesi arttıkça, işsizliğin azalması beklenirken artması durumu ilgi çekici bir durumdur. Eğitimli gençler arasında işsizliğin fazla olması, ülke açısından da nitelikli işgücünün doğru şekilde kullanılmadığı anlamına gelmektedir. Ayrıca eğitim maliyetlerinin doğru kullanılmaması açısından da yaşanan toplum için yük teşkil etmektedir (Yanbaşı, 2014). Gelişmiş ülkelerde eğitim düzeyinin artması ile birlikte işsizlik oranının düştüğü görülmektedir. Türkiye’de, bir yandan üniversite mezunlarının iş gücü içerisindeki oranı artarken, diğer taraftan genç iş gücü içerisinde üniversite mezunu olanların işsizlik oranı yükselmektedir (Kayalı, 2015).

İş bulmak amacıyla alınan yükseköğretim eğitiminin iş bulmayı sağlamaması, eğitilmiş insanları hayal kırıklığına uğratmakta iş bulamayan eğitilmiş bireyler lisansüstü eğitim koşullarını zorlayarak/oluşturarak akademik alanda iş bulma çabasına girmektedirler. Yükseköğretim mezunlarını etkisi altına alan işsizlik, öğretmenlik mesleğini de tehdit etmektedir (Şahin, 2011). Eğitim fakültelerinden mezun olan öğretmen adayları, devlet okullarına öğretmen olarak atanma beklentisi ile Kamu

Personeli Seçme Sınavına (KPSS) girmektedir. Öğretmen atama sayılarının, sınava giren öğretmen adayı sayısından az olması neticesinde, yarış niteliği taşıyan KPSS sonucunda en yüksek puanı alan belirli sayıdaki öğretmen devlet okullarına atanmakta, atama için yeterli puanı alamayan adayların öğretmenliği de yetersiz sayılmaktadır (Kiraz, 2014). Öğretmenlerin, öğretmen atamasında kullanılan seçme yöntemi olan Kamu Personeli Seçme Sınavı'nda aldıkları puanlar atanıp atanamama durumlarını belirlemektedir (Kiraz, 2014; Şahin, 2011).

Performansı, çoktan seçmeli ve merkezi sınavlarla standart bir şekilde ölçme yolu ile “objektif bir sınav uygulanıyor” izlenimi verilerek, sınav yoluyla yeteneklilerin ya da daha fazla gayret gösteren bireylerin seçilmesinin kabulünü sağlanmaktadır. Aynı sınav sisteminin öğretmenler için de kullanılması, öğretmenlerin iş gücü piyasasının esnekleştirilmesinin önünü açmıştır. Piyasada bulunan diğer çalışanlarda olduğu gibi, güvencesiz çalışma, örgütlenememe, sürekli bir risk altında olma durumu öğretmenler için de geçerli bir hal almıştır. Bu durum farklı iş kollarında çalışanlarda olduğu gibi öğretmenlerde de korku, kaygı ve kaybolmuşluk hissine neden olmaktadır (Ünal, 2005).

Öğretmen işsizliğini derinleştiren bir diğer sorun da diğer fakültelerde bulunan öğrenci ve mezunlara pedagojik formasyon eğitimi (öğretmenlik meslek bilgisi) verilmesidir. Eğitim fakültesi mezunlarının dahi atanmadığı bir işsizlik ortamında, diğer fakülte mezunlarına da öğretmen olma yolunun açılmış olması öğretmen işsizliği sorununun derinleşmesine neden olmaktadır (Baysan, Ersan ve Öztürk, 2011). 2009 yılında 244.269 öğretmen adayı KPSS'ye başvurmuş, bunların 23.893 tanesinin ataması yapılmıştır (Kiraz, 2014). 2019 yılında ise KPSS'ye 376.709 kişi katılmış (www.memurlar.net), Şubat atamasında 19.996, Ağustos atamasında 19.873 sözleşmeli öğretmen ataması (www.personel.meb.gov.tr) yapılmıştır. 2020 KPSS Eğitim Bilimleri testine 471.506 kişi başvurmuş, bunlardan 439.632'si sınava katılmıştır (www.mebpersonel.com). 2020 Ocak atamasında 19.917, Haziran atamasında 19.910 kişinin sözleşmeli olarak atamaları yapılmıştır (www.personel.meb.gov.tr). Geçen 10 yıl içerisinde sınava giren öğretmen adayı sayısı artmasına rağmen aynı oranda atama artışı olmadığı gibi nicel olarak da ciddi bir azalma gözlenmiştir. Aradan geçen on yıla rağmen sınava giren aday öğretmenlerin sayısında meydana gelen artışın ciddi oranda olması ve atama sayısının az olması, neoliberal politikaların öğretmenleri de işsiz bırakarak öğretmen işsizliğinin Türkiye için uzun bir süre daha sorun teşkil edeceğini göstermektedir.

Neoliberal politikalar sonucunda devlet tarafından verilen hizmetler, yatırım aracına dönüşmeye başlamıştır. Hizmetlerin yatırım aracına dönüşmesinden eğitim hizmeti de etkilenecek meta durumuna dönüşmüştür. Neoliberal politikalar sonucunda işsiz kalan öğretmenler de sermaye sınıfı için artık değer üreten bir işçiye dönüşmüşlerdir (Ünal, 2008; Karabulut, 2016; Kiraz ve Kurul, 2018). Söz konusu politikalar nedeniyle öğretmenler, devlet kurumlarına atamaları yapılmayarak özel okulların “piyasa” mantığına terk edilmekte “yedek iş gücü” olarak özel kurumlarda ve hatta devlet okullarında ucuz iş gücü olarak görevlendirilmektedirler (Kurul ve Kiraz, 2018). Öğretmenlerin işsizliğinden kadın öğretmenler daha çok etkilenebilmektedir. Çünkü meslek olarak öğretmenlik, çalışma koşullarına bağlı olarak “çocuk bakımı ve eğitimi” ve eril toplum yapısı tarafından “kadın işi” olarak görülen görevlerle ilişkilendirilmesi, diğer yandan ise çalışma saatleri açısından “ev işi ve çocuk bakımına” vakit ayrılabilmesi nedenleriyle dünya genelinde “kadın mesleği” olarak düşünülmektedir. Öğretmenlik mesleğinin, kadın mesleği olarak değerlendirilmesi ve pek çok ülkede öğretmenler içinde kadınların oranının yüksek olması nedeniyle neoliberal politikaların uygulamalarından kadınların ciddi bir şekilde etkilendiği söylenebilmektedir (Ünal,2008).

Kadın İşsizliği

Kadınların iş hayatına girmesi, ülke ekonomileri ve kalkınmışlık düzeyleri için önemli bir durumdur. Ancak ülkelerin büyük bir kısmında işler, kadın işi ve erkek işi olarak sınıflandırılmıştır (Fidan, İşçi ve Yılmaz, 2006).

Kadınların çalışması, toplumlaşma sürecine bağlı olarak gelişmiş, kadınların bir işte çalışmaları eş ve anne rollerinin bir uzantısı olmuştur. Toplumda eve ekmek getiren erkek, evde çocukların bakımından kadın sorumlu tutulmuştur. Kadının çalışma hayatında yer alması da toplumun kadına biçtiği roller neticesinde şekillenmiş, kadınların “çalışan” rolleri ikincil olarak kalmıştır. Kadına biçilen toplumsal normlar neticesinde, kadınların seçim yapacağı meslekler cinsiyet normlarına uygun olarak şekillenmiştir. Kadınlar, toplumda kadın mesleği olarak kabul görülen ve kadınların yoğun bir şekilde yer aldıkları mesleklere (öğretmenlik, hemşirelik, bakıcılık vb.) eş ve anne rollerinin bir uzantısı olarak yönlendirilmişlerdir (Demirbilek, 2007; Fidan, İşçi ve Yılmaz, 2006; Şahin, 2007; Gökkaya,2011). Kadınların bu mesleklere yönlendirilmeleri biyolojik yapılarından dolayı değil toplumun onların biyolojilerine yükledikleri görev ve

sorumluluklarını içeren toplumsal cinsiyet normlarından kaynaklanmaktadır (Fidan, İşçi ve Yılmaz, 2006).

Kadının eğitim alması ve iş gücüne katılması, toplumsal cinsiyet rollerinin kısıtlanması ve ekonomik gelişmeler ile şekillenmiştir. Temel eğitim almaları dahi kadınların birey olarak görülmelerinden dolayı değil, toplumun milli ve manevi değerlerine uygun çocuk yetiştirmeleri üzerinden olmuşken, öğretmenlik mesleğine yönlendirilmeleri de yine aynı düşünce neticesinde annelik şefkati ile milli ve manevi değerleri çocuklara öğreteceği düşüncesiyle, toplumsal cinsiyet normlarına uygun olarak gerçekleşmiştir (Birey ve Önen, 2013). 2013- 2021 yılları arasında eğitim alanı mezun sayıları incelenmiştir. Bu veriler Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Eğitim-öğretim dönemlerine göre eğitim alanı mezun sayıları

Eğitim Dönemi	Mezun Sayıları		
	E	K	T
2012-2013	25 380	40 023	65 403
2013-2014	25 931	40 247	66 178
2014-2015	24 897	42 563	67 460
2015-2016	19 805	35 938	55 743
2016-2017	19 054	36 868	55 922
2017-2018	16 986	36 875	53 861
2018-2019	17 879	35 516	53 395
2019-2020	20 780	34 091	54 871
2020-2021	17 021	32 221	49 242

Kaynak: istatistik.yok.gov.tr adresinden derlenmiştir.

Yükseköğretimde eğitim alanı mezun sayıları incelendiğinde, kadın mezun sayılarının erkek mezun sayılarının neredeyse iki katı olduğu görülmektedir. Bu durum eğitim alanına erkeklerden çok kadınların yönlendirildiğini düşündürmektedir.

Kadınlar meslek tercihlerini kendileri yapmış olsalar da onları bu seçime yönlendiren toplum yapısıdır. Çünkü toplumsal cinsiyet normları önce aile tarafından, sonra okuldaki eğitim ve eğitimin içeriğini oluşturan materyallerle ve kitaplarla bireylerin bilinçaltlarına işlenmektedir. Sayılan (2012)’ a göre, toplumsal cinsiyet normlarının en kolay aktarıldığı yerler okullardır. Aslan’ın 2015’ te kadın ve erkek öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada, öğretmen adaylarının karşı cins için kullandıkları metaforlar ve bu metaforlara yükledikleri anlamlar Sayılan’ı destekler şekilde ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirir niteliktedir. Aslan (2015) bu çalışmasında kadınların geleneksel rollerini içselleştirdiklerini gözler önüne sermektedir. Eşitsizliği oluşturan ataerkil yapı, kadınların erkeklere göre daha değersiz görülmesi gibi algı ve mesajlar yoluyla yeniden

üretilmektedir. Bilinçaltına işlenen bu toplumsal cinsiyet eşitsizliği kodları; aile ve yakın çevrede alınan oyuncaklar, seçilen kıyafetler ve kıyafetlerin renkleri ile işlenmektedir. Bunun yanı sıra anne ve baba ya da çevredeki kadın ve erkekler yaşam şekilleri ile rol model oluşturmaktadır. Okullarda ise gerek öğretmen ve yöneticilerin sınıf içerisinde kullandıkları dil ile yaptıkları etkinliklerle gerekse eğitimde kullanılan materyallerde (özellikle ders kitaplarında) erkekler kamusal alanın etkin bireyleri olarak yansıtılırken, kadınlar ev içi işlerle yansıtılmaktadırlar. Kadınlar kamuda çalışıyor olarak gösterilse de bunlar belirli meslekleri içermekte, kamudaki işlerini gerçekleştirirken dahi ev işlerine ve çocuk bakımına devam ettikleri yansıtılmaktadır. Bu sayede toplumsal cinsiyet normları bir sonraki kuşaklara aktarılmaktadır (Polat, 2010; Vatandaş, 2007).

Kadının eğitim ortamına girmesi, kamusal alana girmesini hızlandırmıştır. Ancak kamusal alanı etkisi altında bulunduran ataerkil yapı, kadının kendi ataerkil normları çerçevesindeki mesleklere girmesini kontrol altında tutmaktadır. Kadınlar, içinde yaşadıkları toplumun kendilerini görevlendirdiği cinsiyet normları ile uyumlu olduğu takdirde iş hayatına atılmasına izin verilmektedir (Yılmaz, 2018). Bu bağlamda öğretmenlik kadınlar için en çok tercih edilen meslekler arasına girmektedir (Gökcan, 2018; Öztürk, 2015; Polat, 2010; Şahin, 2007).

Kadınlar tarafından en fazla tercih edilen meslek olan öğretmenlik mesleğinde işsizliğin hızla artmasının kadın öğretmenleri de ciddi bir şekilde etkilediği düşünülmektedir. Öğretmenlik, toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu olarak görülse de kadınların kamusal alana girmelerinin, bir bakıma birey olarak toplumda var olmalarının anahtarı olarak görülmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet normları tarafından bastırılan ve bu normlar çerçevesinde mesleklere yönlendirilen kadın, ikinci bir sorun olarak öğretmen işsizliği ile karşılaşmaktadır. İşsizlik, ister işsiz kadın öğretmen olsun ister işsiz erkek öğretmen olsun ister genç işsiz olsun ister yetişkin işsiz olsun, işsiz kalan bireylerin hayatında pek çok olumsuz etkiye sebep olduğu görülmektedir.

İşsizliğin Sebep Olduğu Etkiler

Adak'a (2010) göre; işsizliğin bireysel ve sosyal açıdan olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Çünkü çalışmak sadece gelir elde etmek değil aynı zamanda içerisinde bulunulan topluma ait hissetmeye neden olan bireysel bir çabadır. Bu sebeple işsizliğin bireysel sonuçları tanımlarken Akın (2018): "İşsiz kalan bireylerin yaşamları değişmekte,

hayat standartları düşüş eğilimi göstermekte, işsiz kalan bireyler ağır psikolojik problemler yaşamakta bunun yanında işsiz kalan bireylerin kendilerine güvenleri de kaybolmaktadır.” der.

İşsizliğin sosyal açıdan olumsuz sonuçları; işsizliğe bağlı olarak meydana gelen yoksulluk, aile içerisinde problemlere sebep olması, suç işleme ve intihar etme gibi kendisini gösterebilmektedir (Adak, 2010). Akın (2018)’ a göre ise işsiz kalan bireyler, aile ilişkilerinde de çok ciddi sorunlar yaşamaktadır. İşsizlik, çoğunlukla eşlerin ayrılma sebebi şeklinde kendini göstermektedir. İşsiz kalan kişi, yaşamı için gerekli primleri ödeyememekte, buna bağlı olarak sağlık giderlerini de kendisi üstlenmek durumunda kalmaktadır. Gelirinin olmaması nedeniyle sağlık giderlerini karşılayamamakta ve ağır sağlık sorunları ile karşılaşabilmektedir. Kayalı’ya (2015) göre işsizlik bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlığını olumsuz etkilemekte, kişilerin kendilerine olan güvenlerinin azalmasına neden olmakta, sosyal ilişkileri de sınırlamaktadır. Sonuç olarak işsiz bireyler toplumda bedenen ve ruhen sorunlu bireyler olarak var olmaya devam etmektedirler.

İşsizlik, içinde yaşanan toplumun genel problemidir. Çünkü birey, toplum içerisinde yaşamakta ve bireyin hayatında meydana gelen her durum, içerisinde yaşadığı toplumu da etkilemektedir.

Kayalı’ya (2015) göre işsizliğin bir sonucu da beyin göçüdür. Bunun yanında işsizlik, işsiz sayısındaki fazlalık nedeniyle de toplumsal bir problem haline gelmektedir. İşsizliğin sebep olduğu kazanç kaybı, bireyin içinde yaşadığı toplumdaki yaşam biçimini etkileyen sonuçlardan yalnızca birini oluşturmaktadır. İşsizliğin sebep olduğu temel sorun, bireylerin yaşadıkları toplumda iş bölümünden yoksun kalmaları ve toplumla dayanışma sağlayamamasıdır (Adak, 2010). Diğer yandan işsiz kalan bireyler çalışan bireyler gibi aktif faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Çünkü işsiz kalan bireyler, iş arama faaliyetinde bulunmakta ve bu süreçte devam eden bir belirsizliğe maruz kalarak stres yaşamaktadır (Yılmaz, Fidan ve Karataş, 2004). Bu durumda oluşan stresin, işsiz bireylerin hissettiği gelecek kaygısı ve belirsizlik hissinden kaynaklandığı bilinmektedir (Gümüş, 2013). Bireyi strese sokan durum ise çalışabilecek durumda olan bireylerin, çalışacak iş bulamaması ya da işten çıkarılması sonucu işsizliğin getirdiği olumsuzluklar olabilmektedir (Kaya, 2007). Bu olumsuzlukları artan yoksulluk, kişinin bedenen hastalanması, stres bozukluğu yaşaması, depresyon geçirmesi, davranışlarında umutsuz olması, içine kapanması, öz saygı zedelenmesi şeklinde tanımlayabilmekteyiz (Kaya ve Binbay, 2006).

Kurt'a (2005) göre; işsizliğin neden olduğu stres, iki farklı alanda gerçekleşmektedir. Bu alanlardan birincisini finansal baskı, ikincisini ise bireyin işsiz kalma durumunda kendisine verdiği değerin zarar görmesidir. Bireyin bir işe sahip olmaması, gelir sıkıntısı yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum bireylerin aileleri ve içerisinde yaşadıkları çevre karşısında zor durumda bırakmaktadır (Civilidağ, 2019). Çünkü işsizlik, politikalardan ve sınıfsal bağlardan kopuk, bireyden kaynaklı gibi gösterilmektedir. İşsizliğin, bireyden kaynaklıymış gibi gösterilmesi ya da bireyin böyle düşünmesi, bireyin psikolojisine olan olumsuz etkilerini arttırmaktadır (Kaya ve Binbay, 2006).

Yüksel, 2005 yılında yaptığı araştırmanın sonucunda işsiz kalan bireylerin büyük bir bölümünde stres ve kızgınlık olduğunu tespit etmiştir. İşsiz kalınan süre içerisinde Türk aile yapısının bireye sosyal destek sağlamasına rağmen bu süreçte bireyin aile ve toplum içerisinde olumsuz tutumlarla karşılaştığını saptamıştır. İşsizlerin sorunlarıyla beraber yaşadığını ve bu sorunların çözümünde yetersiz kalarak geleceklerine yönelik umutsuz oldukları da tespit ettiği bir diğer bulgudur.

İşsizlik, günümüz dünyasında çalışmaya yüklenen anlamlardan (yaşamak, sosyalleşmek) da uzak kalınması, yoksulluğa neden olması, umutsuzluk, içine kapanma, öz güven eksikliği ve stres yaşatması ile travma yaratan bir durumdur. Yaşanan bu travma, işsiz kalan bireyin içerisinde bulunduğu koşullar nedeniyle travmayla başa çıkabilmesinin zorlaşması nedeniyle de kronik bir hal almaktadır (Kaya ve Binbay, 2006). Bireyler, yaşadıkları işsizliğin olumsuz etkilerinin ciddi sorunlara ulaşmaması için bir takım başa çıkma yöntemlerine ihtiyaç duymaktadır (Ütücü, 2013).

Baş a Çıkma

Baş a çıkma kavramının anlaşılabilmesi için öncelikle stres kavramının anlaşılması gerekmektedir. Baş a çıkma baş lığı altında; stresin ne olduğu, hangi etkilere sebep olduğu incelenecektir. Sonrasında ise baş a çıkma kavramı ve baş etme yöntemleri üzerinde durulacaktır.

Stres ve Baş a Çıkma

Stres kavramı günümüzde karşımıza çok fazla çıkmaktadır. Stres; bireylerin çevre ile olan dengesini bozan, baş a çıkma kabiliyetlerini zorlayan ya da bu kabiliyetlerini aşan

uyaranlara verdiği tepkidir (Baltaş ve Baltaş, 1999; Güçlü, 2001; Karakelle, 2016; Ütücü, 2013). Modern toplumun hastalığı olarak da değerlendirilen stres, “zorlama, baskı, gerilme” anlamlarına gelmektedir (Akçakaya ve Erden, 2014). Stres kavramı köken olarak Latince “estricia” kelimesinden gelmektedir (Akçakaya ve Erden, 2014; Güçlü, 2001). 17. yüzyılda “felaket, bela, musibet, dert, keder, elem” gibi anlamlarda kullanılan stres, 18. ve 19. yüzyıla gelindiğinde “güç, baskı, zor” gibi anlamlarda kullanılmaya başlanmıştır (Güçlü, 2001). Stres, herhangi bir organizmanın bedenî ve ruhî sınırlarının tehdit edilmesi ve zorlanması ile ortaya çıkan bir durumdur (Baltaş ve Baltaş, 1999). Yüksel’e (2014) göre ise stres kavramının tanımını yapmak zannedildiği kadar kolay olmamaktadır. Çünkü stres, yaşamın her alanından kaynaklı olabilir. İş ortamı strese neden olurken işsizlik de bir başka stres sebebi olabilir (Kurt, 2005). Özetle stres, bireyin çevresinden gelen uyaranları algılama şekli ve bu uyaranlara verdiği tepkidir (Baltaş ve Baltaş, 1999).

Yüksel’e (2014) göre, stres bireylerin üzerinde yük hissine neden olabilmektedir. Psikolojideki anlamıyla stres; bireye özgü olan, bireysel bütünlüğü zorlayan ve bozan etken anlamına gelmektedir. Birey, bu zorlayıcı durum karşısında hem psikolojisini hem de sosyal bütünlüğünü korumayı amaçlamaktadır (Baltaş ve Baltaş, 1999). Bu amaç doğrultusunda bireyler, bu yükten kurtulmak amacıyla bir takım başa çıkma yöntemlerine yönelmektedirler (Perişan, 2018).

Lazarus ve Folkman (1988) başa çıkma kavramını, bireyin psikolojik yapısında meydana gelen çatışma ve korku kavramı ile bağlantılı olarak dışarıdan gelen stres yaratan durumlara veya olumsuz olaylara birey tarafından bilinçli bir cevap veya tepki olarak tanımlamaktadır (akt. Eryücel, 2013). Bazı kaynaklarda ise başa çıkma, birey üzerinde travma ve stres yaratan durumun neden olduğu, bireyde içsel ve dışsal baskı oluşturan, karmaşa yaratan, kişisel kaynakları zora sokan olay ya da etkenleri kontrol altında tutmak; stresin yarattığı olumsuz etkileri en aza indirmek için gösterilen bilişsel, duygusal ve davranışsal çabalar olarak tanımlanmaktadır (Abanoz, 2020; Ütücü, 2013).

1970’lerde stres yaşayan her bireyin rahatsızlanmadığı düşüncesi ileri sürülmüş ve “başa çıkma” kavramı ortaya atılmıştır. Bu kavram zamanla araştırmacıların daha fazla dikkatini çeken bir kavram haline gelmiştir. Böylece Freud’un “Savunma mekanizmaları”, başa çıkma açısından yeniden gözden geçirilmiştir (Şahin ve Durak, 1995). Bu nedenle “Başa çıkma araştırmaları Freud’a kadar dayanır” (Yurtsever, 2009) diyebiliriz. Başa çıkma sürecinde bireyin içerisinde bulunduğu o anki durum, çevresi ve yaşadığı durum (tehdit, kayıp veya fayda) arasındaki ilişkiyi değerlendirmektedir (Baltaş

ve Baltaş, 1999; Eryücel, 2013). Özetle bireyin fiziksel ve ruhsal durumu üzerinde meydana getirdiği olumsuzlukları ortaya çıkaran stres, insanlarda kendisini korumaya yönelik tepkiler silsilesini meydana getirir. Bu tepkiler bilinçdışı savunma mekanizmaları olabileceği gibi, bilinçli olarak başa çıkma faaliyetleri de olabilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 1999, s. 31).

Başa Çıkma Yöntemleri

Savunma Mekanizmaları

Bilinçdışı savunma mekanizmaları, bireylerin yaşamlarında hissettikleri kaygı, suçluluk duygusu, utanç ve üzüntü hissetme, aşağılanma, vicdan azabı çekme gibi acı ve huzursuzluk veren duyguları yumuşatma amacına hizmet eder. Bu durum bireyin algıladığı bir tehdit karşısında planlanmış bir seçimden ziyade otomatikleşmiş bir tepkidir (Alpay, 2006; Clark, 1991). Bilinçdışı savunma yaklaşımlarından başlıcaları; hayal kurma, bastırma, telafi etme, mantığa bürünme, polyannacılık, özdeşleşme, yansıtma, karşı tepki geliştirme, gerileme, yer değiştirme ve yüceltme yaklaşımlarıdır (Baltaş ve Baltaş, 1999, s. 31; MEB, 2014).

Hayal kurma yaklaşımında birey, gerçekleşmesini istediği durum ya da olaylar gerçekleşmediğinde gerçek dünyada yaşayamadığı istek ve ihtiyaçlarını hayal dünyasında gerçekleştirme yolunu seçmektedir (Alpay, 2006; Clark, 1991; Kalem, 1999; MEB, 2014).

Bastırma yaklaşımında birey, hatırlamak istemediği olayları ya da hissetmek istemediği duyguları bilinç dışına atmaya çalışmaktadır (Alpay, 2006; Clark, 1991; Kalem, 1999; MEB, 2014).

İnkâr yaklaşımında birey, gerçek yaşamda kendisine acı veren bir durumu inkâr etmektedir. Gerçeği yok sayarak yaşayacağı kaygıdan kurtulma çabası içerisine girmektedir (Alpay, 2006; Clark, 1991; Kalem, 1999; MEB, 2014).

Telafi etme yaklaşımında birey, eksik olduğu alanı başka bir alandaki başarısı ile telafi etmeye çalışmaktadır. Telafi etme yaklaşımı daha çok fiziksel ya da zihinsel engeli bulunan bireylerin kullandığı bir savunma yöntemidir (Alpay, 2006; Clark, 1991; Kalem, 1999; MEB, 2014).

Mantığa bürünme yaklaşımında birey, kişisel yetersizlik ve başarısızlıklarına bahane bulma çabasıdadır. Yaşanılan durum kişinin benliğine ve değer duygusuna zarar

verdiği için en fazla kullanılan savunma mekanizmasıdır (Alpay, 2006; Clark, 1991; Kalem, 1999; MEB, 2014).

Polyannacılık bir diğer adı ile “tatlı limon” savunma yaklaşımında birey, yaşadığı olumsuz durumlarla başa çıkabilmek için olumlu bir bakış açısı oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda yaşanan olumsuz durumlarda olumlu bir yön bulma çabası bulunmaktadır (Alpay, 2006; Clark, 1991; Kalem, 1999; MEB, 2014).

Özdeşleşme yaklaşımında yaşanan olumsuz durum karşısında birey; kendisine yakın hissettiği, başarılı kişilerle özdeşim kurmaktadır (Alpay, 2006; Clark, 1991; Kalem, 1999; MEB, 2014).

Yansıtma yaklaşımında birey; toplumda onaylanmayan duygularını, isteklerini, davranışlarını başka insanların davranışlarında görmektedir (Alpay, 2006; Clark, 1991; Kalem, 1999; MEB, 2014).

Karşıt tepki geliştirme yaklaşımında birey, kendisinde suçluluk duygusuna sebep olacak tehlikeli istekleri kontrol altında tutmakta zorlanmaktadır. Bu durumda tam tersi şekilde davranmaktadır (Alpay, 2006; Clark, 1991; Kalem, 1999; MEB, 2014).

Gerileme yaklaşımında birey, temel istek ve ihtiyaçlarının yeteri kadar karşılanmaması durumunda daha basit bir olgunluk düzeyine göre davranmaktadır (Alpay, 2006; Clark, 1991; Kalem, 1999; MEB, 2014).

Yer değiştirme yaklaşımında birey, kendisinden daha güçlü bir birey tarafından zor durumda bırakılırsa öfkesini kendisinden daha zayıf bir nesne ya da bireye yönlendirmektedir (Alpay, 2006; Clark, 1991; Kalem, 1999; MEB, 2014).

Yüceltme yaklaşımında birey; toplum tarafından olumsuz karşılanabilecek istek, duygu ve düşüncelerini, toplumun kabul edebileceği faaliyetlere yöneltebilmektedir (Alpay, 2006; Clark, 1991; Kalem, 1999; MEB, 2014).

Sorun Odaklı, Duygu Odaklı ve Kaçınma Odaklı Başa Çıkma Yöntemi

Lazarus ve Folkman 1984’te stresle başa çıkma yöntemi olarak sorun (problem) odaklı ve duygu odaklı başa çıkma yöntemlerinden bahsetmiştir. Sorun odaklı başa çıkma yönteminde birey, sorunun nedenlerine odaklanır. Sorunu çözmeye yönelik faaliyetlerde bulunur. Bu yöntemde hedef, problemi çözerek stres yaratan durumdan kurtulmaktır. Bu nedenle amaç, problemi çözmeyi hedeflemeye yönelik davranışlar içermektedir. Bu davranışlar problemi çözmeyi amaçlama, problemi ne olduğunu tanımlama veya problem yaratan durumu değiştirme girişiminde bulunma olarak kendini gösterebilmektedir. Verilen tepki direkt problemin kaynağıdır (Abanoz, 2020; Aslan ve Güzel, 2018;

Eryücel, 2013; Gün, 2012; Karakelle, 2016; Kaya ve Binbay, 2006; Kaya, Yıldız, Atsız ve Aghayeva, 2017; Turan ve Poyraz, 2015; Yüksel, 2013).

Duygu odaklı başa çıkma yönteminde ise birey, hissettiği duygulara odaklanır. Birey, kendini merkeze alarak hissettiği duygusal gerginlikten kurtulmaya çalışmakta, olumsuz duygulardan tamamen kurtulmaya ya da bu duyguların etkisini azaltmaya yönelmektedir. Bu yöntemde birey, sorunla ilgili farklı değerlendirmeler yapabilir, olay üzerine düşünmemeyi seçebilir. Böyle bir durumda birey çevresinden destek ve anlayış bekleyebilmektedir (Abanoz, 2020; Aslan ve Güzel, 2018; Eryücel, 2013; Gün, 2012; Karakelle, 2016; Kaya ve Binbay, 2006; Kaya, Yıldız, Atsız ve Aghayeva, 2017; Turan ve Poyraz, 2015; Yüksel, 2013).

Kaçınma odaklı başa çıkma yönteminde birey, stres yaratan durumlar karşısında yapması gerekenlerden kaçınma eğilimi göstermektedir. Burada amaç, stresi azaltmak için başka iş ve durumlara yönelmek ya da sosyal çevreye yönelerek dikkat dağıtmaktır. Bu durum iki şekilde gerçekleşebilir. Bunlar dikkatini başka tarafa yöneltme ve sosyal olarak ilgiyi başka tarafa yöneltmedir. Dikkatini başka tarafa yöneltme davranışında dikkat dağıtacak aktiviteler aranır. Sosyal olarak ilgiyi başka tarafa yöneltme davranışında ise sosyal destek arama söz konusudur (Eryücel, 2013; Koçhan, 2019).

Dini Başa Çıkma Yöntemi

Bireylerin başa çıkma yöntemi olarak kullandığı bir diğer yöntem de “dini başa çıkma” yöntemidir. Zor hayat şartlarıyla karşı karşıya kalan bireyler, inandıkları dini bir sığınak olarak görebilmekte ve o an içerisinde hissettikleri çaresizlik, korku, kaygı gibi duygulara inandıkları din sayesinde dayanıklılık geliştirebilmektedir (Eryücel, 2013; Karakaş ve Koç, 2014). Şayet din, bireyin yaşamında önemli bir yere sahip ise birey zorluklarla mücadele ederken dua edebilir, yaşadıkları olayları hayra veya şerre yorabilir, yaşadıklarının imtihan olduğuna inanabilir ve ibadet ederek Tanrı’ya sığınma gibi pozitif dini başa çıkma yöntemlerini kullanabilir. Bunun dışında birey; cezalandırıldığını düşünebilir, Tanrı’ya kızabilir, Tanrı’nın varlığını ve gücünü sorgulayabilir, ümitsizliğe kapılabilir ve bunun gibi negatif dini başa çıkma yöntemlerini de kullanabilir (Karakaş ve Koç, 2014).

Eryücel’e (2013) göre; bireyler pozitif dini başa çıkma yöntemini negatif dini başa çıkma yöntemine göre daha fazla kullanmaktadırlar. Gün’ün (2012) çalışmasına göre pozitif dini başa çıkma yöntemi bireylerin psikolojisini olumlu etkilerken (Batan ve Ayten, 2015), negatif dini başa çıkma yöntemi bireylerin psikolojisini olumsuz

etkilemektedir. Abanoz'a (2020) göre: din, başa çıkma sürecinde önemli bir faktördür ve çok boyutludur. Pargament (1990) ise dinin etkisini üç şekilde sınıflandırmıştır. Bu sınıflamaya göre din, başa çıkma sürecinin tabii bir parçası olabilir, başa çıkma sürecine eklemlenerek yardımcı bir öge olarak sürece katkı sağlayabilir ya da başa çıkma sürecinin bir ürünü/sonucu olabilir. Din, başa çıkma sürecinde bireyin inancına şekil verebilir veya inancını dönüştürebilir (akt; Abanoz, 2020). Bunların yanında sabır davranışı ve kader anlayışı da etkili dini başa çıkma yöntemlerindendir. Dini başa çıkma yöntemi, bireylerin yaşadıkları sorunlarla baş edemedikleri durumlarda, kendilerinden üstün bir varlığa sığınma ihtiyacından kaynaklanmakta, böylelikle psikolojisini Tanrı'sından elde ettiği güç ile rahatlatmaktadır (Eryücel, 2013; Karakaş ve Koç, 2014).

İşsizlikle Başa Çıkma

Günümüz dünyasında yaşamı devam ettirmek amacıyla meydana getirilen çalışma faaliyetinin yerine getirilememesi, işsizlik, bireyin yaşamında meydana getirdiği olumsuz etkiler itibari ile bireyde travma ve strese neden olmaktadır (Akın, 2018; Güler, 2005; Kaya ve Binbay, 2006; Kaya, 2007; Kurt, 2005). Stres ise; bireylerin çevre ile olan dengesini bozan, başa çıkma kabiliyetlerini zorlayan ya da bu kabiliyetlerini aşan uyaranlara verdiği tepkidir (Baltaş ve Baltaş, 1999; Güçlü, 2001; Karakelle, 2016; Ütücü, 2013).

İşsizlik ile stres arasındaki ilişkiyi inceleyen Thomson, sorun odaklı ve duygu odaklı başa çıkma yöntemlerinden bahsetmiştir. İşsizlik stresinden eğitim almak, yerleşim yerini değiştirmek gibi yeniden işe girmede etkili olabilecek bilinçli yapılan eylemlerle kurtulmak söz konusu olabilmektedir. Yani birey, sorun odaklı başa çıkma yönteminde, sorun yaratan durumun kendisi hakkında alternatifler üreterek kurtulmaya çalışmaktadır. Ancak bu yöntem kullanılırken yeniden işe girmede başarısızlık meydana gelirse daha stresli bir durum meydana gelebilmektedir. Bireyler, işsizlikle duygusal anlamda baş ederken maddi yardım aramakta, toplumsal etkinliklere katılabilmekte, sosyal destek arayabilmekte ya da inkâr yoluna gidebilmektedir. Bu yöntem bireyin yeniden işe girmesinde etkili değildir. Ancak bu yöntemin kullanılmasıyla bireyin duygu durumunun daha olumlu olacağı belirtilmiştir (akt. Güler, 2005).

İlgili Araştırmalar

Üniversite mezunu işsizliği, eğitilmiş kadın işsizliği ve ataması yapılmayan öğretmenlerle ilgili yurtiçinde yapılmış olan bazı araştırmalar şunlardır:

Keskin Demirel (2012), “Eğitimde Piyasalaşma Ve Öğretmen Emeğinde Dönüşüm” adlı çalışmada öğretmen emeğindeki dönüşümün dinamiklerini, küresel düzeyde eğitimin piyasalaştırılması ile ilişkilendirilerek analiz edilmeye çalışmıştır. Çalışmada 2000’li yılların başından itibaren öğretmen olarak atanabilmek amacıyla girilen KPSS ile beraber öğretmen işsizliğinin yaygınlaşmaya başladığı belirtilmiştir. Çalışmada üzerinde durulan bir diğer durum ise neoliberal politikaların eğitimde yaygınlaşmasına bağlı olarak MEB bünyesinden yatırımlara ayrılan payın zamanla düşmesi sonucu devletin sunduğu eğitimin niteliğinin düşmesi ve buna bağlı olarak bu alandaki özelleştirmenin artmasıdır. Özelleştirmenin artması ile birlikte eğitimin sermaye kaynağına dönüşmesi ve devlet okullarına atanamayan öğretmenlerin, özel eğitim kurumlarının işçilerine dönüşmesi ve işçilerin emeklerinin sömürülmesi dikkat çekici bir diğer bulgudur.

Kayahan Karakul (2012), doktora tezi olarak sunduğu araştırmasında, lisans ve lisansüstü mezunu işsizlerin, işsiz kalmasına sebep olan değişkenler ile işsizlik tecrübelerinin betimlenmesini amaçlamıştır. Çalışmada 1237 görüşmeciye anket uygulanmış, 20 görüşmeci ile ayrıntılı görüşmeler yapılmıştır. Çalışma sonucunda işsizlikle ilgili lisans ve yüksek lisans mezunu işsizlerin büyük çoğunluğunun işsizliğin kendileri dışından kaynaklandığı düşünüldüğü, lisans ve yüksek lisans mezunu kadınlarda işsizliğin erkeklere oranla daha fazla görüldüğü bulgularına ulaşılmıştır. İşsizliğin deneyimlenmesi ile ilgili ise aile, lisans ve yüksek lisans mezunlarına işsiz kaldıkları süreçte yeme, içme, barınma gibi temel ihtiyaçlarda destek sağlarken eğitim ve gezi gibi sosyal ihtiyaçlarda kısıtlamaya gitmekte olduğu ve lisans ve yüksek lisans mezunları işsiz kaldıkları süre arttıkça lise ve alt düzeyde eğitim gerektiren ya da hiç eğitim gerektirmeyen işlerde çalışmaya razı olurken bir yandan da iş aramaya devam ettikleri bulgularına ulaşılmıştır.

Kiraz (2014), doktora tezi olarak sunduğu araştırmasında, ataması yapılmayan öğretmenlerin, işsiz olmalarını belirleyen değişkenler ile işsizlik deneyimlerinin betimlenmesi ve bir toplumsal hareket olarak sorunu aşma konusundaki örgütlenme deneyimlerinin incelenmesini amaçlamıştır. Çalışmada ataması yapılmayan 26

öğretmenle yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda ataması yapılmayan işsiz öğretmenlerin, işsizliğe sebep olarak bireyin dışındaki etkenleri gösterdikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bu etkenler: devletin iş imkânı sağlamaması, ekonomik sistem, hükümetin uygulamakta olduğu politikalar, yapılan yolsuzluklar, doğru planlamanın yapılamaması olarak ifade edilmiştir. Ayrıca çalışmada ataması yapılmayan öğretmenler, atama politikalarını değiştirmek ve kontenjan artırımını sağlayabilmek amacıyla mücadele etmek gerektiğini belirtmiştir.

Gökçe Toker (2014), “Atanamama Nedeniyle Farklı Bir Mesleğe Yönelen İşsiz Aday Öğretmenler Üzerine Bir Çalışma” adlı araştırmasında, ataması yapılmayan işsiz öğretmenlerin ve işsiz olma nedenlerini ve işsiz kaldıkları süreç içerisinde işsiz kalmanın yarattığı durumla başa çıkmada kullandıkları yöntemleri belirlemeyi amaç edinmiştir. Araştırmada İŞKUR’un meslek edindirme kurslarından birine katılan 104 ataması yapılmayan işsiz öğretmene anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, ataması yapılmayan işsiz öğretmenlerin atanamama sonucu işsiz olmaları ile başa çıkmada kullandıkları yöntemlerde cinsiyete göre farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuca göre; ataması yapılmayan kadın öğretmenlerin işsiz oluşundan dolayı duyduğu öfkeyi, ataması yapılmayan erkek öğretmenlerden daha fazla dışa vurduğu, ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenler işsiz oluşuyla ilgili rahatsız edici sözler duyacağı kişilerle bir araya gelmekten ataması yapılmayan erkek öğretmenlere göre daha fazla kaçındığı ortaya çıkmıştır. Ataması yapılmayan erkek öğretmenlerin ise ataması yapılmayan kadın öğretmenlere göre daha fazla intihar etmeyi düşündükleri belirlenmiştir.

Öztürk (2015), yüksek lisans tezi olarak sunduğu araştırmasında, üniversite mezunu işsiz kadınların işsiz kalmasının nedenlerini, bu süreçte yaşadıkları sorunları ve yaşadıkları sorunlarla mücadele ederken yararlandıkları destek ağlarını tespit etmek amacıyla Ankara’da ikamet eden 360 üniversite mezunu işsiz kadına anket uygulamıştır. Çalışmada anket uygulanan üniversite mezunu işsiz kadınların en çok tercih ettiği mesleğin öğretmenlik olduğu görülmüştür. Üniversite mezunu kadınların, işsiz kaldıkları süre boyunca ekonomik sorunların yanı sıra psikolojik ve sosyal sorunla da başa çıkmak durumunda kaldıkları tespit edilmiş, bu süreçte işsiz kadın öğretmenlerin destek ağlarının başında aileleri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmaya göre aileden sonra eşler ve arkadaşlar gelmektedir.

Kıçır (2017), “Eğitimli Genç İşsizliği Üzerinden İşsizlik Kaygısına Bir Bakış” adlı araştırmasında, genç işsizliğinin önemli bir bölümünü eğitimli genç işsizlerin oluşturduğunu tespit etmiştir. Araştırmadan elde edilen diğer bir bulgu da, genç

işsizliğinin yalnız toplumsal sorunlara değil ekonomik, psikolojik birçok soruna yol açtığıdır. Elde edilen bu bulguya göre işsizliğin depresyon, öfke, umutsuzluk duygularıyla, kaygı semptomları, psikosomatik semptomlar, intihar riski ve alkol madde kullanımıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Gürün Karatepe (2017), doktora tezi olarak sunduğu araştırmasında, Türkiye’de eğitilmiş kadın işsizlerin, işsizlik nedenlerini, işsiz olarak kalmalarındaki etkenleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışmada katılımcıların %44,4’ünün ön lisans mezunu, %23,8’ inin lisans mezunu, %20,6’ sının lise mezunu, %9,6’ sının yüksek lisans mezunu, %1,6’ sının doktora mezunu olduğu 698 eğitilmiş kadın işsize anket uygulamıştır. Araştırma sonucunda; eğitilmiş kadın işsizlerin işsizlik nedenleri olarak eğitilmiş kadınların işgücü piyasalarının gerektirdiği vasıflara sahip olmamaları, kadınların eğitim düzeylerinin yeterli olmaması, kadınların çalışmasına yönelik yeterli devlet desteğinin olmaması, kadınların işe alım sürecinde işverenlerin cinsiyet ayrımcılığına maruz kalması, eğitim kurumları ve işgücü piyasalarının yeterli bilgi alışverişine sahip olmaması, İŞKUR’un iş bulma faaliyetlerinin yeterli olmaması ve ücreti yüksek iş bulma isteğinden ötürü iş beğenmeme gibi bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada eğitilmiş kadınların büyük çoğunluğunun işsizlik nedeniyle depresyon yaşadığı ya da psikolojik sorunlar yaşadığı belirtilmiştir.

Çınkır ve Kurum (2017), “Atanmak ya da Atanamamak: Ücretli Öğretmenlerin Yaşadıkları Sorunlar” adlı çalışmasında, ataması yapılmayan öğretmenlerin, ücretli öğretmen olarak çalışırken deneyimledikleri problemleri ortaya çıkarmayı amaç edinmiştir. Araştırmada Ankara’da bulunan kamu okullarında ücretli öğretmenlik yapan 21 ataması yapılmayan öğretmen ve eğitim planlaması alanında uzman olan dört öğretim üyesi ile görüşme ve açık uçlu anket yöntemi ile çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcıların ataması yapılmayan öğretmen sorununu bireyin kendisinden ve hükümet politikalarından kaynaklı gördükleri bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca katılımcıların istihdam sorunlarının yanında psikososyal sorunlarla da karşı karşıya kaldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Aslan (2018), yüksek lisans tezi olarak sunduğu araştırmasında üniversite mezunu işsiz sayısında meydana gelen artış ile üniversite eğitiminin değersizleşmesi arasındaki ilişkiyi sorgulamayı amaçlamıştır. Çalışma, literatür taraması şeklinde yürütülmüştür. Araştırma sonucunda üniversite eğitiminin değersizleşmesinin iki şekilde gerçekleştiği belirlenmiştir. Bunlar; üniversiteden mezunlarının işsiz kalması ya da niteliklerine uygun iş bulamamaları sebebiyle niteliklerinin altında bir işte çalışmak durumunda kalmalarıdır.

Ayrıca işsizliğin olumsuz etkileri bireyin psikolojisinde başlayarak işsizlerin ailelerini ve çevrelerini içerisine alarak tüm topluma yayılması bulgular arasındadır.

Kulaksız ve Doğanay (2019), “Eğitimli Genç İşsizlerde Kadınların Oranı Artıyor” adlı çalışmasında, 2018 TÜİK Hane Halkı İş Gücü Anketi Mikro Veri Seti ve TÜİK İş Gücü İstatistikleri’ni incelemiştir. Çalışma sonucunda işsizlik oranları yaşlara göre incelendiğinde, işsizlik oranının en yüksek olduğu yaş grubunun 20-24 yaş aralığı olarak tespit etmiştir. Bulunan bir diğer bulgu, kadın işsizlik oranlarının 20-24 yaş arasında erkek işsizlik oranlarına göre daha fazla olduğudur.

İlgili çalışmalar incelendiğinde işsizlik, üniversite mezunlarını yoğun bir şekilde etkilediği görülmektedir. Üniversite mezunu işsizliğinden her iki cinse (kadın ve erkek) mensup bireyler etkilenmektedir. Ancak bu grup içerisinde işsizlikten en fazla etkilenen grubu kadınlar oluşturmaktadır. Üniversite mezunu kadınların daha çok eğitim alanını tercih ettikleri görülmektedir. Bu nedenle kadınlar, eğitim alanında artan işsizlikten yoğun bir şekilde etkilenmektedir.

Literatürde öğretmen işsizliğine, kadın işsizliğine ve hatta kadın işsizliği ile yoksulluk ilişkisine ait çalışmalar bulunmaktadır. İşsizliğin psikolojik ve sosyolojik açıdan etkilerine ait çalışmalara da rastlanmaktadır. Ancak toplumsal rolleri ile uyumlu olması nedeniyle yönlendirilen, tercih edilen öğretmenlik mesleğinde atanamama duygusunun kadınlar üzerinde psikolojik, ekonomik ve sosyolojik açıdan nasıl etkiler bıraktığına dair yeterli düzeyde çalışmalara rastlanılmamaktadır. Bu araştırmanın kadın öğretmenlerin atamasının yapılmaması durumunda neler yaşadığı ve hissettiğine dair literatüre önemli bir katkı sağlaması umulmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci, verilerin analizi ve yorumlaması ile ilgili aşamalar yer almaktadır.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada eğitim fakültesi mezunu olup ataması yapılmayan ve işsizlikle karşı karşıya kalan kadın öğretmenlerin, işsizlikten nasıl etkilendikleri betimlenmeye çalışılmış; işsizliğin etkileri ile nasıl baş ettikleri incelenmiştir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseniyle oluşturulmuş ve görüşme tekniği uygulanmıştır. Araştırmanın amacı yaşanan olayları ve hissedilen duyguları ortaya koymak olduğundan nitel araştırma yöntemi olarak olgu bilim deseni seçilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2018, s. 71) göre “olgubilim deseni, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır”. Araştırmada amaç, var olanı belirlemektir. Bu sebeple bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Karasar'a (2019) göre “tarama, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle tespit etmeyi amaçlayan araştırma modelidir. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (s.109).”

Araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. “Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği bir araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 41).” Olgubilim çalışmalarında temel veri toplama aracı görüşmedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). “Görüşme yoluyla, deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar ve zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlemlenmeyi anlamaya çalışırız (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.130).” Olgubilim araştırmalarında, yaşantıların derinliğine ortaya koymak hedeflenmesi nedeniyle, yapılan görüşmeler genellikle uzundur. Bu yüzden olgubilim araştırmalarında araştırmacının, görüştüğü birey veya bireylerle etkili bir iletişim içerisine girmesi gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bireyin davranışlarının sebeplerini, herhangi bir husustaki

görüşlerini veya duygularını öğrenmek isteniyorsa, bunun için en doğru yöntem bireye başvurularak ondan bilgi almaktır. Görüşme tekniği kullanılarak bireylerin açık uçlu sorulara vereceği özgür cevaplarla, bireyin düşünce, duygu ve görüşlerini daha doğru bir biçimde öğrenme imkânı bulunabilir (Türnüklü, 2000).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 yılında Tokat ilinde yaşayan ve eğitim fakültesi mezunu olup ataması yapılmayan, görüşmenin yapıldığı zaman diliminde herhangi bir kamu veya özel kurumda çalışmayan kadın öğretmenler oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçilmesinde, araştırmacının Tokat ilinde yaşaması nedeniyle ekonomik ve zaman olarak tasarruf sağlaması etkili olmuştur. Ayrıca araştırmanın gerçekleştiği zaman diliminde meydana gelen pandemi nedeni ile yolculuk yapma riskinin yüksek olması, çalışmada gerçekleştirilecek görüşmelerin yüz yüze gerçekleşmesinin çalışmanın daha etkili olacağını düşünülmesi de, çalışma grubu seçiminde etkili olan bir diğer husustur. Bu nedenle çalışma grubunun seçiminde yargısal (amaçlı) örneklem ve kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Kurt'a (2013) göre örnekleme oluşturan çalışma grubu; araştırmacının, araştırma problemine cevap bulacağına inandığı kişilerden oluşmaktadır. "Amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018)."

Kolay ulaşılabilir durum örnekleme ise, çalışmaya hız ve pratiklik kazandıran bir örnekleme yöntemidir. Kolay örnekleme yönteminde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçer (Kurt, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2018). Çalışma grubunu oluşturan bireylere, çalışmaya katılan görüşmecilerin tanıdıkları aracılığı ile ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada çeşitlilik sağlayabilmek amacıyla, eğitim fakültesi mezunu olup ataması yapılmayan farklı branşlardan kadın öğretmenlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Böylece farklı branş mezunu kadın öğretmenlerin düşünce ve deneyimlerinde ortak olgular olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, görüşme tekniğinin türlerinden biri olan yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, araştırmacı sormayı planladığı soruları önceden hazırlar. Ancak araştırmacı görüşmenin akışına göre yeni sorular sorarak katılımcıların yanıtlarının detaylanmasını sağlayabilir (Kuzu, 2013; Türnüklü, 2000). Bu tekniğin araştırmacıya sağladığı en önemli kolaylık, görüşmenin önceden hazırlanmış olduğu sorular çerçevesinde sürdürülmesi sebebi ile sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sağlamasıdır. Bu haliyle eğitim bilim araştırmalarına daha uygun bir tekniktir (Türnüklü, 2000).

Çalışmada görüşme sorularının hazırlanma süreci, soruların hazırlanması, soruların denenmesi, görüşmenin ayarlanması ve görüşmenin gerçekleştirilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacı tarafından hazırlanmış ve form hazırlanırken, ilgili alanyazın gözden geçirilmiştir. Hazırlanan görüşme formu alanında uzman olan üç öğretim üyesinden görüş alındıktan sonra son haline getirilmiştir. Görüşme sorularının anlaşılabilirliğinin test edilmesi amacıyla atama bekleyen bir kadın öğretmenle ön görüşme yapılmıştır. Soruların anlaşılabilirliğinde problem olmadığı görülmüş ve uygulamaya geçilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenlerin, işsizlikle başa çıkma yöntemlerinin betimlenmesine yönelik bir değerlendirmeye ulaşabilmek amacıyla, araştırma verilerinin toplanma sürecinde görüşme tekniği benimsenmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2018) göre; görüşme tekniğiyle, bireylerin deneyimleri, tutumları, düşünceleri, niyetleri, yorum, bilişsel algı ve tepkiler gibi gözle görülemeyeni anlamaya çalışmamızı sağlamaktadır.

Araştırmaya yönelik konu, yöntem ve veri toplama aracı belirlendikten sonra yapılan bilimsel çalışmanın amaca uygun bir şekilde neticelenmesi için uygun verilerin toplanması gerekmektedir. Görüşme tekniğinde araştırmacı, görüşme esnasında ortamı rahat, sessiz ve etkin bir sohbet olacak şekilde düzenleyebilme imkânına sahiptir. Bu sayede araştırmacı, görüşme esnasında soruların sırasında değişikliğe gidebilmektedir (Kurt, 2013).

Bu araştırmada da araştırmacı, görüşme sürecinde görüşmecilerin uygun olduğu zaman diliminde ve kendilerini rahat hissedebilecekleri ortamlarda (ev, kafe, park gibi) görüşme yapmıştır. Bu şekilde yapılmasındaki amaç, görüşmecilerin kendilerini rahat hissederek araştırma sorularına iten cevaplar vermelerini sağlamaktır.

Görüşme esnasında görüşmecilerden izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeler, toplamda 635 dakika sürmüştür. Görüşmeler tamamlandıktan sonra, ses kayıtları raporlaştırılırken tutarlılık sağlanmıştır. Görüşmelerden elde edilen rapor, 159 sayfada toplanmıştır. Görüşmelerde sorulan sorulara verilen cevaplar tekrar edilinceye kadar görüşmelere devam edilmiş, görüşmecilerin verdiği cevaplar tekrar edildiğinde görüşmelere son verilmiştir. Bu araştırmada da 23. görüşmeye gelindiğinde görüşmecilerin verdiği cevaplar tekrar etmeye başlamış ancak görüşme yapılan branşlarda çeşitlilik sağlanması açısından 26 görüşme yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada ataması yapılmayan, işsiz, 26 kadın öğretmenle yapılan görüşmelerin ses kayıtları araştırmacı tarafından çözümlenmiş ve bilgisayar ortamında görüşme metinlerine dönüştürülmüştür. Ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, nitel veri analizi tekniklerinden betimsel analiz ve içerik analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Yıldırım ve şimşek'e göre (2018);

Betimsel analiz yaklaşımına göre elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir (s.239).

Yıldırım ve şimşek (2018) içerik analizini ise şu şekilde açıklamıştır;

İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla farkedilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilir. Bu amaçla toplanan verilerin kavramsallaştırılması, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (s.242).

Bu araştırma da görüşme sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenmiş ve çalışmanın amacına yanıt olacak şekilde çözümlleme yapılmıştır.  z mlleme yapılırken ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenlerin alıntılarına sık sık yer verilmiştir. Doğrudan alıntılar yapılırken katılımcılar İK 1, İK 2, İK 3.... (İ: İşsiz, K: Kadın,  : Öğretmen, rakam ise görüşülen her bir farklı görüşmeci) şeklinde kodlanmıştır.

Geçerlilik ve Güvenirlik

Nitel araştırmada geçerlik, araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bunun yapılabilmesi için elde edilen verilerin ayrıntılı bir şekilde raporlaştırılması ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklanması geçerliğin önemli ölçütleri arasındadır (Yıldırım, 2010). Şencan’a (2005, s.500) göre ise, “nitel araştırmaların geçerlik ve güvenilirliği, araştırmacının elde ettiği kayıtlarla veya yaptığı yorumlarla gerçek hayattaki grubun, kişinin veya kurumun gerçeklerinin örtüşme derecesine bağlıdır. Kayıtlar ve yorumlar gerçeğine uygun olduğu ölçüde geçerli sayılır ve sınamalarda aynı çıktığı ölçüde güvenilirlerdir.”

Araştırmada araştırmacı, geçerlik ve güvenilirliği sağlamak amacıyla görüşmecilerin teklif ettiği mekânlarda görüşme yapmayı tercih etmiştir. Böylece görüşmecilerin içten cevaplar vermesi sağlanmıştır. Görüşmeler sohbet havasında gerçekleştirilmiş olup, görüşmecilerden izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Kaydedilen görüşmeler raporlaştırıldıktan sonra katılımcılara gönderilmiş ve doğruluğu sağlanmıştır. Sürecin her aşaması (görüşmeler görüşmecilerin tercih ettiği ev, cafe, park gibi ortamlarda gerçekleştirilmiş, 625 dakika sürmüş ve 159 sayfada toplanmıştır) ayrıntılı olarak rapor edilmiştir. Araştırmanın analiz süreci, alanında uzman bir öğretim üyesinin kontrolü ile gerçekleştirilmiştir. Böylelikle araştırma, olası bir yanlılık durumundan arındırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada katılımcı görüşlerine doğrudan alıntı yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde bulgular, araştırmanın genel amaçlarına ve beş alt amacına göre sınıflandırılıp yorumlanmıştır.

Görüşme Yapılan İşsiz Kadın Öğretmenlere Ait Demografik Bulgular

Eğitim fakültesinden mezun olmuş kadın öğretmenlerin kodları sırası ile: işsiz olmaları, cinsiyet ve mesleklerinin büyük harflerle kodlanması ile görüşme sıra sayısından oluşturulmuştur. Görüşmeye katılan katılımcıların hepsi kadın öğretmenlerden oluşup katılımcılara ilişkin kimlik bilgileri Ek-1’de verilmiştir. Araştırmaya katılan işsiz kadın öğretmenlerin yaş aralıkları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Katılımcıların Yaşlara Göre Dağılımları

Yaş	Sayı
30 yaş ve altı	23
31 yaş ve üstü	3
Toplam	26

Tablo 6, araştırmaya katılanların yaş dağılımları ve işsiz kadın öğretmenlerin hangi yaş grubunda olduğu ile ilgili bilgi vermektedir. Araştırmaya katılan ve ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenlerin 23 tanesi 30 yaş ve altında bulunmaktadır. Üç görüşmeci ise 31 yaş ve üzerinde bulunmaktadır. Literatürde de görüldüğü gibi eğitimde görülen toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kalarak öğretmenliğe yönelen ya da yönlendirilen kadınlar, eğitilmiş işsizler arasında büyük bir paya sahip olan öğretmen işsizliğinden etkilenmektedir. Ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenlerin 30 yaş altında yoğunlaşması, işsiz öğretmenler arasındaki yedek iş gücünün çokluğu nedeniyle atama puanı alabilmelerini zorlaştırmaktadır. Bu sebeple ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenler uzun yıllar KPSS’ye hazırlanmak zorunda kaldıklarını göstermektedir.

Yükseköğrenimlerini bitiren eğitim fakültesi mezunu kadınlar, eğitim sonrasında önce KPSS’ye, bu sınavdan yeterli puanı aldıklarında da mülakat sınavına girmektedirler. İşsiz kadın öğretmenlerin -artan rekabet ortamı değerlendirildiğinde- mezun oldukları bölüm için yeterli atama puanı alabilmeleri için uzun zaman ve uğraş gerektirmektedir. Bu sebeple işsiz kadın öğretmenlerin sayıları 30 yaş ve altında daha fazla görülmektedir.

İşsiz kadın öğretmenlerin mezun oldukları üniversitelere göre dağılımı tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Mezun Olunan Üniversiteye Göre Dağılımları

Üniversiteler	Sayı
Afyon Kocatepe Üniversitesi	1
Balıkesir Üniversitesi	1
Cumhuriyet Üniversitesi	2
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	14
Giresun Üniversitesi	1
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1
Marmara Üniversitesi	1
On Dokuz Mayıs Üniversitesi	1
Sakarya Üniversitesi	1
İnönü Üniversitesi	2
Yüzüncü yıl üniversitesi	1
Toplam	26

İşsiz kadın öğretmenlerin mezun oldukları üniversiteye göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların 11 farklı üniversiteden mezun oldukları görülmüştür. Bu üniversitelerin hepsi devlet üniversitesidir. Ayrıca, 26 katılımcının 14’ünün yaşadıkları şehirde bulunan Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesinden mezun olduğu görülmüştür. Bu 14 katılımcının -geleneksel muhafazakâr aile yapısı nedeniyle- kadın olmalarından dolayı kendi yaşadıkları şehirde üniversite okumayı tercih ettikleri ya da aileleri tarafından tercih ettirildikleri düşüncesi abartılı olmayacaktır. Katılımcıların mezun oldukları alanlara göre dağılımları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Araştırmaya Katılan İşsiz Kadın Öğretmenlerin Mezun Oldukları Alanlara Göre Dağılımları

Alanlar	Kişi Sayısı
Türkçe Öğretmenliği	4
Fen Bilimleri Öğretmenliği	2
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	3
Müzik Öğretmenliği	4
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	1
Sınıf Öğretmenliği	1
Okul Öncesi Öğretmenliği	1
İlköğretim Matematik Öğretmenliği	2
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	4
İngilizce Öğretmenliği	1
Resim-İş Öğretmenliği	1
Beden Eğitimi Öğretmenliği	1
Kimya Öğretmenliği	1
Toplam	26

Tablo 8 incelendiğinde, mümkün olduğunca fazla öğretmenlik alanından mezun olan işsiz kadın öğretmenlerle görüşme yapılmıştır. Türkçe öğretmenliği, müzik öğretmenliği ve rehberlik ve psikolojik danışmanlık mezunu dörder kadın öğretmenle, sosyal bilgiler öğretmenliğinden üç kadın öğretmen ile fen bilimleri öğretmenliği ve ilköğretim matematik öğretmenliğinden ikişer işsiz kadın öğretmenle görüşülmüştür. Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği, sınıf öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, İngilizce öğretmenliği, resim-iş öğretmenliği, beden eğitimi öğretmenliği ve kimya öğretmenliğinden birer kadın öğretmen ile görüşme yapılmıştır. Katılımcıların eğitimlerine devam etme durumlarına göre dağılımları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların Eğitime Devam Etme Durumlarına Göre Dağılımları

Durum	Sayı
Eğitime Devam Etmeyen	20
Yüksek Lisans Yapan	4
Doktora Yapan	1
Yüksek Lisans ve Farklı Bir Alanda Üniversite Eğitimi Alan	1

Tablo 9’a göre 20 katılımcı lisans mezunu iken, dört katılımcı yüksek lisansa devam etmektedir. Bir görüşmeci yüksek lisansını bitirip doktora eğitimine devam etmektedir. Bir görüşmeci farklı bir alanda üniversite eğitimi alırken aynı zamanda da yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Bu şekilde gelecekte bir işte çalışma şansını artırmaya çalışmakta olduğu söylenebilir. Toplumun kendilerine çizdiği toplumsal cinsiyet normları ile uyumlu olarak eğitim fakültelerine yönlendirilen ve eğitimleri sonucunda iş hayatına katılabileceklerini düşünen kadın öğretmenler, üniversite eğitimlerini tamamladıklarında -bu düşüncelerinin tersine- işsizlikle karşı karşıya kalmaktadırlar. Görüşmeye katılan katılımcılardan altı kişi üniversite eğitimlerini tamamlayıp mezun olduklarında bekledikleri atamanın yapılmaması sonucunda, işsizliğin getirdiği olumsuz durumlarla başa çıkma yöntemlerinden biri olarak eğitime devam etmeyi seçmektedirler. Beşerî sermayenin öngördüğü çerçevede işsiz kadın öğretmenler eğitimlerine yeniden yatırım yaparak iş bulma olanaklarını artırmaya çalışmaktadırlar. Bunun yanında işsiz kadın öğretmenlerin, eğitimlerine devam etmeyi seçerek işsizliğin meydana getirdiği olumsuz durumlarla da başa çıkmaya çalıştıkları söylenebilir. Katılımcıların üniversiteden mezun olduktan sonra işsiz kalma sürelerine ait bilgiler Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Kadın Öğretmenlerin İşsiz Kalma sürelerine Göre Dağılımları

İşsizlik Süresi	Sayı
1 yıldan az	1
1 -5 yıl arası	20
5 yıldan fazla	5
Toplam	26

Tablo 10 incelendiğinde katılımcılardan bir kadın öğretmen bir yıl işsizlik yaşamışken, 20 kadın öğretmenin işsizlik süresinin bir-beş yıl arasında olduğu, beş kişinin ise beş yıldan fazla atama beklediği görülmektedir. Kadın öğretmenlerin büyük çoğunluğunun uzun yıllar atama beklediği görülmektedir. İşsizliğin ağır koşulları ile yıllardır mücadele etmelerine rağmen kadın öğretmenlerin asıl uzmanlık alanı olan öğretmenlik mesleğini yapmakta ısrarlı oldukları, her geçen gün umutlarının tükenmesine karşın öğretmen olarak kadrolu ve güvenceli istihdamın olduğu kamu okullarına atanmaya çaba sarf ettikleri söylenebilir. Araştırmaya katılan katılımcıların medeni durumuna dair dağılımları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımları

Medeni Durum	Sayı
Evli	4
Evlilik Hazırlığında	2
Bekâr	20
Toplam	26

Tablo 11 incelendiğinde 26 katılımcının dördünün evli, ikisinin evlilik hazırlığında olduğu, 20’sinin ise bekâr olarak hayatına devam ettiği görülmüştür. Çalışmaya katılan kadın öğretmenlerden bazıları evliliğe ılımlı bakmalarına rağmen işsiz olmalarından evliliği ikinci plana attıkları söylenebilir. Bazı işsiz kadın öğretmenlerin ise işsizlikle başa çıkma yöntemi olarak geleneksel ve muhafazakâr toplumlarda toplumsal bir kabul olarak görülen ailenin ekonomik ihtiyaçlarının erkek birey tarafından karşılandığı düşüncesi ile iş sahibi bir bireyle evlenerek yaşamlarına devam ettikleri söylenebilir. Araştırmaya katılan katılımcıların anne ve babasının çalışmasına dair dağılımları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Katılımcıların Aile Bireylerinden Kimin Çalıştığına Dair Dağılımları

Aileden Kimin Çalıştığı	Sayı
Baba	22
Anne	6
Eş	4
Kardeş	5

Tablo 12 incelendiğinde 26 katılımcının 22 tanesinin (İKÖ1, İKÖ2, İKÖ3, İKÖ4, İKÖ6, İKÖ7, İKÖ8, İKÖ9, İKÖ10, İKÖ13, İKÖ14, İKÖ15, İKÖ16, İKÖ17, İKÖ18, İKÖ19, İKÖ20, İKÖ22, İKÖ23, İKÖ24, İKÖ25) babaları çalışırken, altı görüşmecinin (İKÖ5, İKÖ6, İKÖ9, İKÖ17, İKÖ18, İKÖ21) annesi çalışmaktadır. Beş görüşmecinin (İKÖ6, İKÖ7, İKÖ8, İKÖ13, İKÖ24) kardeşi çalışırken, dört görüşmecinin (İKÖ11, İKÖ12, İKÖ24, İKÖ26) eşi çalışmaktadır. Ailelerdeki aktif iş hayatına katılıma bakıldığında, kadın öğretmenlerin geleneksel muhafazakâr aile yapısı ile uyumlu olarak ailenin ekonomik gelir getirme rolünün babalara ait olduğu söylenebilir. Annelerin iş yaşamına aktif katılımları incelendiğinde, bir işte çalışan anne sayısının görüşmeci sayısına oranla çok az olduğu görülmektedir. Üç görüşmecinin kardeşi çalışırken evli olan dört görüşmecinin de eşleri çalışmaktadır. Bu durum da geleneksel muhafazakâr aile yapısı ile uyum göstermektedir. Katılımcıların işsizlik süreçlerinde kimden destek aldıklarına dair dağılımları Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13. Katılımcıların Maddi Destek Aldıkları Kişilerin Dağılımları

Destek Alınan Kişi ya da Kişiler	Sayı
Baba	13
Anne	1
Baba+ Kardeş	3
Anne+ Kardeş	1
Anne+ Baba+ Kardeş	1
Eş	3
Kyk Bursu	2
Özel Ders	1
Eş+ Baba+ Kardeş	1

Tablo 13 incelendiğinde 26 katılımcının temel ihtiyaçlarını karşılamak için farklı aile bireylerinden destek aldığı görülmektedir. 13 görüşmeci (İKÖ1, İKÖ2, İKÖ3, İKÖ4, İKÖ10, İKÖ14, İKÖ15, İKÖ16, İKÖ19, İKÖ20, İKÖ22, İKÖ23, İKÖ25) ekonomik desteği yalnızca babasından alırken, baba ve kardeşinden destek alan görüşmecilerin (İKÖ7, İKÖ8, İKÖ13) sayısı ise üçtür. Araştırmamızda evli dört bireyle görüşmemize rağmen üç görüşmeci (İKÖ11, İKÖ12, İKÖ26) eşinin desteğini alırken bir görüşmeci (İKÖ24) henüz yeni evli olması sebebiyle eşinden destek almasının yanında babasından ve kardeşinden de destek almaya devam etmektedir. İki görüşmeci (İKÖ9, İKÖ18) yüksek lisans yapıyor olması nedeniyle KYK bursu (Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu bursu) ile yetinmeye çalışmaktadır. Bunun yanında yalnızca anne desteği alan (İKÖ5) ya da anne ve kardeşinden destek alan (İKÖ21) veya anne, baba ve kardeşinden destek aldığını (İKÖ6) belirten birer görüşmeci bulunmaktadır. Bir görüşmeci ise özel

dersler vererek (İKÖ17) işsizlikle başa çıkmaya çalışmaktadır. Muhafazakâr aile yapısındaki babanın ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılama rolünün devam ettiği görülmektedir. 26 görüşmecinin 13'ünün yaşamında yalnızca baba aktif olarak ekonomik desteğini sürdürmektedir. Bir görüşmeci evli olmasına rağmen, ekonomik olarak babasından ve kardeşinde ekonomik destek almaya devam etmektedir. Katılımcıların destek aldıkları kişilerin (anne, baba, kardeş ve eşlerinin) mesleklerine göre dair dağılımları Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Katılımcıların Destek Aldıkları Kişilerin Meslek Dağılımları

Meslek Grupları	Sayı			
	Anne	Baba	Kardeş	Eş
Yüksek Nitelikli Ücretli (Ortopedi Uzmanı)	-	-	-	1
Beyaz Yakalı Ücretli (Polis, Asker, Memur, Tekniker)	-	2	1	3
Niteliksiz Hizmet İşçisi (Nakliyecisi, Şoför, çağrı merkezi)	-	2	3	-
Mavi Yakalı İşçi	3	4	1	-
Çiftçi	2	2	-	-
Esnaf	-	4	-	-
Ev İçi Emek	17	-	-	-
Emekli	1	6	-	-
Serbest Meslek	-	1	-	-
Toplam	23	21	5	4

Tablo 14'te, katılımcıların destek aldıkları kişilerin çalıştıkları işlere göre dağılımları incelendiğinde; katılımcılardan 17'sinin annesi ev içi emekle uğraşmakta, üç görüşmecinin annesi mavi yakalı işçi olarak çalışmakta, iki görüşmecinin annesi çiftçi ve bir görüşmecinin annesi emekli olmak üzeredir. Sadece altı kişinin annesinin aktif iş yaşamına katıldığı görülmektedir. İki görüşmecinin çiftçi olarak çalışan annelerinin ise tarımda ücretsiz işçi olarak çalıştığı görülmektedir. Görüşmeye katılan işsiz kadın öğretmenlerin babalarının meslekleri incelendiğinde, yalnızca 21 görüşmecinin baba desteği aldığı görülmektedir. Görüşmecilerden altısının babası emekli (işçi ya da memur emeklisi), dörder görüşmecinin babalarının esnaf ve mavi yakalı işçi, ikişer görüşmecinin babasının beyaz yakalı ücretli, niteliksiz hizmet işçisi veya çiftçi olduğu görülürken, bir görüşmecinin babasının ise sabit bir işe sahip olmadığı, serbest meslek sahibi olarak nitelendirildiği görülmektedir. Görüşmeye katılan işsiz kadın öğretmenlerin üçü kardeş desteği almaktadır. Destek alınan kardeşlerden üçü niteliksiz hizmet işçisi olarak, biri beyaz yakalı ücretli olarak, biri de mavi yakalı işçi olarak çalışmaktadır. Evli olan dört kişinin üçünün eşi beyaz yakalı ücretli ve bir kişi yüksek nitelikli ücretli olarak

çalışmaktadır. Görüşme yapılan dört evli işsiz kadın öğretmenlerden üçü yalnızca eş desteği alırken, biri yeni evli olması ve henüz evlilik hayatına uyum sağlayamaması nedeniyle eş desteğinin yanında baba ve kardeş desteği almaya devam etmektedir.

Katılımcıların destek aldıkları kişilerin meslekleri incelendiğinde, kişilerin mesleklerinin sosyoekonomik yapıları hakkında bilgi verdiği göz önüne alınacak olursa, katılımcıların büyük çoğunluğunun ailelerinin alt ve orta ekonomik sınıfa dâhil olduğu söylenebilmektedir. Sınıf atlama amacıyla sosyal sermayelerini geliştiren, bunun için üniversite eğitimi alan kadın öğretmenler, üniversite sonrasında işsizlikle karşı karşıya kalmakta, toplum içerisinde nitelikli işsiz olarak yine alt sınıfa ait olma durumunu devam ettirmektedirler.

İşsiz Kadın Öğretmenlerin İşsizlik Süreleri Boyunca Yaşantılarına İlişkin Bulgular

İşsiz kadın öğretmenler, işsiz kaldıkları dönem boyunca ailelerinden çeşitli kişilerden (anne, baba, kardeş ve eş) maddi destek almaktadırlar ya da eğitime devam etmeleri nedeniyle KYK bursu alarak kendilerine kaynak sağlamaktadırlar. İşsiz kadın öğretmenlerin büyük çoğunluğu (İKÖ1, İKÖ2, İKÖ4, İKÖ5, İKÖ6, İKÖ7, İKÖ8, İKÖ9, İKÖ10, İKÖ11, İKÖ12, İKÖ13, İKÖ14, İKÖ15, İKÖ16, İKÖ17, İKÖ18, İKÖ19, İKÖ20, İKÖ21, İKÖ22, İKÖ23, İKÖ24, İKÖ26) aldıkları bu maddi desteği sosyal ihtiyaçlarından ziyade zorunlu ihtiyaçları için kullandıklarını belirtmektedirler.

Sosyal aktivitelerini ertelemek durumunda kalan işsiz kadın öğretmenlerden 28 yaşındaki İKÖ1 durumunu şu şekilde ifade etmektedir:

Şöyle, aslında çok böyle arkadaş çevresine sahip bir insan değilim. Ama tabi bu tür aktivitelerden de çok da geri kalmıyorum. En azından kendim yapmayı sevdiğim, tek başıma yapmayı sevdiğim şeyler de var. Ama bu süreçte bazı şeyleri tabi ki ertelememiz gerekiyor. Çünkü belirli bir bütçeniz var hani. Harçlık alıyorsunuz sonuçta. Ve o harçlığı işte haftalık alıyorsanız, o haftaya sığdırmanız gerekiyor. Hesap yapılıyor. En basitinden çok yakın zamanda yaşadığım bi şeyden bahsedeyim. Yan flüt öğrenme gibi bir isteğim var. Bikaç kez denedim de yeteneğim olduğunu da düşünüyorum ama şuanda maddi olarak bunu ekstradan yüklemek istemediğim için bunu erteliyorum mesela.

Yirmi sekiz yaşındaki İKÖ5 ise sosyal ihtiyaçlarını ertelemek durumunda kalmasında ekonomik koşullarının yanı sıra yaşadığı şehrin koşullarının da bir etken olarak ifade etmekte ve içinde bulunduğu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Sevdiğim şeyler neler? Yani ben konserlere gitmeyi çok severim. Sevdiğim orkestraları dinlemeyi, baleye gitmeyi, tiyatroya gitmeyi çok severim. Ama bu tabi bulunduğum ilden kaynaklı da biraz olamıyor. Eğer İstanbul'da olsaydım yine olamazdı. Çünkü orda da para

kazanmak için zamanımı paraya satmış olacaktım. Bir şekilde olmayacaktı yani. Zaman ayıramıyorum sonuç olarak. Mali olarak da zaman olarak da. İstanbul'da olduğum dönemde de haftanın yedi günü çalışıyordum. Güzel ve ciddi bir para kazanıyordum ama para kazanmak için zamanımı satmıştım. O zamanda o yüzden gidemiyordum. Şimdi de hem etkinlik olmadığı için hem de mali yönleri en olabilir ihtiyaçlarımı karşılamak varken buna harcamayı düşünmezdim galiba.

Yirmi iki yaşındaki İKÖ8 ise isteklerini yerine getirebilmek için başka ihtiyaçlarından vazgeçtiğini şu şekilde ifade etmektedir:

...Mesela arkadaşlarımla havuza gideceğim plan yaptık ne kadar diyorum şu kadar diyorlar. O kadar pahalı geliyor ki hani gitsem mi gitmesem mi, daha gitmeden babamdan isteyeceğim paranın miktarını düşünüp o ayki bütün planlama mı ona göre yapmaya çalışıyorum. Bir kere havuza gitmek için yani bir kere eğlenebilmek için.

Evli olup, maddi desteği eşinden sağladığını söyleyen 30 yaşındaki İKÖ12 durumunu şu şekilde dile getirmektedir:

Tabi hesap yapıp vazgeçtiğim çok oluyor. Eşinden para isteyemiyosun, normal kendi ihtiyaçların için bile isteyemiyosun. Çok mecbur kaldıklarını alabiliyorsun. Kaldı ki bi sosyal aktivite için ekstradan böyle bişey isteyemiyosun yani. Pahalı şeyler asla yapamıyorum. Bi yerlere gitmek, yani diyorum ya ev oturmalarına çağırdıkları zaman bile ders çalışmam lazım diyorum ve ayrıyeten mesela bi tiyatro olsun başka gezi, bi tatil olsun, asla öyle bişeye kalkışmadım yani.

Yirmi üç yaşındaki İKÖ21 ise katılmak istediği bir eğitimi alamamasını şu şekilde ifade etmektedir. “Yani tabi mesela cinsel terapi eğitimi almak istiyorum. Aralıkta başlıyor ama alamıyorum. ‘Atansaydım şimdi alırdım.’ diyorum.”

Görüşmeye katılan işsiz kadın öğretmenler arasında sayıları çok az (İKÖ3 ve İKÖ25) olsa dahi istedikleri sosyal aktivitelere katılabildiğini söyleyenler de bulunmaktadır. Bunlardan 28 yaşındaki İKÖ3 durumunu şu şekilde ifade etmektedir. “Her şeye katılabiliyorum. Yani sonuçta çalışırken katılamıyordum. Zamanım olmadığı için. Şuan daha rahat bir şekilde her aktiviteye katılabiliyorum.”

Yirmi altı yaşındaki İKÖ25 ise durumunu şu şekilde dile getirmektedir. “Katılıyorum. Şöyle: Ben piyano eğitimine gidiyorum. Aynı zamanda sporumu zaten aksatmıyorum. Sosyal aktivite konusunda kendimi buna yönlendirdiğim için bu süreci daha iyi atlattığımı düşünüyorum.”

İKÖ3 ve İKÖ25'in diğer işsiz kadın öğretmenlerden farklı olarak aile desteğini elden nakit olarak almadıklarını, bir banka kartı aracılığı ile (ailelerin görüşmecilerin banka hesabına para yatırarak) aldıkları görülmektedir. İKÖ3 durumunu: “Yani günü gelmeden bitirdiysem istiyorum tekrar. Ama hep gününde atıyor zaten. Elden almıyorum.

Kartıma gönderiyor. Zaten ben çalışırken de böyle oluyordu. Bi şey farketmedi yani.” şeklinde ifade ederken, İKÖ25 durumunu “Şöyle aslında: Genel anlamda bende onun bir kartı var. Çünkü daha önceden çalışma sürecine alışkın olduğum için bu durumu daha normal atlatmamı sağlıyo böylece. Kendi de öyle düşünüyö sanırım. Ben talepkâr olmamam adına o kendi kartını verdi. Öyle söyleyebilirim.” şeklinde belirtmektedir. İKÖ3 ve İKÖ5 arasındaki bir diğer ortak nokta ise babalarının mesleğini esnaf olarak belirtmeleridir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu ailelerinden maddi destek almalarına rağmen sosyal ihtiyaçlarını ya ikinci planda bırakmakta ya devlet kadrosuna atandıktan sonraya ertelemektedirler. Ancak ailelerinin sosyal sermayesi güçlü olan ve maddi desteğin banka kartı aracılığı ile sağlanan işsiz kadın öğretmenlerin sosyal aktivitelere katılabilmeye çok daha rahat oldukları söylenebilmektedir.

İşsiz Kadın Öğretmenlerin Atanmaya Dönük Çabalarına ve İşsizliğe İlişkin Bulgular

Eğitim fakültelerinden mezun olan bireyler, kadrolu ve güvenceli iş kolu olarak gördükleri devlet okullarına atanmak amacı ile KPSS’ye katılmaktadırlar. KPSS sonrasında alanlarında sıralamaya girememeleri durumunda işsizlikle karşılaşmaktadırlar. Nitelikli işsiz olarak toplumda yer alan eğitim fakültesi mezunları, işsizliğin getirdiği olumsuzluklarla başa çıkmanın yanında özel sektörde kadrosuz ve güvencesiz işlere başvurmak durumunda kalabilmektedirler. İşsiz kadın öğretmenlerin atanmaya dönük çabalarını öğrenebilmek adına “Gelecekte öğretmen olarak kamu kurumunda ya da özel bir okulda çalışabileceğinizi düşünüyor musunuz?” sorusu sorulduğunda, görüşmeye katılan işsiz kadın öğretmenlerin tamamı, kamu kurumlarında öğretmenlik yapmak istediklerini ifade etmektedirler. Bu isteğini 28 yaşındaki İKÖ1 şu şekilde ifade etmektedir: “Çalışıcam, buna çok inanıyorum. Ama devlet okulunda çalışacağımı düşünüyorum. Eğitim konusunda özel sektörü düşünmedim. Özel okulda çalışma gibi bir niyetim hiç olmadı. Belki yanlış düşünüyö da olabilirim bu konuda ama isteğim devlet.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ2 ise kamu kurumuna atanma yapılmasının, ataması yapılmayan öğretmenlerin tek hayali olduğunu düşünmekte ve şu şekilde dile getirmektedir: “Biz ataması yapılmayan öğretmenler olarak tek hayalimiz zaten atanmak.

Ben kendi adıma bi kamu kurumunda çalışabileceğimi düşünüyorum. Çünkü yani öğretmenlik mesleği yapabileceğim bi meslek. Çok istediğim bi meslek ve atanmak için de elimden geleni yapabileceğim bi meslek.”

Yirmi yedi yaşındaki İKÖ15’ de kamu kurumuna atanmanın hayali olduğunu şu şekilde ifade etmektedir: “Kamuda öğretmen olarak çalışacağımın hayalî kuruyorum. Gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini bilmiyorum. Ama elimden geleni yapmaya yine devam edeceğim.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ20 kamu kurumuna atamasının yapılması konusundaki umudunu şu şekilde belirtmektedir: “Kamuda iş bulabileceğimi düşünüyorum. Çünkü sıralamam atamaya yetecek gibi duruyor.”

Yirmi üç yaşındaki İKÖ23 kamu kurumuna atanmaya yönelik çabasını şu şekilde dile getirmektedir: “KPSS’yi tekrar deniysem. Bu sene denedim olmadı bi şey. Yani bir puanla kaçırmışım gibi bi durum var sıralamaya baktığım zaman. Seneye tekrar denemeyi düşünüyorum. Yani valla bilmiyorum bi ümidim var. Ama olmama durumu da var hani kamu sektörü.”

Yirmi altı yaşındaki İKÖ25 kamu kurumunda çalışma isteğini şu şekilde ifade etmektedir: “Öğretmen olarak, öğretmenlik mesleğini düşünürsem, evet kadrolu şekilde çalışmayı isterdim. Özel okul haricinde kadrolu olarak çalışmayı isterdim, Milli Eğitim bünyesinde.”

İşsiz kadın öğretmenlerin tamamının öğretmenlik yapma durumunda kadrolu ve güvenceli olarak görülen kamu kurumlarını tercih ettikleri görülmektedir. İşsiz kadın öğretmenlere “Özel sektörde iş bulabileceğinizi düşünüyor musunuz?” sorusu sorulduğunda, özel okullarda çalışmak istemediklerini ya da çalışamayacaklarını dile getirmişlerdir. İşsiz kadın öğretmenlerin özel okulda çalışmak istemiyor olmalarının nedenleri Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15. İşsiz Kadın Öğretmenlerin Özel Okulda Çalışmak İstememe Nedenleri

Nedenler	Sayı
İş Bulmanın Zor Olması	9
İş Güvencesi Olmaması	6
Emek Hırsızlığı Yapılması	5
Hem İş Bulmak Zor Hem Çalışmanın Karşılığı Verilmiyor	4
Reklam ve Gösteriş Amaçlı	1
Puanım Atanmaya Yetiyor	1

İşsiz kadın öğretmenlerin özel okulda çalışmak istememelerinin altında yatan sebepler incelendiğinde dokuz görüşmeci (İKÖ2, İKÖ7, İKÖ8, İKÖ9, İKÖ12, İKÖ13,

İKÖ18, İKÖ19, İKÖ23) özel okullarda iş bulmanın deneyimsizlik nedeniyle zor olduğunu, altı görüşmeci (İKÖ3, İKÖ10, İKÖ14, İKÖ16, İKÖ17, İKÖ22) özel okulda iş güvencesi olmadığını, beş görüşmeci (İKÖ4, İKÖ5, İKÖ24, İKÖ25, İKÖ26) özel okullarda öğretmenlerin çok çalıştığını ancak çalışmalarının maddi karşılığını alamadığını, dört görüşmeci (İKÖ1, İKÖ11, İKÖ15, İKÖ21) hem iş bulmanın zor olduğunu hem de öğretmenlerin emeklerinin karşılığını alamadığını, bir görüşmeci (İKÖ6) özel okullarda her şeyin reklam amaçlı olduğunu belirtirken, bir görüşmeci ise (İKÖ20) KPSS puanının atamaya yetecek düzeyde olmasını sebep olarak göstermektedir.

İşsiz kadın öğretmenler özel okullarda iş bulmanın deneyimsizlik, öğretmen sayılarının fazla olması (yedek işgücü), işe girmede torpil ya da referans gerektirmesi gibi nedenlerle zor olduğunu belirtmektedirler. Yaşadığı durumu 24 yaşındaki İKÖ2 şu şekilde ifade etmektedir:

Özel sektörde iş bulmak atanmak kadar zor bir mesele. Yani iş bulduğunuz zaman deneyim istiyolar. Deneyim için de çalışmak gerekiyor. İşte çalıştırmadan da deneyim sahibi olamadığımız için özel sektörlerin bu problemi var. Dedğim gibi özel sektörde iş bulmak için deneyim istiyolar. Yani birkaç yıl, en az iki yıl deneyim istiyo çoğu yerler. Bu yüzden de iş bulmak zor.

İş güvencesinin olmaması nedeniyle özel okulda çalışmak istemediğini söyleyen 24 yaşındaki İKÖ22 düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

Tabii ki ben de kadrolu bir öğretmen olmak isterim. Çünkü insan, 10 yıl sonrasında da hala çalışıyor olacak mıyım, ailemi nasıl geçindiririm gibi şeyler düşünmek istemiyor mental olarak. Özel sektörde iş bulurum tabii ki. Branşım gereği çok ilgi var. Fakat şu anda atanmaya odaklandım ve onun için ders çalışıyorum. Olmadığı takdirde tabii ki özel sektör benim için kaçınılmaz olur.

Yirmi üç yaşındaki İKÖ9 yedek işgücüne bağlı olarak iş bulmanın zor olduğunu şu şekilde belirtmektedir: “Fazla birikmiş mezun sayımız olduğu için, özel sektöre de ilgi çok yoğunlaşmaya başladı. Bu yüzden de iş bulabilme olanağımız da düşmeye başladı.”

Otuz yaşındaki İKÖ12 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Özel sektörde iş bulacağımı düşünmüyorum. Biraz zor yani. Çünkü girmek isteyen birçok insan var. Herkesi kolay kolay almıyolar. Biraz torpil lazım. Akrabalık falan... Psikolojimi kötü etkiliyo tabii.”

Yirmi beş yaşındaki İKÖ13, özel sektörde iş bulamamasına sebep olarak referans gerektiği düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir: “Özel sektörde de illa bir referans istiyorlar. Şu an için öyle bir referansım yok. Yani bulamam herhalde.”

İşsiz kadın öğretmenlerin bir kısmı iş güvencesinin olmaması nedeniyle özel okullarda çalışmak istemediğini belirtmiştir. 24 yaşındaki İKÖ22 kadrolu ve güvenceli çalışma isteğini şu şekilde ifade etmektedir:

...İnsan 10 yıl sonrasında da hala çalışıyor olacak mıyım, ailemi nasıl geçindiririm gibi şeyler düşünmek istemiyor mental olarak. Özel sektörde is bulurum tabii ki branşım gereği çok ilgi var. Fakat şu anda atanmaya odaklandım ve onun için ders çalışıyorum. Olmadığı takdirde tabi ki özel sektör benim için kaçınılmaz olur.

İşsiz kadın öğretmenler özel okullarda çalışmayı emek hırsızlığı, emek taciri gibi kavramlarla tanımlamaktadırlar. 28 yaşındaki İKÖ5 daha önce özel bir kurumda çalışmış olduğunu belirterek durumunu şu şekilde anlatmaktadır:

Özel sektörde çalışabileceğime inanmıyorum. Çalış... Allah o günleri göstermesin. Hiç istemem yani. İşsiz kalırım yine özel okula gitmem gibi geliyor. Çünkü İstanbul'daki bulunduğum zamanlarda hep özel sektördü. Ve artık gerçekten şey, 40 yaşında gibi bir insan gibi hissediyorum kendimi. Ya o kadar çok çalıştım ki... Yani şu süreçte biraz umudum var gibi. İşallah atanırım.

Yirmi altı yaşındaki İKÖ25, özel okullarla ilgili düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir: "... Çünkü özel okullar emek taciridir. İnsanların emeklerinin karşılığını vermezler. Gördüğümüz bu etrafımızdaki arkadaşlarımızdan. Çok fazla performans, çok az ödenek şeklinde çalışırlar. Çünkü onlar için kurum ekonomisi daha önemlidir öğretmenlerinden. O yüzden özel okul düşünmezdim."

Otuz yaşındaki İKÖ26, özel okul şartlarını şu şekilde dile getirmektedir: "Özel okul şartları ağır, hafta sonu kavramı yok. Eşim doktor o da fazlasıyla yoğun. Üç çocuğumuz var özel okulun bize uygun olmadığına karar verdik."

İşsiz kadın öğretmenlerden iki kişi ise özel okullarda hem iş bulmanın zor olduğunu hem de özel okulların çok çalıştırıp az ücret ödediklerine vurgu yapmaktadır. 27 yaşındaki İKÖ15, düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: "Özel sektörde çalışmak istemiyorum. Hem iş bulmak sıkıntı, bulsan da ilk yıl stajyer sayıldığından ücret verilmiyor ya da çok düşük maaş veriliyor. Bide özel okullarda hem idareci hem veli ve öğrenciler ne de olsa parasını veriyoruz diyerek öğretmenlere karşı tavır sergiliyor."

Yirmi beş yaşındaki İKÖ6, özel okullarda yapılan çalışmaların reklam amaçlı olduğunu düşünmekte ve bu düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir:

Özel sektörde çalışmayı asla düşünmüyorum. Büyük konuşmak istemiyorum ileride ne olacağımız belli değil. Ama özel istemiyorum ben. İstanbul'da bir tane okula gittim işte. Meğerse her başvurayı çağırıyorlarmış. Ben de bir yerden başvurumu yaptım, gittim. Kadın bana dedi ki "Nerde okunuz?" işte "GOP Üniversitesi" dedim, "Aaaa Tokat'ta öyle bir üniversite mi varmış?" dedi. Ben bittim burda, bittim yani. Bilmiyorsan bu senin cahilliğin. Zaten giyimiyle kuşamıyla büyük şehir, ben Tokat'ta büyümüşüm. Tokat çevresindeyim. Yani İstanbul'a gidiyorsun büyükşehir giyim kuşamlarına bakıyorsun, bir

kendine bakıyorsun “Yok bu ben değilim.” diyorsun. Çünkü onlar gösteriş odaklı, buradaki özel okullar bile yani hep reklam, reklam. Bunlar beni yorar yıpratır.

Yirmi dört yaşındaki İKÖ20 ise kamu kurumuna atanacağına dair inanca sahiptir. Bu düşüncesini şu şekilde açıklamaktadır: “Kamuda iş bulabileceğimi düşünüyorum çünkü sıralamam atamaya yetecek gibi duruyor.”

İşsiz kadın öğretmenlerin tamamı, kadrolu ve güvenceli olarak görülen kamu kurumlarında çalışmak istemektedirler. Katılımcılar farklı yaş gruplarına ve farklı öğretmenlik branşlarına sahip olsalar da kamu kurumlarına atanmaların kapısı olarak görülen KPSS’ye girmekten vazgeçmemektedirler.

İşsiz kadın öğretmenler, özel sektörde öğretmenlik yapmayı ya istememekte ya da atamalarının uzun süre yapılmaması durumunda düşüneceklerini belirtmektedirler. Özel okulda çalışmak istememelerine ya da ikinci sıraya almalarına farklı sebepler sunsalar da düşünceler, işsiz öğretmen sayısının fazla olması nedeniyle özel sektörde iş bulma zorluğu ve öğretmenlerin özel sektörde emeklerinin karşılığını alamamaları hususunda yoğunlaşmaktadır. Bu durum neoliberal politikalar kapsamında öğretmenlik mesleğindeki yedek işgücünün artması ile öğretmenlik mesleğinin de mavi yakalılaşmasının bir göstergesi olarak görülebilmektedir.

İşsiz Kadın Öğretmenlerin Geleceğe Dönük Amaç ve İstihdamla İlgili Beklentilerine İlişkin Bulgular

Eğitim almanın, bireylere bilgi ve beceri kazandırmasının yanında iş hayatına katılmaya, üretimde yer almaya olumlu etkisi de bulunmaktadır. Kadınların, toplumsallaşma süreci içerisinde, toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretimi sonucunda kendilerine çizilen toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu olarak tercihlerini öğretmenlik mesleğinden yana yaptıkları görülmektedir. Mezun olduklarında ise eğitimi işsizler arasında yerlerini almaktadırlar. Bu durum eğitim sonunda iş sahibi olma beklentisi ile aksi bir durum oluşturabilmekte ve bireyleri alternatif iş kollarına yönelmesine neden olabilmektedir.

Ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenlere atamalarının uzun süre daha yapılmaması durumunda alternatif olarak farklı bir iş kolu düşünüp düşünmediği sorusuna alınan yanıtlar Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. İşsiz Kadın Öğretmenlerin Alternatif Olarak Düşündüğü Meslekler

Tercih Edilen Meslek	Kişi Sayısı
Öğretmenlik Dışında Başka Bir Meslek Düşünmeyen	13
Polislik/Askerlik	6
Memurluk	4
Ticaret	2
Sağlık ya da Adalet	1

Atama bekleyen işsiz kadın öğretmenlerin alternatif olarak düşündüğü meslekler incelendiğinde 13 görüşmecinin (İKÖ3, İKÖ6, İKÖ7, İKÖ8, İKÖ10, İKÖ12, İKÖ14, İKÖ15, İKÖ16, İKÖ17, İKÖ20, İKÖ24, İKÖ25) öğretmenlik dışında bir meslek düşünmedikleri görülmektedir. Altı görüşmeci (İKÖ5, İKÖ9, İKÖ18, İKÖ21, İKÖ22, İKÖ26) öğretmen olarak atanamadıkları takdirde polislik ya da askerliğe yönelebileceklerini, dört görüşmeci (İKÖ2, İKÖ11, İKÖ13, İKÖ23) öğretmen olarak atanamamaları durumunda kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli olarak farklı bir iş kolunda çalışabileceklerini, iki görüşmeci öğretmen olarak atanamamaları durumunda (İKÖ1, İKÖ19) ticaretle uğraşabileceklerini belirtmektedirler. Bir görüşmeci (İKÖ4) ise yeniden eğitim alarak sağlık ya da adalet bölümüne yönelebileceğini belirtmektedir.

Öğretmenlik mesleğinden başka meslek düşünmeyenlerden 22 yaşındaki İKÖ8, düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: “Şuan beni için tek çıkış yolu öğretmenlik ve bu çıkışım buğulu bir kapı resmen. Hani sınırlar dünyasında oluyor ya, sisli, öyle bir kapıdayım ben şu anda. Benim tek çıkışım orası.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ10 ise öğretmenlik dışında bir meslek düşünmediğini şu şekilde dile getirmektedir: “Evet, benim de arkadaşlarımdan polislik gibi mesleklere yönelenler oldu. Ama ben üniversitede okuduğum bölümün mesleğini yapmak istediğim için ben düşünmedim. Arkadaşlarım kendi okudukları bölümlerde iş bulamayacaklarını düşündükleri için böyle mesleklere yöneliyorlar.”

Otuz yaşındaki İKÖ12, düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir: “Yani hiç başka bi şeye yönelmeyi düşünmedim. Çünkü öğretmenliği çok seviyorum gerçekten.” Yirmi altı yaşındaki İKÖ16 öğretmen olmak konusundaki kararlılığını şu şekilde belirtmektedir: “Atanamayan bi öğretmen olarak diğer memurlukları hiç düşünmedim. Ailem ‘Dene!’ dedi, hani, ‘Düşün!’ felan dediler, ‘Olmuyacak, atanamıyacaksınız!’ diyorlar. Ama ben yine düşünmek istemiyorum.”

Yirmi altı yaşındaki İKÖ25, eğitimini aldığı öğretmenlik mesleğini yapmak konusundaki isteğini şu şekilde dile getirmektedir: “Ben; yaptığım, okuduğum meslek neyse onun içerisinde olmak isterdim. Bunun için eğitim alıyorum. Bunun için üniversite sınavına giriyorum. Bunun için dört, iki, altı, sekiz yılını veriyorsun ve onun içinde olmalıyım.”

Öğretmenlik dışındaki mesleklerden polislik ya da askerliği düşünenlerden 28 yaşındaki İKÖ5 bu düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

Düşünüyorum. Yani polisliği düşünüyorum mesela. Ya da şey var kafamda. Bandoya girebilir miyim acaba askeriyede bandoda, orkestra da çalabilir miyim diye düşünüyorum ama yani beni tanıyan insanlar, bu işi yapmış insanlarla görüşünce sakın oraya girme, çok mutsuz olursun diyorlar. Düşünmedim değil. Başvurmadım değil evet.

Yirmi üç yaşındaki İKÖ9 ise öğretmenlik olmama durumunda polisliği tercih edebileceğini şu şekilde belirtmektedir: “Eğer öğretmenlik olmasaydı polislik yapmayı düşünürdüm. Çünkü kişisel olarak kendime daha yakın buluyorum polisliği. Ücret olarak da beni maddiyatta daha çok rahatlatacak bi meslek olduğunu düşünüyorum o yüzden polisliği tercih ederdim.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ18, askerlik ya da polisliğe yönelme durumunu “Özellikle şu diyemem hocam ama askerlik ve ya polislik olabilir.” şeklinde dile getirmektedir. Yirmi üç yaşındaki İKÖ21 kendisi gibi diğer öğretmenlerin bu mesleklere yönelmesine hak vermekte ve bunu şu şekilde ifade etmektedir: “Polislik ve askerlik düşündüm asker olabilmeyi çok istedim danışman olarak çalışmayı yani düşünmelerini haklı buluyorum.”

Alternatif iş imkânı olarak kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli olarak farklı bir iş kolunda çalışabileceğini düşünenlerden 25 yaşındaki İKÖ13, düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir: “Ben de bir kurumda memurluk yapmak isterdim. Özellikle de okullarda memur olabilirdim.”

Yirmi üç yaşındaki İKÖ23 ise kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli bir işi seçme nedenini şu şekilde belirtmektedir: “Ben memurluk yapmak isterdim yani. Polislik askerlik yani bunları istemezdim. Yani bana göre olduklarını düşünmüyorum ama bi memur olmak isterdim. Buna yönelmek isterdim. Hala da isterim. Eğer bikaç denemeden sonra kendi alanımda yapamıyacaksam.”

Öğretmen olarak ataması yapılmaması durumunda ticaret yapmak istediğini dile getirenlerden 28 yaşındaki İKÖ1, düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir.

Ben bu süreçte şimdi yaklaşık üç yıl oldu, üç buçuk yıla doğru ilerliyoruz. Başka sektörde bi şeyler yapmak benim için de aslında alternatiflerden biriydi. Çünkü belli bir noktadan sonra hayat devam ediyor ve siz bi şekilde hayata tutunmak, bi yerinde aktif hale gelmek zorundasınız. Çok istediğiniz mesleği yapamadığınız için alternatifleri düşünmek zorunda kalıyorsunuz. Ben açıkçası ticaret konusunda çok yoğun düşünüyorum. İki sektör var zaten benim kafamda. Bi gün imkânım olursa ya da dediğim gibi yeni bi şeye başlamak için o gücü kendimde bulabilirsem ve öğretmenlik yine aynı şekilde hani nasip olmazsa diyim, Bi butik açma gibi bir düşüncem var veya birbirinden çok farklı sektörler ama güzellik sektörüne de yönelme gibi hani güzellik merkezi şeklinde bir işletme sahibi de olmak isterim yani.

Otuz bir yaşındaki İKÖ4 ise farklı alanlara yönelebilmek adına eğitim alma isteğini şu şekilde ifade etmektedir:

İki tane meslek dalı var aslında. Bir tanesi sağlık sağlığın önü çok açık keşke sağlık okusam dediğim zamanlar oldu. Hani iki yıllık acil tıp teknisyenliği falan o tarz bir okul okumak istiyorum. Bir de adalet okumayı istiyorum aslında. Ondan sonra hukuka geçebilmek için. Bu iki alanı okumayı istiyorum.

İşsiz kadın öğretmenlere alternatif olarak bu meslekleri neden seçtikleri sorusu sorulduğunda, öğretmenlik mesleğinden başka bir meslek düşünmediğini söyleyen katılımcılardan 24 yaşındaki İKÖ7, başka bir meslek düşünmemesinin nedenini şu şekilde dile getirmektedir: “Benim için maddi anlamda değil de beni manevi anlamda doyuran iş olsun isterim. O da öğretmenlik işte.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ10, başka bir meslek düşünmemesinin nedenini yakında atamasının yapılacağına dair umutlu olmasına bağlamakta ve bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “2021 Şubat atamasında atanacağım gibi görünüyor onun için düşünmüyorum.”

Otuz yaşındaki İKÖ12, öğretmen olmak istemesinin nedenini şu şekilde belirtmektedir: “Çünkü öğretmenliği çok seviyorum gerçekten. Çalışma şartları da bana uygun.”

Yirmi yedi yaşındaki İKÖ15’de İKÖ12 gibi öğretmenlikten vazgeçmeme nedenini öğretmeye ve çocuklara olan sevgisine bağlayarak düşüncelerini şöyle dile getirmektedir: “Çünkü hem öğrenmeyi hem öğretmeyi çok seviyorum çocukları geleceğimizi çok seviyorum.”

Yirmi beş yaşındaki İKÖ17, öğretmenlikten vazgeçmeme nedenini şu şekilde belirtmektedir: “Çünkü ben öğretmenliğe emek verdim hayal kurdum.” Yirmi dört yaşındaki İKÖ20 öğretmenlik dışında bir meslek düşünmemesini şu şekilde ifade

etmektedir: “Ben kendi mesleğinden memnunum ve sorumluluklarım daha az olduğu için ben beklemeyi tercih ettim.”

Otuz üç yaşındaki İKÖ24 ise branş olarak farklı olsa da yine meslek olarak öğretmenlik mesleğini düşündüğünü belirtmektedir. Bunun nedenini ise şöyle dile getirmektedir: “Neden öğretmenlik? Çünkü çocukları çok seviyorum, ufağı genci hepsiyle vakit geçirdim. Onlarla bir şeyler yapmak, paylaşmak terapi gibi geliyor. Mutlu olduğum şeyi daha büyük bir zevkle yaptığım için işten ziyade bir eğlenceye dönüşmesi beni çok mutlu ediyor.”

Öğretmen olarak atamaları yapılmama durumunda alternatif olarak farklı mesleğe yönelebileceklerini söyleyen işsiz kadın öğretmenlerden polislik ya da askerlik mesleğini düşündüklerini söyleyen katılımcılardan 28 yaşındaki İKÖ5, bu düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

Yani polisliği düşünüyorum mesela. Ya da şey var kafamda. Bandoya girebilir miyim acaba askeriyede bandoda, orkestra da çalabilir miyim diye düşünüyorum ama yani beni tanıyan insanlar, bu işi yapmış insanlarla görüşünce sakın oraya girme, çok mutsuz olursun diyolar. Düşünmedim değil. Başvurmadım değil evet.

Yirmi üç yaşındaki İKÖ9 ise polislik istemesinin nedeni olarak kendi kişisel özelliklerini göstermekte ve bu düşüncesini şöyle ifade etmektedir: “Çünkü kişisel olarak kendime daha yakın buluyorum polisliği. Cesaretli olduğumu düşünüyorum. O yüzden polisliği daha yakın hissediyorum. Biraz da hareketli bi yapım olduğumdan dolayı yine aynı şekilde. Fiziksel özelliklerimden dolayı da polisliği düşünüyorum bunu da ekleyebilirim.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ18 askerlik ya da polisliğe yönelme sebebini şu şekilde açıklamaktadır: “...Nedeni artık işsizlikten bıkmış olmam.” Yirmi üç yaşındaki İKÖ21 ise bu meslekleri alternatif olarak düşünmesinin nedenini şu şekilde belirtmektedir: “Polislik ve askerlik düşündüm. Asker olabilmeyi çok istedim, danışman olarak çalışmayı yani. Düşünmelerini haklı buluyorum. Benim istememin nedeni çocukluk hayalimdi o zamanlar. Şu anda maddi açıdan da daha iyi olacağını düşündüğümünden...”

Öğretmen olarak atamaları yapılmama durumunda alternatif olarak farklı mesleğe yönelebileceklerini söyleyen işsiz kadın öğretmenlerden kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli bir işkolunda çalışabileceğini düşündüklerini söyleyen katılımcılardan 24 yaşındaki İKÖ2, bu düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

Ben de böyle bir b planı seçmiş olsam veya seçecek olsam memurluğu düşünürdüm. Tabi ki benim için en iyi olan öğretmenlik ama yani seçmek isteseydim memurluğu seçerdim. Ben polislik, askerlik gibi meslekleri yapabileceğimi düşünmediğim için memurluk dedim. Hem çalışma koşulları, çalışma şartları benim için daha uygun olabilir.

Otuz bir yaşındaki İKÖ11, kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli olarak çalışmak istemesinin nedenini çalışma şartları olarak göstermektedir. Bu durumu ise şu şekilde dile getirmektedir: “Ben de memur olmak isterdim açıkçası daha az yorucu ve saatleri uygun.”

Yirmi beş yaşındaki İKÖ13, okullarda kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli olarak farklı bir işkolunda çalışmak istediğini belirtmektedir. Bunun nedenini ise şu şekilde ifade etmektedir: “En azından yine öğrencilerin içinde olurdum.”

Öğretmen olarak ataması yapılmama durumunda ticaretle uğraşmak istediğini belirten işsiz kadın öğretmenlerden 28 yaşındaki İKÖ1, bu düşüncesini şöyle açıklamaktadır:

Çünkü benim için memurluk, şöyle söyleyeyim, eğer kamu da olacaksam ben sadece öğretmenlik yapmayı tercih ediyorum. Çünkü öğretmenlikte alacağım maaş falan bunların hepsi benim için ikinci planda. Ben zaten o parayı kazanabilirim. Birçok yoldan kazanabilirim. Ama öğretmenlik istediğim için, bunun için çaba veriyorum. E bu da olmuyorsa ikinci bir kamu personelliği düşüncem yok yani.

Öğretmen olarak ataması yapılmama durumunda yeniden eğitim almaya yöneleceğini belirten katılımcılardan 31 yaşındaki İKÖ4, düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

İki tane meslek dalı var aslında bir tanesi sağlık. Sağlığın önü çok açık, ‘Keşke sağlık okusam’ dediğim zamanlar oldu. Hani iki yıllık acil tıp teknisyenliği falan o tarz bir okul okumak istiyorum. Bir de adalet okumayı istiyorum aslında. Ondan sonra hukuka geçebilmek için bu iki alanı okumayı istiyorum.

İşsiz kadın öğretmenler, uzun süre işsiz kalmalarına ve işsizliğin getirdiği olumsuz koşullarla mücadele etmelerine rağmen öğretmenlik mesleğinden vazgeçmemektedirler. Kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli çalışmayı tercih edeceklerini belirten katılımcılar da tercihlerine sebep olarak çalışma saatlerinin düzenli olmasını ve bedensel olarak yorucu olmamasını göstermektedirler. Öğretmenlikte kararlı olan ve kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli olarak çalışmak istediklerini belirten katılımcıların durumu, kadınların gerek eğitim sürecinde ve gerekse toplum içerisinde toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretimi ile değerlendirilebilmektedir. Çalışma kavramını ücretle özdeşleştiren görüşmeciler ise öğretmenliği sevdikleri için tercih ettiklerini, eğer

öğretmenlik dışında bir meslek seçme durumları olursa, öğretmenliğe göre görece daha iyi ekonomik koşullara sahip olan polislik ya da askerlik mesleğini tercih edebileceklerini ya da ticareti seçeceklerini belirtmişlerdir.

Liberal düşüncenin başlaması ile bireyler bir ücret karşılığında işte çalışmakta ve kazandıkları ücretlerle yaşamlarını idame ettirmeye gayret etmektedir. Üniversite eğitimi de bireyler tarafından daha iyi ücret getireceği inancına bağlı olarak bir yatırım aracına dönüşmektedir. Bu amaçla üniversite eğitime yönelen kadın öğretmenler mezun olduklarında işsizlikle, farklı istihdam şekilleri ve buna bağlı olarak farklı ücret şekilleri ile karşılaşabilmektedirler. Bu olumsuz koşullarla karşı karşıya kalan işsiz kadın öğretmenlere alternatif olarak düşündükleri işlerde ne kadar ücret almak istediklerini sorusu sorulduğunda alınan yanıtlar Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. İşsiz Kadın Öğretmenlerin Düşündükleri Mesleklerde Ne Kadar Ücret Almayı Bekledikleri

Beklenilen Miktar	Kişi Sayısı
3000 TL ve Üzeri	4
4000 TL ve Üzeri	8
5000 TL ve Üzeri	11
7000 TL ve Üzeri	2
Kura Göre Belirlenmeli	1

Tablo 17 incelendiğinde görüşmeye katılan işsiz kadın öğretmenlerden dördü (İKÖ4, İKÖ11, İKÖ13, İKÖ26) 3000 TL ve üzerinde, sekizi (İKÖ2, İKÖ5, İKÖ6, İKÖ7, İKÖ14, İKÖ15, İKÖ18, İKÖ23) 4000 TL ve üzerinde, 11’i (İKÖ3, İKÖ8, İKÖ9, İKÖ10, İKÖ12, İKÖ16, İKÖ17, İKÖ19, İKÖ21, İKÖ22, İKÖ24) 5000 TL ve üzerinde, biri (İKÖ21) 6000 ve üzerinde, ikisi (İKÖ1, İKÖ20) 7000 TL ve üzerinde alabileceklerini belirtirken, bir görüşmeci (İKÖ25) ise seçtiği meslekte alacağı ücretin değişen kur fiyatlarına göre belirlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Görüşmecilerin neredeyse tamamının sendikaların belirttiği yoksulluk sınırının altında bir ücret beklentisine sahip oldukları görülmektedir. Uzun süre işsiz kalan kadın öğretmenlerin kadrolu ve güvenceli bir iş sahibi olmayı ücrete göre daha öncelikli gördükleri söylenebilir. Aynı zamanda uzun süre işsiz kalan bireylerin düşük ücret ile ucuz işgücü olmaya rıza gösterdiklerini söylemek çokta abartılı olmayacaktır.

3000 TL ücretle çalışabileceğini söyleyen katılımcıların demografik bilgilerine baktığımızda üç görüşmecinin (İKÖ4, İKÖ11, İKÖ26) 30 yaş ve üzerinde olduğu, uzun

süre atama bekledikleri; bir tanesinin ise (İKÖ13) 25 yaşında olduğu ancak ailesinden yalnızca babasının çalıştığı ve kardeşinin de üniversite mezunu olduğu ve atama beklediği görülmektedir. Bu katılımcılardan 30 yaşındaki İKÖ26, 3000 TL' ye çalışabileceğinin şu şekilde açıklamaktadır: “Hiç para almamaktansa ne iş yaptığım çok önemli olmadan ne kadar para aldığım önemli olmadan çalışırım.”

4000 TL ücretle çalışabileceğini söyleyen katılımcıların demografik bilgilerine bakıldığında (İKÖ2, İKÖ5, İKÖ6, İKÖ7, İKÖ14, İKÖ18, İKÖ23) yaşlarının 23 ile 28 arasında olduğu görülmektedir. 4000 TL'ye çalışabilmesinin nedenini 28 yaşındaki İKÖ5, şu şekilde açıklamaktadır:

Aslında ben çok para isteyen bi insan değilim. “Az olsun, öz olsun.” derim hep ama azın da bi limiti var. En az 4000 olması lazım ki, safi öğretmen maaşı 4000 olması gerekiyor ki sadece benim, çocuğunuzun geleceği ve sizin geleceğiniz için doğru düzgün yaşayabilin. Eşinizin maaşını da katınca tabi ki. Bu sadece benim için söylediğim maaş.

Yirmi üç yaşındaki İKÖ14, 4000 TL ve üzerinde maaş alma isteğinin nedenini şu şekilde dile getirmektedir: “Geçinebilecek kadar ücret isterim. Bu şartlarda 4000 TL civarı isterdim, hayat şartlarına makul bir ücret.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ18'de, İKÖ14 gibi 4000 TL üzerinde miktarın günümüz şartları için uygun olduğunu düşünmekte ve şu şekilde açıklama yapmaktadır: “Bu sene bende düşünmeye başladım bu alternatifleri. Nedeni artık işsizlikten bıkmış olmam, 4000-5000 TL civarı maaş almak isterdim. Çünkü hayat çok pahalı ve ortalama bir hayat sürebilmek için en az bu miktarın gerekli olduğunu düşünüyorum.”

5000 TL ve üzerinde ücretle çalışabileceğini söyleyen katılımcılardan 28 yaşındaki İKÖ3, bu konudaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir: “Bilmiyorum nasıl olur tek kişi. Şehir dışında bütün faturaları, ev kirasını falan öderken araba almak ilk hedefim benim zaten. Bunların kredileri falan nasıl ödenir hiç bilmiyorum. Bana artık şöyle bir en az beş- altı bin gerekir heralde.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ22, ise ücret konusundaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: “Böyle bi rakam yok çünkü her sene dünya ve ekonomi değişiy o ama yine de bulunduğumuz şehirde 5000 TL'den aşağı bir miktarın yeterli olduğunu düşünmüyorum.”

7000 TL üzerinde kazanabileceğini söyleyenlerden 28 yaşındaki İKÖ1, bu miktarı ticarete kazanabileceğini belirtmekte ve bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Mesela bunu yapan insanlar var zaten. Biraz da ona güveniyorum. Hani onlardan gördüğüm

kadarıyla bu konuya hâkimim. Yedi bin lira, on bin lira çok rahat kazanılabilen paralar bu sektörde. Ama dediğim gibi doğru adımlar atılırsa.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ20 ise kendi mesleğini psikolojik danışmanlık olarak tanımlamakta ve psikolojik danışmanların ücretlerinin, öğretmen ücretlerinden farklı olması gerektiğini düşünmektedir. Bu düşüncesini ise şu şekilde açıklamaktadır: “Benim mesleğim psikolojik danışmanlık ve evet ilk bir kaç sene okulda çalışmak, sonrasında akademisyen olmak istiyorum. Bence yedi ila sekiz bin arasında olmalı.”

Yirmi altı yaşındaki İKÖ25 ise öğretmenlikten başka bir meslek düşünmediğini ve öğretmenlerin ücretlerinin değişen ekonomik koşullara göre belirlenmesi gerektiğini düşünmekte ve bu düşüncesini ise şu şekilde ifade etmektedir:

... Şuan mesela öğretmenlik mesleği için ücretlerin fazla olduğu konuşuluyor ama şöyle anlatmak istiyorum. Ülkemizdeki şu anki durumda en çok yeterli görülmesi gereken doktorluk evet, doktorlar ve tıp bölümü kişileri, üyeleri. Ama onları da öğretmenler yetiştiriyor. Bu anlamda en iyi ücreti öğretmenler almalı. Yani bir öğretmen evliyken ya da dört kişilik ailesi varken, diğeri çalışmadan evini geçindirebilecek şekilde ücret almalı diye düşünüyorum. Değişen bir kur düzenimiz var, değişen bir artış var her şeyde ve bütün hayat koşullarında. Öğretmenlerin maaşları da bunlar göz önüne alınarak değiştirilmeli. Bunlar göz önüne alınarak belirli bir sınır koyulmalı diye düşünüyorum.

İşsiz kadın öğretmenlerin büyük çoğunluğu, almak istedikleri ücret olarak 4000-5000 TL civarında göstermektedir. Bu durum bulundukları dönemde, öğretmen maaşları ile uyumlu olduğu görülmektedir. Ancak katılımcıların sosyo ekonomik durumlarının düşük olması ya da işsiz kalınan sürenin uzun olması almak istenilen ücret miktarını düşürmektedir. Bu durum katılımcılar üzerinde, emeğin disipline etmek için uygulanan politikaların etkisini göstermektedir. Bireyler işsiz kalarak zor şartlar altında yaşamak yerine, düşük ücretle çalışmaya rıza göstermektedirler.

Toplumsal cinsiyet normları, toplumu oluşturan bireylerden kadın ve erkeklere ayrı ayrı roller vermektedir. Bu roller çerçevesinde hareket edebilecekleri sınırlı alanlar belirlemektedir. Erkeğe kamusal alanda aktif olma, ailesinin geçimini sağlama gibi roller verirken, kadınlara özel alan olarak tabir edilen ev içi ile ilgili rolleri uygun görmektedir. Kadınlar kamusal alanda aktif rol alsalar dahi ev içi rolleri öncelik olarak görülmektedir. Kadın ve erkeklere atfedilen bu rollere bakış açılarını ölçebilmek amacıyla, katılımcılara uzun süre atamalarının yapılmaması durumunda evliliğe dair bakış açılarının neler olduğu sorusuna alınan yanıtlar Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. İşsiz Kadın Öğretmenlerin İşsizliğin Devam Etmesi Durumunda Evliliğe Yönelik Tutumları

Tutum	Kişi Sayısı
Evlenirim	6
Evlenmem	14
Evlenmeyi Düşünebilirim	6
Toplam	26

İşsiz kadın öğretmenlerin uzun süre işsiz kalmaları durumunda evliliğe yönelik tutumları incelendiğinde altı görüşmeci (İKÖ4, İKÖ7, İKÖ11, İKÖ16, İKÖ23, İKÖ26) evlenirim, 14 görüşmeci (İKÖ1, İKÖ3, İKÖ5, İKÖ8, İKÖ9, İKÖ10, İKÖ12, İKÖ15, İKÖ17, İKÖ20, İKÖ21, İKÖ22, İKÖ24, İKÖ25) evlenmem, altı görüşmeci ise (İKÖ2, İKÖ6, İKÖ13, İKÖ14, İKÖ18, İKÖ19) evlenmeyi düşünebilirim cevabını vermektedir.

Atanamama durumunda evlenmeyi düşündüklerini söyleyenlerden 31 yaşındaki İKÖ4, bu düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir: “Önceden erteliyordum ama artık ertelemeyi düşünmüyorum. Mezun olalı sekiz sene oldu ve aradan baya zaman geçti. Hayat başka alanlarda da devam ediyor ve bir yerden devam etmem gerekiyor.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ7, evlenmeyi düşünmesinin sebebini şu şekilde ifade etmektedir:

Şöyle işsiz kaldığım için değil ya da hayatım da bir düzen olsun diye değil hayata geç kalmamak için düşünürüm. Çünkü evlilikte gerekiyor illaki insanız. Hislerimiz de var, aşık olup sevebiliyoruz. Çünkü bir süre bekleyebiliyoruz, atama olacak ya da olmayacak. Olmuyorsa da evlenelim geciktirmeyelim. Çünkü hayaller var, yaşanmak isteyen günler var. Bunları geciktirme hayata geç kalma aslında.

Yirmi üç yaşındaki İKÖ23 ise bu konudaki düşüncesini şu şekilde açıklamaktadır:

Tabi ki yönelirsin. Bu bence nasıl bi şey? Yani iş bulamadın, ne kadar süre işsiz kalabilirsin ki? Yani hadi denedin. İki yıl denedin, üç yıl denedin, dört yıl denedin, beşinci yıl dersin ki e artık evleniyim. Çünkü her ne olursa olsun ben mesela 18 yaşında üniversiteye başladım. On dokuz, yirmi, yirmi bir, yirmi iki yaşında mezun oldum. Beş sene, diyelim ki denedim. Yirmi yedi yaşında oluyosunuz artık. Tabi ki bu kişiden kişiye değişir ama bu bence 27 yaş ideal bi yaş evlilik için. Daha sonrasında hani çalışmıyoken, boş boş otururken evlenmemek ki annelik de, yani mesela erken anne olan insanlar çok mutlular. Ya da nasıl diyim, bir uğraş ister insan bi yerden sonra. Bundan bahsediyorum. Bence bu çok normal bi şey ve bende isterim yani yaparım. Diyelim ki beş altı yıl iş bulamadım. Beş altı yıl bile değil yani dört yıl belki. Derim ki iş bulamadım ondan sonra derim ki bari evleniyim yani ne bekliyorum. Olmuyo demek ki. Kısmet giriyor aslında işin içine biraz da. Ve o insanlar bence gayet haklılar.

İşsizlik nedeniyle evlilik düşünmeyeceğini dile getirenlerden 22 yaşındaki İKÖ8, bu konudaki düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir:

Düşünmem. Çünkü işsiz kalırsam ve evlenirsem hayatımı geçireceğim insanın benimle çok denk olabileceğini düşünmedim. Başında da söylemiştim, insanlar artık insanların cebine bakıyor. Yani eve para getirecek mi diye bakıyorlar yani ve o zaman benim hayatımı paylaşacağım insan da büyük ihtimal kültür birikimi olmayan, köyden herhangi birisi olacak yani. Aynı şeylerden hoşlanmayacağız, aynı şeyleri yapmak istemeyeceğiz. Tamam, hadi düşündüm diyelim, evlendim diyelim. Bir de atandım diyelim. Çocuğum da var bu atanma sürecinde. Ben çocuğa bakıp birde çalışmam gerekecek. Kaç tane evli insan görüyorum ben dershanede hepsini bir arada yapmaya çalışıyorlar. Erkeklerde yine vicdan yok hiçbir şeye, işe elini sürmüyor kimse. Ondan sonra her şey kadına yüklenmiş durumda zor olur yani hani. Evlendikten sonra çocuğun olduktan sonra atanmaya çalışmak hatta ondan sonra bence insanın içinden gelmez bile çünkü hep bir bahanesi olur. Benim yaşıma geçti zaten niye atanayım ki? Hayatını o şekilde sürdürmeye mecbur kalırsın sen.

Yirmi dört yaşındaki İKÖ10, evlenmeye dair olan düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

Bunu sınıf arkadaşlarımdan evlenen arkadaşlarım olduğu için çok sordum kendime. Ama hiç kendimi o şekilde hayal edemedim. Evlilik bana hep uzaktı. Hayallerimde hep kendi evimde kendi ayaklarımın üstünde durmak vardı. Uzun süre işsiz kalmış olsaydım sırf evlenmiş olmak için yani aslında hayata bu şekilde atılabilmek için evlenmezdim.

Yirmi yedi yaşındaki İKÖ15, uzun süre işsiz kalmasına rağmen evliliğe yönelmediğini belirtmekte, bunun sebebini ise şu şekilde açıklamaktadır: “Uzun süre işsiz kaldım evlenmeyi düşünmedim. Bir kadının ayakları üzerinde durması kendini bir erkeğin merhametine vicdanına bırakmaması gerektiğini düşünüyorum. Yani evliliği bir kaçış bir baş etme yöntemi olarak kullanmanın yanlış olduğunu bunun bir çözüm yolu olmadığını düşünüyorum.”

Yirmi üç yaşındaki İKÖ21, ataması yapılmadan evliliğe karşı olmasının nedenini hem maddi koşullara hem de ev hanımı olmak istememesine bağlamakta ve düşüncelerini şu şekilde açıklamaktadır: “Evli, çocuk sahibi olmak istiyor ama çocuk bedavaya büyümüyor. Kocasını zengin herhalde onların. Ben kendi ayaklarım üstünde durmadan evlilik vs. düşünmüyorum. Tek gelir şuanda zaten yetmez okumuş ev hanımı da olmak istemiyorum. Bana bu düşünce çok cahilce geliyor.”

Yirmi altı yaşındaki İKÖ25, ataması yapılmadan evlilik düşünmenin kişilik yapısı ile alakalı olarak görmekte ve bu düşüncesini şu şekilde açıklamaktadır:

Düşünemem ben. Burda yani, bu da tamamen kişilikle alakalı bir durum. Kişinin kendini kontrol etmesiyle alakalı bir durum. Ben baskın bir karakterim ve önce kendi ekonomik güvenliğimi kazanmak isterim. Bir insanın hayatında fazladan yük de olmak istemem. Yani aslında bu sadece kendimi düşünmek değil karşıyla da alakalı. Yük olma hissi bana kendimi çok kötü hissettirir. O yüzden ben böyle bir düşünceye girmem.

İşsizliklerinin devam etmesi durumunda evliliğe yönelebileceklerini söyleyen katılımcılardan 24 yaşındaki İKÖ2, bu konudaki düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

“Tabi bu konuya çok olumsuz bakan biri değilim. Fakat öncelikler önemli. Uzun süre işsiz kalsaydım olabilirdi yani evlenmek. Ama tabi ki öncelik öğretmen olarak mesleğimi elime almam.”

Yirmi beş yaşındaki İKÖ13 ise evliliğe sıcak bakmamasına rağmen uzun süre işsiz kalması durumunda evliliğe yönelebileceğini söylemekte ve düşüncesini şu şekilde açıklamaktadır: “Evliliğe çok sıcak bakan biri değilim. Ama dediğiniz gibi uzun yıllar bu işsizliğim sürerse neden olmasın. Ne zamana kadar ailemden destek alabilirim ki.”

Verilen yanıtlar incelendiğinde ataması yapılmayan kadın öğretmenlerin büyük çoğunluğunun önceliğinin kamusal alanda aktif rol almak olduğu söylenebilir. İşsiz kadın öğretmenlerin yarından fazlası kendi ayakları üzerinde durmak istediklerini belirtmektedir.

İşsiz Kadın Öğretmenlerin Devletin İstihdam Politikalarına Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Uygulanan devlet politikaları kapsamında öğretmen istihdamında üç farklı öğretmenlik statüsü bulunmaktadır. Bunlar: kadrolu öğretmen, sözleşmeli öğretmen ve ücretli öğretmen uygulamalarıdır. Kadrolu öğretmenlik uygulaması güvenceli bir istihdam şekli iken sözleşmeli öğretmenlik uygulaması belirli şartlar sağlandığında kadrolu öğretmenliğe geçiş aşamasını oluşturmaktadır. Ücretli öğretmenlik uygulaması ise ders ücreti karşılığında çalışma olarak değerlendirilmektedir.

Kadın öğretmenler de üniversiteden mezun olduklarında tüm eğitim fakültesi mezunları gibi farklı istihdam şekilleri ile karşılaşmaktadırlar. İşsiz kadın öğretmenlere bu istihdam şekillerine yönelik düşünceleri sorulduğunda, görüşmeye katılan katılımcıların tamamının ücretli öğretmenliğe karşı olduklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bunun yanında 21 işsiz kadın öğretmen sözleşmeli öğretmenlik statüsüne de karşı iken dört işsiz kadın öğretmenin (İKÖ8, İKÖ11, İKÖ19, İKÖ25) sözleşmeli öğretmenlik uygulamasına daha ılımlı baktığı görülmektedir.

Yirmi sekiz yaşındaki İKÖ1, ücretli öğretmenliği devletin hakaret yöntemi olarak değerlendirmektedir. Bu düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

Ücretli öğretmenlik devletin öğretmenlerine, resmi kurumlar aracılığı ile yaptığı bir hakaret yöntemi olarak düşünüyorum. Sözleşmeli öğretmenlik hayatımıza kısa bir süre önce, çok kısa süre önce değil tabi ki ama yaklaşık 4 yıl önce girdi. Aday öğretmen

oluyoruz, zaten belirli aşamalardan geçmemiz isteniyor. Bir de ondan sonrasında gerçek bir öğretmen statüsünü kazanmak için farklı farklı aşamalardan geçiyoruz. Çok gereksiz. Sistem bu şekilde olmamalı. Ben tüm bunların aslında fakülte girişte ölçülmesi gerektiğini düşünüyorum.

Yirmi sekiz yaşındaki İKÖ3, istihdam ayrımını diğer meslek gruplarında olmayan bir problem olarak değerlendirmektedir. Düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir:

Çok problemlı şeyler benim düşünceme göre yani. Hiçbir devlet alanında devletin çalışma alanlarının hiçbirinde böyle bişey yokken öğretmenlere böyle bi şey sunulması ki öğretmenlerin bence aldığı eğitim diğer meslek kollarına göre çok daha nitelikli bir eğitim hani... Tabi ki niteliksiz bir eğitim ama diğerlerine göre çok daha bence nitelikli bir eğitim alıyor öğretmenler. Onlara böyle şeyler yapmayıp da sadece öğretmenlere böyle seçenekler sunulması, onların işini böyle yokuşa sürmeleri hoş değil bence. Yapılmaması gerekiyor ama sonuçta herkes işine geleni yapıyor.

Yirmi beş yaşındaki İKÖ6, ücretli öğretmenlerin aldıkları ücretle ilgili fikirlerini şu şekilde belirtmektedir:

Ama ben kendimi söyleyeyim o ücretli öğretmenlik yaptığım zamanda askeri ücretten daha az ücret alıyordum. 500 TL'si servise gidiyordu zaten sana ne kalıyor ki? Yaptığım iş normal bir öğretmenle aynı işi yapıyorsun. Aslında ki birde müzik öğretmenleri aktivite yapıyorlar ya bayramlarda falan onu istiyorlardı. Başka müzik öğretmeni olmadığı için toplantılara ben gidiyordum mesela. Zümre toplantısı falan olurdu buraya geliyordum. Dersimi bırakıyordum yani, dersimi bıraktığım için maaşım kesiliyordu.

Yirmi üç yaşındaki İKÖ9, bu uygulamanın öğretmenlik mesleğinin değerinin düşürdüğüne vurgu yapmaktadır. Bu düşüncede olan İKÖ9 düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

Ben bu kadar fazla kategorize edilmesini çok da pozitif bakmıyorum. Yani sonuçta belli bir eğitim almış, belli bir düzeye gelmiş kişiler için kadrolu, ücretli, sözleşmeli, olarak kategorize edilmesi çok da uygun değil bence. Çok fazla bölünmüş gibi hissediyorum öğretmenliği. Ve bu şekilde olduğu sürece de biraz öğretmenlik vasfının düşürüldüğünü ve öğretmenliğin kutsal bir meslek olmaktan ziyade daha çok maddiyatla örtüştüğünü, ortaya sürdüklerini düşünüyorum.

Yirmi altı yaşındaki İKÖ16, öğretmenler arasındaki statü farkının sınıf farkına neden olduğunu ve motivasyona olumsuz yansıdığını belirtmektedir. Bu düşüncesini ise şu şekilde ifade etmektedir:

Evet, kadrolu, sözleşmeli, ücretli öğretmenlik uygulaması hiç adil bi uygulama değil bence. Sosyal yani sınıf farklılığı oluşturuyo. Bi okulda çalışırken bile kadroluyken ya da ücretli öğretmenken farklılıklar oluşturuyor. Hani her öğretmen açısından böyle değil ama size bakışları değişebiliyor. Psikolojinizi de etkiliyo. Çalıştığımız okulda hani çabalıyorsunuz ama bakıyorsunuz maaşınız eşit değil. Ben neden bu kadar uğraşım ki diyorsunuz hani. Etkiliyo bence.

Yirmi dört yaşındaki İKÖ20 ise aynı diplomaya sahip bireylerin farklı statülere ayrılmasına ait düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir: “Çok yanlış buluyorum. Diploman aynı, aynı yeterlilikleri sahipsın ama devlet seni bölüyor. İki yıl gözlemlemesini anlarım ama unvan ve ücret farkını anlamıyor ve saçma buluyorum.”

Yirmi üç yaşındaki İKÖ23, ücretli öğretmenliğe yönelik farklı branşların farklı alanlarda çalıştırılmasına yönelik bir eleştiri getirmektedir. Eleştirisini ise şu şekilde ifade etmektedir:

Ücretli öğretmenlik konusunda ben doğru olmadığını düşünüyorum. Çünkü nerdeyse, nerdeyse değil hatta aynı şeyleri yapıyoruz. Bir öğretmenin diğer öğretmenin iki katından daha fazla para alması bence mantıklı değil. Ve ücretli öğretmenlik konusunda farklı branşların kendi alanları olmayan alanlarda öğretmenlik yapmasını da mantıklı bulmuyorum. Bunu ben denedim mi? Evet denedim. Hani yaptım mı yapmadım mı? Ama gidip yapmayı denedim, istedim. Başvurdum olmadı. Ama bu imkânın verilmesi bence saçma. Bi PDR'cinin sınıf öğretmeni olması çok saçma. Ya da bi PDR'cinin matematik öğretmeni olması çok saçma. Bana göre bunlar mantıksız. Çünkü size verilen öğrencilere ne kadar katkınız olabilir? Kadrolu öğretmenlik bence bütün öğretmenler kadrolu öğretmen olmalı. Yani bi açık varsa karşılanmalı.

Görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenler arasında, sayıları az olsa dahi sözleşmeli öğretmenlik uygulamasına ılımlı bakan işsiz kadın öğretmenler de bulunmaktadır. Bunlarda 22 yaşındaki İKÖ8, sözleşmeli öğretmenlik uygulamasına yönelik düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

Bence olması gereken bir şey. Çünkü bu uygulama niye geldi. Bence doğudaki, doğuda insanlar kalmıyor hani burada devletin de eksikliği var güvenliği sağlayamıyorlar ama doğuda insanlar kalmıyor. Unutuyolar orası da bizim vatanımız orada yetişecek olan insanda belki ileride gelecek ve bize fayda sağlayacak bir şey yapabilir yani hani. Ben şey bile duymuştum hatta öğretmenler tayin istemek için kağıt üzerinde evlilik yapıyorlarmış yani bunu bile duymuştum ben. Hani niye kaçıyorsunuz? Orda ki çocuklar da sizin verdiğiniz bilgilerle zihnini geliştirecek doğruyu bulcak belki de. Kaçıp gitmeniz aslında şöyle diyeyim terörle mücadele edecek olan polis ve askerin yanında bence, yanlarında bulunması gereken kişiler öğretmenler. O yüzden bence bu uygulamanın olması çok güzel oldu.

Otuz bir yaşındaki İKÖ11'de İKÖ8 ile benzer olarak şunları dile getirmektedir: “Aslında bu fark gidilmek istemeyen yerlerde öğretmenleri tutabilmek için yapılıyor sanırım.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ19, sözleşmeli ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Sözleşmeli öğretmenlik tamamen kadroya geçmeden önce personeli denediği bir süreç bence. Bu yüzden mantıklı buluyorum.”

Yirmi altı yaşındaki İKÖ25, sözleşmeli öğretmenliğin nitelikli öğretmen ve niteliksiz öğretmen arasında seçim yapılmasında etkili olduğunu düşünmekte ve bu düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

Ben bunun olumlu yönlerinin olduğunu düşünüyorum. En azından nitelikli öğretmen kalitesi, belki göz önünde tutuluyodur. O da belki. En azından bu süreç içerisinde nitelikli ve niteliksiz öğretmeni ayırt edebiliyorsa ve bu ayırt ettikleri öğretmenler kadroya geçtikten sonra eğitime katkı sağlayacaksa evet burdaki sözleşme ve sonra sözleşme yenilenmemesi, kadroya geçme durumu önemli. Ama bir ayırım yoksa sadece lafta diye bir şey varsa sadece işte 3-4 yıl sözleşmeli kalın, sonra öğretmenliğe geçin. Bunun bence eğitim kalitesi açısından hiçbir önemi yok. Ben eğitim kalitesi açısından düşündüm sadece.

İşsiz kadın öğretmenler, genel olarak istihdam şekli olarak kadrolu ve güvenceli öğretmen olarak atamalarının yapılmasını tercih etmektedirler. Ders ücreti karşılığında yapılan ücretli öğretmenlik uygulamasına, bir bakıma işçileşmeye, karşı çıkmaktadırlar. Görüşmeye katılan işsiz kadın öğretmenlerin küçük bir kısmı, kadrolu öğretmenliğe geçişte bir basamak rolü özelliği taşıyan sözleşmeli öğretmenlik istihdamına ılımlı baktıklarını belirtmektedirler. Bu durum işsiz kadın öğretmenlerin, işsiz kalmak ya da ücretli öğretmenlikle kıyaslandığında sözleşmeli öğretmenliğe rıza gösterebileceklerini göstermektedir.

İşsiz Kadın Öğretmenlerin Psikolojik Durumlarına İlişkin Bulgular

Çalışma kavramının, insanın hayatını idame ettirmesinde bir araç olmanın yanında birey için kendini ispat etme, üretime katılma, yararlı olma gibi psikolojik ihtiyaçları da karşıladığı bilinmektedir. Kadrolu ve güvenceli istihdam imkânı sağlayabileceği inancı ile öğretmenlik mesleğine yönelen, üniversitelerin eğitim fakültelerinden mezun olan kadınlar, üniversite eğitimleri bittiğinde işsizlikle karşı karşıya kalmaktadırlar. İşsiz kadın öğretmenler, öğretmenlik diplomasına sahip olmalarına rağmen kadrolu ve güvenceli bir devlet okuluna atanabilmek için KPSS ve bu sınavın getirdiği olumsuzluklarla (yıldan yıla artan atama bekleyen öğretmen sayısı, atama için yeterli puan alamama, sınav stresi gibi...) başa çıkmak durumunda kalmaktadırlar. Bu şartlar altında atama süreleri farklı yıllara yayılan işsiz kadın öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu, üniversite eğitimleri sonrasında işsiz kalmış ve işsizliğin getirdiği çeşitli psikolojik sorunlar yaşamaya başlamışlardır. Bu sorunları ve boyutlarını öğrenmek amacıyla katılımcılara “İşsizlik psikolojinizi nasıl etkiliyor? İçinde bulunduğunuz durumu nasıl tanımlarsınız?” soruları sorulmuştur. Alınan yanıtlar sonucunda katılımcıların büyük çoğunluğunun psikolojik olarak bu durumdan etkilendikleri görülmüştür. Katılımcıların işsizlik nedeni ile hissettikleri duygu ve düşünceler Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Katılımcıların İşsizlik Nedeniyle Duygu ve Düşünceleri

Duygu ve Düşünceler	Kişi Sayısı
Potansiyelini Sergileyemediğini Düşünme	3
Yetersiz Hissetme	2
Çaresizlik	3
Kaygı Bozukluğu	3
İşe Yaramaz Hissetme	4
Bıkkınlık	5
Boşluk Hissi	2
Dinlenme Süreci	2
Can Sıkıntısı	1
Sinirlilik	1
Umutsuzluk	1

Tablo 19’da katılımcıların işsiz kaldıkları süreç içerisinde hissettikleri duygu ve düşünceler incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun olumsuz olarak nitelenebilecek duygu ve düşünceler içerisinde olduğu görülmektedir. Bu olumsuz düşüncelere bakıldığında beş katılımcı (İKÖ2, İKÖ12, İKÖ14, İKÖ16, İKÖ17) KPSS sınavına hazırlanma sürecinden dolayı hissettikleri duyguları bıkkınlık olarak nitelendirdikleri, dört katılımcı (İKÖ10, İKÖ11, İKÖ20, İKÖ24) işe yaramaz olarak ifade ettikleri görülmektedir. Üçer katılımcı potansiyellerini sergileyemediğini (İKÖ1, İKÖ25, İKÖ26) ,çaresiz (İKÖ4, İKÖ6, İKÖ21) hissettiğini ve kaygı bozukluğu yaşadığını hissettiğini (İKÖ5, İKÖ8, İKÖ15) ifade etmektedir. İkişer katılımcının yetersiz (İKÖ23, İKÖ24) ve boşlukta (İKÖ7, İKÖ18) hissettiği, birer katılımcının can sıkıntısı hissettiği (İKÖ3), sinirli hissettiği (İKÖ13) ve umutsuz hissettiği (İKÖ9) görülmektedir. Verilen yanıtlar incelendiğinde bir görüşmeci (İKÖ24) birden çok olumsuz duygu ve düşünceyi aynı anda hissettiğini ifade etmektedir. Bunun yanında sayıları az olsa da birer katılımcının kendilerini geçici olarak dinlenme sürecinde hissettiğini (İKÖ19) ve sürecin kendisini olumlu etkilediğini (İKÖ22) belirttiği görülmektedir.

Katılımcılardan İKÖ1, İKÖ25 ve İKÖ26 var olduğuna inandıkları potansiyellerini kullanamadıklarını düşünmekte ve düşüncelerini çeşitli benzetmeler kullanarak ifade etmeye çalışmaktadırlar. Bu katılımcılardan 26 yaşında ve dört yıldır ataması yapılmayan İKÖ25, var olan potansiyelinin sistem tarafından sınırlandırıldığını düşünmektedir. Bu düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir: “Kaplumbağa ve tavşan yarışı gibi aslında birazcık. Çünkü tavşan olduğunuzu biliyorsunuz ama kaplumbağa gibi hareket etmek zorundasınız. Çünkü sistem sizden birazcık daha farklı ilerliyor. Yani sizin dışında, sizin elinizin dışında, elinizden gelenin dışında.”

Otuz yaşında ve sekiz yıldır ataması yapılmayan İKÖ26, potansiyelini kullanamamasını şu şekilde ifade etmektedir: “Elim kolum var, yeterli malzemem sağlanabilir... Aşçıyım ama yemek yapmıyorum. Nedeni: işim yok.”

Kendisini çaresiz hissettiğini belirten katılımcılardan (İKÖ4, İKÖ6, İKÖ21) 23 yaşındaki İKÖ21, hissettiği duyguları şu şekilde dile getirmektedir: “Hayvanat bahçesinde duran hayvanlar var ya kendi doğasına kavuşmaya çalışan ama elinden bir şey gelmeyen. Şu anda hayatımın o döneminde gibiyim. Yaşadığım yeri sevmiyorum ama yaşamak zorundayım, kurtulmaya çalışıyorum gibi.”

Katılımcıların bir kısmı da kendi ayakları üzerinde durmak isterken bunu başaramamalarından dolayı yetersizlik duygusu hissettiklerini belirtmişlerdir (İKÖ23, İKÖ24). 23 yaşındaki İKÖ23, bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Aslında şöyle, üniversiteye başlarken hani hepimiz bi iş bulucuz, iş bulduktan sonra kendi işte paramızı kazanıcaz, kendi istediklerimizi yapıcaz diye gidiyoruz. Bölümler okuyoruz hani. Hepimiz kendi kafamıza göre ya da kendi istediğimiz yönde bazen istemediğimiz bile olsa. Ama bunun sonucunda bişey elde edemediğim zaman tabi ki kötü hissediyorum. Çünkü dört yılımı harcamışım ve nasıl diyim? İstedğim hiç bi şeyi yapamıyorum. Çünkü çoğu şey maddiyata dayanıyo ve ben hiçbirine ulaşamıyorum. Ne olursa olsun 23 yaşındasın ve bi yerden sonra artık gezmek için bile annenden babandan para istemek istemiyosun. Ya kendi paran olsun rahat rahat harca istiyosun ya da bişeylere yetebilmek istiyosun. Aslında bana hissettirdiği şey yetersizlik duygusu yani kendime yetememe duygusu. Tam olarak bu hani. Bunun yanında üzüntü, mutsuzluk falan da geliyor ama ben genel olarak bunu hissediyorum.

İşsiz olması nedeniyle yaşanan sorunlardan dolayı kaygı bozukluğu yaşadığını ifade eden katılımcılardan (İKÖ5, İKÖ8, İKÖ15) 27 yaşındaki İKÖ15, hissettiği duyguları ve yaşadıklarını şu şekilde açıklamaktadır: “Psikolojik olarak çok yıpranıyorsunuz. Çünkü eğitiminiz ve hayalini kurduğunuz mesleğinizi icra etmek için zaman, emek, para harcıyorsunuz. Bunun karşılığını alamayınca da özgüveniniz kırılmakla birlikte aşırı kaygı bozukluğu ve strese neden oluyo. Bununla başa çıkamayıp da yardım aldığım da oldu.”

Üniversite eğitimi alıp mezuniyet sonrasında işsiz kalmak, atama bekleyen kadın öğretmenlerin kendilerini işe yaramaz hissetmelerine de sebep olmaktadır (İKÖ10, İKÖ11, İKÖ20, İKÖ24). Otuz üç yaşında, 10 yıldır atama bekleyen ve kendisini işe yaramaz hissettiğini belirten İKÖ24, hissettiklerini şöyle ifade etmektedir:

Öncelikle yıllardır verdiğim emeğin karşılığını alamamak beni inanılmaz üzüyor ve yıpratıyor. Dört yıl Güzel Sanatlar Lisesi ve üstüne dört yıl Resim İş Öğretmenliği okudum, lakin KPSS derdini henüz yenmek nasip olmadığı için mesleğimi elime almak nasip olmadı. Bir kaç saatlik sınava bütün emeğimin ve hayatımın sığdırılmaya çalışılması beni aşırı geriyor. Hayatımı da psikolojik olarak kötü etkiliyor. Kendimi işe yaramaz hissetmek tek başına bile mutsuz olmama yetiyor.

Atama bekleyen kadın öğretmenlerin, işsizlik süreçlerinde hissettikleri duygulardan biri de “boşluk” hissidir (İKÖ7, İKÖ18). Bu duyguyu hissedenlerden 24 yaşındaki İKÖ18, hissettiği duyguları şu şekilde dile getirmektedir: “Bi okyanusun ortasında hangi yöne gideceğini bilmeden kürek çekmek gibi.”

Atama bekleyen işsiz kadın öğretmenler, işsiz kaldıkları süre arttıkça kendilerini çaresiz, fazlalık ve sınava hazırlanmaktan dolayı bıkkın hissetmektedirler (İKÖ2, İKÖ12, İKÖ14, İKÖ16, İKÖ17). Bu durumu 25 yaşındaki İKÖ17, şu şekilde ifade etmektedir: “Çok kötü etkiliyor. Üstelik ‘virgülle’ kaldım atamada. Bi de böyle olunca daha kötü. Tekrar hazırlanmak en kötüsü de. Hiçbir şey mutlu etmiyor, sürekli ağlama hissi oluşuyor.”

Atama bekleyen kadın öğretmenlerin hissettikleri bu duygu durumları kişilerin ailelerinin sosyal sermayelerine, piyasa da iş bulma imkânlarının az ya da çok olma durumuna göre farklılık gösterebilmektedir. Ataması yapılmayan kadın öğretmenlerden babası esnaf olan 24 yaşında ve bir buçuk yıldır işsiz olan İKÖ19, içinde bulunduğu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Kendime daha çok vakit ayırdığım dinlenme süreci olabilir.”

Bunun yanında 24 yaşında ve diğer branşlara göre piyasada iş bulma olanağı daha fazla olan ilköğretim matematik öğretmenliği ya da okul öncesi öğretmenliği gibi bölümlerden birinden mezun olan İKÖ22, hislerini şu şekilde dile getirmektedir: “Bu durumun geçici olduğunu biliyorum ve güzel bir sonun beni, aslında başlangıcın olduğunu biliyorum. Ama akrabalarım beni bir sığıntı gibi görüyor sanırım.”

Görüşmeler sonucunda işsiz kadın öğretmenler, işsizlik sonucunda farklı duygular hissettiklerini belirtse de görüşmecilerin çoğunluğunun yaşadığı duyguların olumsuz olarak nitelendirilebilecek duygular olduğu görülmektedir. İşsiz kadın öğretmenlerin hissettiklerini ifade ettikleri duygular arasındaki farklar, katılımcıların aile yapıları, ailelerinin ekonomik durumu, işsiz kadın öğretmenlerin piyasada kabul gören bir alandan mezun olup olmamaları ve atama beklerken işsiz kaldıkları süreden etkilendikleri söylenebilir.

Yeme, içme, barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması tüm insanlar için zorunluluk içermektedir. Bu ihtiyaçların karşılanması günümüz şartlarında (neoliberal dönemde) birtakım maddi imkânlarla bağlıdır. Maddi olanaklar ise bir iş sahibi olmayı zorunlu hale getirmekte ya da iş sahibi olmayan bireylerin aile bireylerinden, ya da kurumlardan maddi destek almalarını gerekli kılmaktadır. Atama bekledikleri dönem içerisinde işsiz kalan kadın öğretmenlerin çoğunluğu, ailelerinden farklı bireylerden

ekonomik destek almaktadırlar. Katılımcıların ailelerinden destek aldıkları süre içerisinde hissettikleri duygu ve düşünceleri Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Alınan Maddi Destek Nedeniyle Düşünceleri

Düşünceler	Kişi Sayısı
Durumdan Rahatsız	19
Rahatsız Olmayan	4
Desteği Reddeden	3
Toplam	26

Tablo 20’de katılımcıların aile desteği almalarının, hissettikleri duygu ve düşünce durumlarına etkisi incelendiğinde, katılımcıların büyük bir çoğunluğu durumdan rahatsız olduklarını belirtmektedirler (İKÖ1, İKÖ2, İKÖ4, İKÖ6, İKÖ7, İKÖ8, İKÖ10, İKÖ11, İKÖ12, İKÖ13, İKÖ14, İKÖ15, İKÖ16, İKÖ20, İKÖ21, İKÖ22, İKÖ24, İKÖ25, İKÖ26).

Katılımcılardan 25 yaşındaki İKÖ6, aile desteği almanın psikolojisine olan etkisini şu şekilde ifade etmektedir: “Kötü hissettiriyor yani kendimi yük gibi hissediyorum. Onlar beni o şekilde görmüyor ama ben kendimi yük gibi hissediyorum. Artık gelmişim kaç yaşına yani bir an önce işimi elime alayım düşüncesindeyim ve boş hissediyorum sanki hiçbir işe yaramayan biri gibi görüyorum kendimi.”

Yirmi dört yaşındaki katılımcı İKÖ10 kendisini ifade ederken, eğitimin iş bulma üzerindeki etkisine (beşeri sermaye) değinmektedir. Üniversite eğitimini bitirdikten sonra iş bulamaması sonucunda hissettiği duyguları şu şekilde dile getirmektedir:

Sanki üniversite okumuşum ama okumamışım gibi. Yani şöyle aslında üniversiteyi bitirdin. “Hadi nerede iş?” soruları peş peşe sıralanmaya başladı. Ailem yapmadı bunu ama çevreden gelen bunun gibi sorularla ben ailemin etkilendiğini düşündüm. Dolayısıyla kendime baktığımda işim gücüm yok aileme yük oluyorum diye düşünmeye başladım zaman içinde param yok demek beni de rahatsız etti.

Otuz bir yaşındaki İKÖ11 ise eşinden destek almasının kendisinde yarattığı duyguyu şu şekilde ifade etmiştir: “Yani alıştım artık. Eşim anlayışlı biri, sorun etmiyor ama ona destek olmak isterdim.” İKÖ11 geleneksel muhafazakâr aile yapısı ile ilgili bir örnek oluşturmakta, kendi çalışmasının ailesine destek niteliğinde olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir.

Otuz üç yaşındaki İKÖ24, eşi ve ailesinden destek alması sonucunda hissettiklerini “Tek kelime ile mutsuzluk. Bağımlı hissetmek, tarif edemedim ismini ama kendime güvensiz hissettiriyor.” şeklinde ifade etmektedir. Atama bekleyen kadın öğretmenler ailelerinin kendilerine böyle hissettirmedeğini dile getirmelerine rağmen bu

durumun kendilerini yetersiz hissetmelerini engellemediğini düşünmektedir. Otuz yaşındaki İKÖ26, hislerini şu şekilde ifade etmektedir:

Çalışmıyorum. Kişisel ihtiyaçlarımı eşimden aldığım parayla karşılıyorum. Ben para istemiyorum, isteyemiyorum. İşim olduğu zaman, evden çıkacağım zaman vs. eşim banka hesabıma aktarır direk. Gönderdiği para genelde yetiyor ve artıyor. Ama kendi param gibi sorgusuz sualsiz içim rahat harcayamıyorum ki asla neden aldın, naptın vs. demez. Buna rağmen, yetersiz hissetmeme neden oluyor bu durum.

Yirmi altı yaşındaki İKÖ25, babasının bankamatik kartını kullanıyor olmasına rağmen hissettiği olumsuz duyguları şu şekilde dile getirmektedir: “Benim için çok yorucu. Çünkü ben şimdiye kadar babamdan hiç para almadım. Ortalama lise yaşlarından itibaren kendim çalıştım ve çalışmaya gayret gösterdim. O yüzden benim için çok kötü. Zaten sürecin psikolojik boyutu benim için burda önemli. Yani aileden destek alıyo olmak.”

Çalışma esnasında görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenlerden az sayıda da olsa aile desteği almaktan rahatsız olmadığını ifade eden katılımcılar bulunmaktadır (İKÖ3, İKÖ5, İKÖ19, İKÖ23). Aile desteği almaktan rahatsız olmadığını dile getiren katılımcılardan 28 yaşındaki İKÖ3, bu durumu şu şekilde belirtmektedir: “Yani çok olumsuz etkilemiyor. Çalışırken de aynı sistemde devam ediyorduk. Yani onda olunca o bana veriyor. Bende olunca ben ona veriyorum. Yani bizim aramızda öyle bi şey yok.”

Yirmi üç yaşındaki İKÖ23 ise ailesinden maddi destek alırken zorlanmadığını dile getirir de, yeteri kadar isteyemediğini şu şekilde ifade etmiştir:

Annem ev hanımı babam tır şoförü. Onlardan para istemek, aslında bana çok zor gelmiyor. Yani babamdan istemek hiç zor gelmiyo. Çünkü babam benim çok şey bi insan, nasıl diyim? Neşeli şen şakrak, hiç öyle para istediğin zaman kızan ters yapan babalardan değil. O yüzden çok zorlanmıyorum. Ama tabi ki kendim kazanmak isterdim. Yani nasıl diyim, tam ihtiyacın olanı isteyemiyosun mesela. Belki çok daha fazlaya ihtiyacın var ama o kadarını isteyemiyosun. Az istemek zorunda kalıyosun.

Görüşmeye katılan katılımcılardan üç kişi (İKÖ9, İKÖ17, İKÖ18) ise ailelerinden destek almak istememekte, yüksek lisans yapıyor olmalarından dolayı KYK bursu almakta, imkân bulduklarında ek iş yapmakta ya da özel ders vermektedirler. Bu sayede kimseden ekonomik destek istemeden kendi ayakları üzerinde durmaya çalışarak psikolojilerini rahatlatmaya çabalamaktadırlar.

Ekonomik desteği reddeden katılımcılardan 23 yaşında ve yüksek lisans yapan İKÖ9, şu şekilde ifade etmektedir: “Aile desteği almıyorum. KYK’dan gelen kredi ile kendimi geçindirmeye çalışıyorum maddi olarak.”

Yirmi beş yaşındaki İKÖ17 ise bu konuda şunları söylemektedir: “Özel ders veriyorum ben. Öğrencilikten beri hep verdim açıkçası. Çok şükür yetiyo her ihtiyacıma.

Bazen her hafta alıyorum bazen ay olarak toplu alıyorum. Ders vermek mutlu ediyor beni. En azından emeklerim boşa gitmedi diyebiliyorum kendime.”

Atama bekleyen işsiz kadın öğretmenler, iş hayatına katılabilmek ve beşeri sermayelerini geliştirebilmek amacıyla üniversite eğitimlerini tamamlamalarına rağmen işsizlikle karşı karşıya kalmaktadırlar. Görüşmeye katılan işsiz kadın öğretmenler, aldıkları eğitimin sonucunda kamu kurumlarında kadrolu olarak öğretmenlik yapamamakta ve işsizlik sürecinde ailelerinden destek alsalar dahi bir başkasından maddi destek almaktan rahatsız olmaktadır. Bu durumlarından dolayı kendilerini bağımlı, yetersiz gibi olumsuz sıfatlarla tanımlayarak yaşadıkları psikolojinin boyutlarını ifade etmeye çalışmaktadırlar.

Bazı katılımcılar ise farklı yöntemler geliştirerek psikolojilerini koruyabilme ve işsizliğin getirdiği olumsuzluklarla başa çıkmaya çaba göstermektedirler. Bu katılımcılardan ilköğretim matematik öğretmenliği gibi piyasada destek bulan öğretmenlik alanlarından mezun olan görüşmeciler, özel ders vermeyi tercih etmektedir. Katılımcıların bir kısmı da hem beşeri sermayelerini artırmak hem de işsizliğin olumsuz etkilerinden kurtulmak amacıyla yüksek lisans eğitimine devam etmeyi seçmekte ve bu eğitimden dolayı KYK bursu alarak, başka bir bireyden destek almaktan kaçınmaktadırlar.

İşsiz kadın öğretmenler, işsiz kaldıkları süre boyunca aile bireylerinden destek almaktadırlar. Bu destek gerek ekonomik gerekse psikolojik olmaktadır. Her ne kadar ailelerinden ekonomik destek almaktan rahatsız olsalar da temel ihtiyaçlarını karşılamak için bu duruma katlandıkları görülmektedir. Ailenin ekonomik yardımı her ne kadar destek olarak görülse de bu destek işsiz kadın öğretmenler tarafından aynı zamanda psikolojik baskı unsuru olarak da değerlendirilebilmektedir. Görüşmecilerin büyük çoğunluğunun alt ve orta sosyo ekonomik yapıları göz önüne alındığında, ailelerine kendilerine tanımış oldukları eğitim imkânının maddi (ailelerine ekonomik destek sağlamak istemeleri) ya da manevi (atanarak ailelerini gururlandırmak istemeleri) olarak karşılığını ödemek istemektedirler. Bu durumun sağlanamaması ise görüşmecilerde rahatsızlık hissetmelerine ya da mümkün olduğunca desteği reddetmelerine neden olmaktadır.

İşsizliğin getirdiği olumsuz duygular bireylerin duygu dünyasında derin yaralar açmakta ve bireyleri olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzluklardan biri de ataması yapılmayan ve işsizliğin getirdiği olumsuzluklarla baş edemeyen işsiz öğretmenler arasında yaygınlaşan intihar düşüncesidir. Eğitimli işsizler arasında işsizlikten yoğun bir

şekilde etkilenen öğretmenler ve özelde işsiz kadın öğretmenlerin işsiz kaldıkları dönemde intihar düşüncesine yönelik tutumları incelenmiş ve sonuçlar Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. İşsiz Kalınan Dönemde İntiharı Düşünme Durumları

İntihara Yönelik Tutum	Kişi Sayısı
İntiharı Düşünen	5
İntiharı Düşünmeyen	21
Toplam	26

Tablo 21’de işsiz kadın öğretmenlerin intihar etmeyi düşünüp düşünmediği incelendiğinde 21 görüşmeci (İKÖ1, İKÖ2, İKÖ3, İKÖ4, İKÖ5, İKÖ7, İKÖ9, İKÖ10, İKÖ11, İKÖ12, İKÖ13, İKÖ14, İKÖ15, İKÖ19, İKÖ20, İKÖ21, İKÖ22, İKÖ23, İKÖ24, İKÖ25, İKÖ26) intiharı düşünmediğini belirtmektedirler. Beş görüşmeci ise (İKÖ6, İKÖ8, İKÖ16, İKÖ17, İKÖ18) ise intihar etmeyi düşündüklerini ancak vazgeçtiklerini ifade etmektedirler.

Yirmi bir katılımcı intihara yönelik olarak sorulan sorulara “düşünmedim” cevabını vermiş olsalar dahi verdikleri yanıtlarda, işsizlikle başa çıkmaya çalışmalarının yanında işsizlikten kaynaklanan intihar etme düşüncesi ile de başa çıkmaya çaba gösterdikleri tespit edilmektedir.

Katılımcılardan 31 yaşındaki İKÖ4, başa çıkma yöntemi olarak dini başa çıkma yöntemini kullanmakta ve düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

Şöyle: İnsanın son anına kadar sabretmesi gerektiğini, hani bu dünyada bir sınavdayız onu da biliyorum tabi ki. Hani çok aşırı derecede psikolojik problemler yaşayıp o kullandığı haplar sayesinde işi bu noktaya vardırırlar ama çok acı bir son. İnançlı bin insan böyle düşünmez bana göre. Hani onları da yargılamak istemiyorum, çıkmaza girmiştir. Belki son çare olduğunu düşünmüştür ama hepimizi Allah yarattı. Eğer bu şekilde düşünürsek bir kolaylık geleceğine inanıyorum ben. Olumlu düşünürsek öyle şeyler aklımızdan bile geçmez. Çünkü ben intihar etmenin şeylerini okumuştum hani yani asla affı yok diyor, yüz bin kere tekrar dirilecekler diye bir ayet vardı. Hani onlara inanılıyorsa hani herkes inanıyor Allah’a. Bunları düşünerek bunların olması beni gerçekten çok üzüyor.

Yirmi sekiz yaşındaki İKÖ5, işsizlik nedeniyle intihar etmeye yönelik korkularını şu şekilde ifade etmektedir:

Tabi ki etkiliyo. İnsanların canına kıyması insanı etkilemez mi? İnsanın içi gidiyo yani biyerde. Acaba ben de öyle olurmuyum, diye düşünmüyor değilim. Çünkü bu korona sebebiyle de eve çok fazla kapandık, bide işsizlik de işin içine girince, kötü oluyo. Bide kendi parasını kazanmış şimdi annesinden haşlık alıyormuş konumuna düşen bi insan olarak ki ben üniversitede ailemden para almadan okudum. O yüzden şu an bu duygu bana çok zor geliyor. Acaba ben de öyle olur muyum diye korkmuyor değilim. Çünkü zor bi durum.

İKÖ5, görüşmenin devamında kendisinin intiharı düşünmediğini şu şekilde açıklamaktadır: “Yok, gelmedim şükürler olsun. Henüz o konuma gelmedim ama bu şuan bi atama sürecindeyim dedim ya o gerçekleşmezse bilmiyorum, naparım bilmiyorum. İnşallah o duruma gelmem yani.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ20 ise intiharı düşünmediğini belirtmesine rağmen, işsizlik sürecinin insanları intihara sürükleyebilecek bir durum olduğuna dair düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir:

Bu durum bana eskiden çok manasız geliyordu. Ama mezun olup işsiz kalınca psikolojinin nasıl etkilendiğini gördüm ve bu durum ciddi manada intihara kadar gidebilecek bir süreç olduğunu fark ettim. Özellikle bakmak zorunda olduğu kişiler varsa insanın. Yok geçmedi. Evet, tabi ki etkiliyor çünkü bende onun yerinde olabilirdim ama ciddi bir bozukluk olmuyor.

Yirmi üç yaşındaki İKÖ23 ise başa çıkma yöntemi olarak olaylara olumlu taraflarından bakmanın gerekliliğine olan inancını şu şekilde ifade etmektedir:

Şöyle düşünüyorum: Ben intihar olayına biraz mantıklı bulmuyorum. Yani psikolojileri tabi ki çok önemli, mantıklı bulmuyorum derken burda mantık aramak saçma farkındayım ama bunun yanında farklı şeyler de olduğunu düşünüyorum. Mesela ben hiç bunu düşünmedim ama eğer bunu yaşıyan insanların çocukları, yetemedikleri birileri varsa bunu da anlarım. Ama intihar olayında biraz inanç durumu da giriyo ortaya. Yani bu konular çok farklı bence ve ben bu konularda bu kadar nasıl diyim basit olmadığını düşünüyorum hayatı sonlandırmanın. Evet, işsizlik kötü bi şey, kendini yetersiz hissetmek kötü bi şey ama bu derece değil bence. Yani kendim için konuşuyorum. Herkese saygım var, herkes her istediğini yapabilir. Ama bence bu kadar değil. Yani ne kadar işsiz kalırsam kalıyım. Ama ben mesela şu anda ailemden para alabiliyorum. Karnım doyuyo, sıcak evdeyim. İhtiyaçlarımı karşılayabiliyorum. Bunları hiç yapamayan insanların yaşadıklarını yaşamadığım için o duyguları hissedemem. Ama ben öyle bi şey düşünmedim. İlerde de inşallah düşünmem yani. O boyuta gelmedim ben. O kadar da çaresiz hissetmiyorum kendimi. Ve hani onlar nasıl bir duruma geldiler, neler yaşadılar bunları da bilmeden bi şey diyemiycem. Duyduğumda evet üzülüyorum. Ama düşünüyorum, sorguluyorum yani bunu bu aşamaya ne getirdi. Sadece işsizlik değildir. Aile yaşantısı vardır. Geçindiremediği birileri vardır. Belki çocukları vardır. Böyle.

İşsizliğin getirdiği psikolojik sorunlardan etkilenen, intihar etmeyi zaman zaman düşündüğünü belirten 22 yaşındaki İKÖ8, hissettiği duyguları şu şekilde ifade etmektedir:

Bazen ben de düşünüyorum. Hatta şu ilerde köprü var, Taş köprü var ya, “Buradan kendimi atsam ne olur, bana bu çektirdikleri son bulur mu?” diye bazen düşündüğüm oluyor. Hani şimdi param yok, insan değilim. “Acaba öldüğüm de insan yerine koyarlar mı?” diye bazen düşünüyorum. Gerçekten bir garantimiz yok. Alımlar çok az, belki de ben bu sınava çok çalışacağım, belki sınav da kaydırma yapacağım. İnsanın emeğinin de birkaç saatlik sınavda gösterilmesi çok saçma bir şey bence. Belki ben sınavda bayılacağım, belki de kaydırma yapacağım bi daha tekrar tekrar gireceğim ve uzun seneler ben bunun karşılığını alamayacağım. Benim babam gelmiş 70 küsur yaşına. Benim bu adama bu gururu yaşatmak istiyorum. Çünkü kardeşlerimden çok öyle dişe dokunur bir mesleği olan olmadı şu ana kadar. Babam öğretmen ben öğretmen olunca illaki gururlanacak. Babamın ölüm ihtimalini de düşünüyorum artık. Hani babam benim öğretmen olduğumu, bir sınıfta ders verdiğimi görsün istiyorum. Yani onu gururlandırmak açısından. İntihar ihtimalini de düşünüyorum en çok da ne zaman düşünüyorum köye gittiğim de sınav sonucunu sorduklarında düşünüyorum. Çünkü insanlar o kadar boş konuşuyor ki bilmeden o kadar yorum yapıyorlar ki sanki her ay öğretmen ataması var da ben atanamıyormuşum gibi. Hani senede iki kere oluyor da bunu

on iki aya yayıyorlar ya öğretmen atayacağız deyip duruyorlar. Hâlbuki en fazla iki oluyor. “Atanamadın mı sen hala?” en kendi aileni bir süzgeçten geçir beni geçirmeden önce. Sınavdan sonra asla köye gitmek istemiyorum. Çünkü insanlar da boş konuşmaya çok meyilli bizim toplumumuz dedikodu yapmaya çok meyilli.

Yirmi altı yaşındaki İKÖ16, intihar etme eylemine yönelik düşüncesini şu şekilde belirtmektedir:

İntihar girişimleri. Evet, intihar girişimleri çok görüyoruz. Atanamayan öğretmenlerin intihar ettiğini ki aslında benim de aklımdan geçiyo. Herkesin geçmiştir. Ama Allah korusun dini düşündüğüm için hemen vazgeçiyorum. Zor bi durum. İnsan bunun altından nasıl kalkacağını bilemiyo. Genç yaştasınız, hani bi hayat kurmak istiyosunuz ama önünüzde çok büyük engeller oluyo.

Yirmi beş yaşındaki İKÖ17, işsizlik nedeniyle yaşadığı duygusal karmaşayı şu şekilde dile getirmektedir:

Bazen kendi kendime zaten bi şeyi beceremiyorsun, boş ver bu dünyayı diyorum. Sonra da yok bunun günahı sana öbür dünyada da yeter, senden önemli değil diyorum. İşsiz kalmak çok zor evet, ben maddi acıdan yıpranmadım ama atanmamış olmak ailenin yüzüne bile tam bakamıyorsun. Emeklerim hiç oldu diyorum. Sonra “Her şey senin elinde, yaparsın, çok az kaldı!” diyorum. Sonra atanmadığı için intihar etmiş, diye bi haber görünce oturup ağlıyorum.

İşsizlik ve işsizliğin getirdiği olumsuz etkiler işsiz öğretmenleri derinden etkilemekte ve öğretmenlerin yaklaşık olarak % 20’sinde intihar düşüncesine sebep olduğu görülmektedir. 2020 KPSS’ye başvuran 471.506 atama bekleyen işsiz öğretmenin büyük çoğunluğunun atama bekleyen işsiz kadın öğretmen olduğu düşünüldüğünde 50.000’ e yakın kadın öğretmenin intihar etme tehlikesi ile karşı karşıya olduğu söylenebilir. İntiharı düşünmediğini belirten işsiz kadın öğretmenler dahi intihar noktasına gelmekten korkmakta, bununla baş edebilmek için ise yaşadıkları durumun olumlu yönlerini akıllarına getirmeye çalıştığı ya da inandıkları dinin öğretilerine sığındığı görülmektedir. İşsiz kadın öğretmenlerin bu başa çıkma yöntemlerini kullanarak işsizliğin getirdiği psikolojik bir sorun olan “intihar etme” duygusundan korunmaya çalıştıkları görülmektedir.

İntihar duygusu; var olma, varlığını korumaya odaklı insan yapısı ile ters bir durumdur. İşsiz kadın öğretmenler, intihar etme sonucu hayatı sonlandırma durumuna gelmediklerini belirtse dahi bunun endişesini yaşamaktadırlar. İşsiz kadın öğretmenlerin, işsiz olan meslektaşlarının intiharlarından etkilenme durumları tablo 22’de verilmektedir.

Tablo 22. İşsiz Kadın Öğretmenlerin Öğretmen İntiharından Etkilenme Durumları

Etkilenme Durumu	Sayı
Kızgınlık	8
Empati	6
Sağlık Sorunları (Uyku Bozukluğu, Yeme Bozukluğu, Baş Ağrısı)	5
Korku- Kaygı	3
Duyarsızlaşma	2
Kişilerin Psikolojilerine Bağlama	2
Toplam	26

Tablo 22 incelendiğinde işsiz kadın öğretmenler, işsizlik nedeniyle intihar eden öğretmenlerin haberlerini duyduklarında altı farklı duygu durumu yaşadıklarını belirtmektedirler. Görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenlerden sekizi mevcut sisteme karşı kızgınlık hissettiğini (İKÖ2, İKÖ8, İKÖ10, İKÖ11, İKÖ15, İKÖ21, İKÖ22, İKÖ25), altısı intihar eden öğretmenleri anladıklarını belirterek empati yaptıklarını (İKÖ1, İKÖ6, İKÖ7, İKÖ13, İKÖ20, İKÖ24), beşi sağlık sorunları yaşadıklarını (İKÖ13, İKÖ16, İKÖ17, İKÖ18, İKÖ26), üçü intihar noktasına gelmekten korku ve kaygı duyduklarını (İKÖ5, İKÖ9, İKÖ12), ikisi bu haberlere alıştıklarını ve zamanla duyarsızlaştıklarını (İKÖ3, İKÖ19) belirtmektedirler. İki görüşmeci ise intihar eden kişilerin, intihar etme noktasına sadece işsizlikten dolayı değil de ek olarak başka sorunlardan da kaynaklı olarak geldiklerini düşündüklerini (İKÖ4, İKÖ23) ifade etmektedirler.

Atama bekleyen kadın öğretmenlerin çoğunluğu işsiz öğretmenlerin intiharına sistemin sebep olduğunu düşünmektedir. İntiharların sistemle bağlantılı olduğunu düşünen ve sisteme karşı kızgınlık hissettiğini söyleyen 24 yaşındaki İKÖ10, düşüncelerini şu şekilde belirtmektedir:

Öğretmenlerin işe başlamaları için KPSS denilen zor bi sınav var. Üniversitede bu mesleğin bütün eğitimini alıyoruz ama yeterli olmuyo. Sınava her sene hazırlanıp atanamayan insanlar kendilerini yetersiz hissediyolar. Aile kurmak istiyolar ama engeller bitmiyor. Onun için zamanla hayattan bağını koparıyolar. Aldıkları nefes bile fazla gelmeye başlıyo. Aileden para almak zor bi durum anlayabiliyorum ben intiharı düşünmedim. Böyle haberleri duydukça çok üzülüyorum, sinirleniyorum. Keşke bu sistemi değiştirmek için elimden bi şey gelse.

Yirmi yedi yaşındaki İKÖ15 ise kızgınlığını şu şekilde dile getirmektedir:

Mülakat, atamalar konusunda yapılan haksızlıklar, sınav sistemi, emeklerin heba olması, insanı büyük bir bulanıma sokuyor maalesef. Geleceğimizin belirsizliği içinde ezilmek, meslektaşlarının da hayatına son vermesi beni de olumsuz etkiliyor. Yüksek puan almak ve atama bekleyip atanamamak ve bunun yanında öğretmen açlığında olması, senelerdir atama beklemek umutsuzluğa tabi ki itiyor. Ama intihar etmeyi ve bunu kaçış yolu olarak görmedim hayata umutsuzluğa rağmen üzerimde öğretmen olmanın verdiği sorumlulukla güçlü olmaya çalıştım. Sonuçta bizler öğretmeniz gelecek nesillere ışık tutcaz mücadeleyi hayata karşı güçlü olmayalım ki öğretelim onlara da. Akademik bilgi öğretilir bi şekilde ama önemli olan hayattaki değerleri öğretmek.

Yirmi altı yaşındaki İKÖ25, intiharın sistemsiz olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

Üzülüyorum yani. Bu dediğim gibi farklı bir üzüntü. Sinirle olan bir üzüntü. Çünkü bu kadar kolaylaştırılmamalı, bu kadar önemsiz olmamalı. Bu tek haber yapıp da geçilecek bir konu değil. Burda ülkenin eğitim ve siyasi, insan hakları, her şeyi söz konusu. Ama bunu biz sadece gencecik bir öğretmen intihar etti diye gösteriyoruz. Bunun altında çok fazla şey var. Bu çok yetersiz. Çok basitleştiriliyor çok.

İşsiz öğretmenlerin intiharı ile ilgili olarak, onların duygularını, çaresizliklerini anladıklarını belirtmekten görüşmecilerden 28 yaşındaki İKÖ1, duygularını şu şekilde açıklamaktadır:

Az önce de bahsettim ya hani daha çok mücadele etme çabası oluyor diye. Ama bu haberleri aldığında ben de şöyle bir iki gün bir kalıyorum. Yani o mücadele... Yani diyorum ki boş. Yani yeri geliyor bir çok yılını verdiğin, çok emek vererek bitirdiğin fakülten bile, mesleğin bile, kutsal olarak gördüğün mesleğin bile gözünde beş para etmez hale geliyor. Çünkü o mesleğe ulaşmak zaten biz gönülden bunu istiyoruz. Hani biçoğumuz böyle. Tabi ki istisnalar da var ama buna ulaşmak bu kadar zor olmamalı. Bu kadar engelle karşılaşılarak yani sınanmamalıyız biz. Çünkü zaten buna gönül veriyoruz. Bunun eğitimini alıyoruz. Sadece işte üç saatlik, üç buçuk saatlik, sınavlarla bizim öğretmenliğimizin sınanması, bu bile başlı başına ruhsal açıdan büyük bir sarsıntı yaratıyor. Öyle...

Kendisi de intiharı düşündüğünü belirten görüşmecilerden 25 yaşındaki İKÖ6, düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir: “Kendini görüyor insan yani ne bilim aynı yani sen olmuş gibisin. Onların ailesi, senin ailenmiş gibi. Kötü yani. İğrenç hatta! Eziklik gibi görüyorsun hani, bir yere oturduğun zaman dimdik oturamıyorsun. Bir eziklik oluyor üzerinde.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ20 ise intihar eden işsiz öğretmenlerle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: “Bu durum bana eskiden çok manasız geliyordu. Ama mezun olup işsiz kalınca psikolojinin nasıl etkilendiğini gördüm ve bu durum ciddi manada intihara kadar gidebilecek bir süreç olduğunu fark ettim. Özellikle bakmak zorunda olduğu kişiler varsa insanın.”

İşsiz kadın öğretmenlerin bir kısmı ise intihar eden işsiz öğretmenlerin intiharından sağlık sorunları yaşayacak kadar etkilendiklerini belirtmektedir. Sağlık sorunu yaşadığını belirten 26 yaşındaki İKÖ16, hissettiklerini şu şekilde dile getirmektedir:

İntihar eden kişinin neler yaşamış olduğunu düşünüyorum. Sonuçta aynı süreçlerden geçmiş oluyoruz. Kötü hissettiriyor. Ailem de böyle haberler çıktığında doğrusu korkuyorlar. Bunu ben bile hissediyorum. Evet, çok etkilendiğim zamanlarda yemeden içmeden kesiliyorum belli bir süre. Uyumadan önce de eğer o gün duyduysam haberi kesinlikle aklıma geliyor.

Yirmi dört yaşındaki İKÖ18, duygularını şu şekilde ifade etmektedir: “Evet, haberler günlük yaşantımı etkiliyor ruh halimde bozukluk, mutsuzluk hissi oluşturuyor. Uyku bozukluğu ve yeme bozuklukları var. Fakat bunun sebebinin kendi işsizliğim olduğunu düşünüyorum.”

İşsiz kadın öğretmenlerin bir kısmı kendileri intiharı düşünmediğini söylemesine rağmen, intihar etme noktasına gelmekten korku ve kaygı duyduklarını belirtmektedirler. Bu durumda olan görüşmecilerden 30 yaşındaki İKÖ12, hissettiği korku ve kaygı durumunu şu şekilde belirtmektedir:

Tabi ki çok üzülüyorum, etkileniyorum. Yani “Onlarda bizim gibi ders çalışıyo.” diyorum saatlerce. Hiç bi şey yapmıyorlar. Umutlarını buna bağlıyorlar ve onları gördükçe ben şöyle düşünüyorum yani. Tüm ümidimi buna bağlamak istemiyorum aslında. Başka B planım falan olsun ki aynı duruma düşmiyim, diyorum ve daha çok Allah’a bağlanmaya çalışıyorum. Daha çok dua etmeye daha çok namaz kılmaya... Bunun sadece bir vesile olduğunu düşünüp, kendim o şekilde düşünmeye çalışıyorum. İnsanoğlu zayıf yani. Her an herşey olabilir. Günlerce düşündüğüm de oluyo. İnsan üzülüyor. Çok acıyor gerçekten de. Uzun bi süre etkileniyorum. Ama sonra tabi ki normal hayat devam ediyor.

Sayıları çok az olmasına rağmen işsiz kadın öğretmenlerden bir kısmı, işsiz kadın öğretmenlerin işsizliğine karşı duyarsızlaşmaya başladıklarını söylemektedirler. Görüşmecilerden 28 yaşındaki İKÖ3, bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Uzun süre etkisinde kalmıyorum. Günlük yaşamım etkilenmiyor yani. Keşke öyle bi şey olmasa. Bizim adaletteki baro gibi, işte tıp alanındaki insanların dayanışması gibi bir dayanışmamız olsa öğretmenlerinde, ben de onlara katılırım. Bu açıdan bi şey yapabilseydim eğer yapardım ama böyle bir derneğimiz yok, dayanışmamız yok. Ne yapabiliriz ki?

İşsiz öğretmenlerin intiharının işsizlikten değil de kişilerin kendi sorunlarından kaynaklandığını düşünenlerden 23 yaşındaki İKÖ23, düşüncelerini şu şekilde ifade dile getirmektedir:

Şöyle düşünüyorum ben: İntihar olayına biraz mantıklı bulmuyorum. Yani psikolojileri tabi ki çok önemli, mantıklı bulmuyorum derken burda mantık aramak saçma farkındayım ama bunun yanında farklı şeyler de olduğunu düşünüyorum. Mesela ben hiç bunu düşünmedim ama eğer bunu yaşayan insanların çocukları çocukları, yetemedikleri birileri varsa bunu da anlarım. Ama intihar olayında biraz inanç durumu da giriyo ortaya. Yani bu konular çok farklı bence ve ben bu konularda bu kadar nasıl diyim basit olmadığını düşünüyorum hayatı sonlandırmanın. Evet, işsizlik kötü bi şey, kendini yetersiz hissetmek kötü bi şey ama bu derece değil bence. Yani kendim için konuşuyorum. Herkese saygım var, herkes her istediğini yapabilir. Ama bence bu kadar değil. Yani ne kadar işsiz kalırsam kalırım. Ama ben mesela şu anda ailemden para alabiliyorum. Karnım doyuyo, sıcak evdeyim. İhtiyaçlarımı karşılayabiliyorum. Bunları hiç yapamayan insanların yaşadıklarını yaşamadığım için o duyguları hissedemem. Ama ben öyle bişey düşünmedim. İlerde de inşallah düşünmem yani. O boyuta gelmedim ben. O kadar da çaresiz hissetmiyorum kendimi. Ve hani onlar nasıl bir duruma geldiler, neler yaşadılar bunları da bilmeden bi şey diyemiycem. Duyduğumda evet üzülüyorum. Ama düşünüyorum, sorguluyorum yani bunu bu aşamaya ne getirdi. Sadece işsizlik değildir. Aile yaşantısı vardır. Geçindiremediği birileri vardır. Belki çocukları vardır. Böyle.

İşsiz kadın öğretmenlerin büyük çoğunluğunun, işsiz öğretmenlerin intiharlarından olumsuz etkilendikleri görülmektedir. Kendileri intiharı düşünmediğini belirten öğretmenler dahi intihar eden öğretmenlerin duygu durumlarını anladıklarını belirtmektedirler. İşsiz kadın öğretmenlerin bir kısmı intiharın eşiğine gelmekten korktuklarını dile getirirken, bazıları ise yalnızca psikolojik sağlıklarının değil, fizyolojik sağlıklarının da bozulduğunu ifade etmektedir. Görüşmecilerden altı tanesinin bu durumla baş edebilmek amacıyla inandıkları dinin öğretilerine sığındıkları görülmektedir.

Devletin uygulamakta olduğu politikalar, insanların fiziksel yaşamlarını etkilediği gibi psikolojik yapıları üzerinde de etkili olabilmektedir. Öğretmen istihdam politikaları bu duruma örnek niteliği göstermektedir. Devletin öğretmenlere yönelik uyguladığı kadrolu, sözleşmeli ve ders ücretli öğretmenlik uygulamalarının işsiz kadın öğretmenlerin psikolojileri üzerindeki etkileri Tablo 23'te verilmiştir.

Tablo 23. Öğretmen İstihdamındaki Politikaların İşsiz Kadın Öğretmenlerin Psikolojilerine Etkileri

Durum	Kişi
Öfke	8
Kızgınlık	8
Değersizlik	5
Kaygı	4
Depresyon Sebebi	1
Toplam	26

Öğretmen istihdamındaki politikaların işsiz kadın öğretmenlerin psikolojilerine etkileri incelendiğinde, öğretmen istihdamında uygulanan kadrolu, sözleşmeli ve ders ücretli öğretmenlik ayrımı işsiz kadın öğretmenlerin psikolojileri üzerinde olumsuz olarak nitelendirilebilen etkilere neden olmaktadır. Bu olumsuz etkileri sekiz görüşmeci haksızlık (İKÖ2, İKÖ4, İKÖ15, İKÖ16, İKÖ19, İKÖ22, İKÖ23, İKÖ24), sekiz görüşmeci kızgınlık (İKÖ1, İKÖ3, İKÖ8, İKÖ12, İKÖ18, İKÖ20, İKÖ21, İKÖ26), beş görüşmeci değersizlik (İKÖ6, İKÖ7, İKÖ9, İKÖ11, İKÖ17), dört görüşmeci kaygı (İKÖ5, İKÖ10, İKÖ13, İKÖ14) olarak ifade ederken, bir görüşmeci ise depresyon nedeni (İKÖ25) olarak ifade etmektedir.

Öğretmen istihdamında ayırım yapılmasının haksızlık olduğunu düşünen 23 yaşındaki İKÖ23, bu düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir:

Bu şekilde ayrılmaması gerektiğini düşünüyorum. Adaletsiz bi ayırım olduğunu düşünüyorum. Yani, tam olarak hissim bu. Ve bunu az önce daha detaylı bi şekilde açıkladım zaten. Yani hissettiğim şey adaletsizlik. Düzgün ve eşit bi şekilde davranılmadığı. Ya düzgün derken kastettiğim şey: yani öğretmenlik. Bi insan

öğretmense diğerleri de... Hani hepimiz öğretmensek hepimiz aynı olmalıyız. Birimiz birine hani sen sözleşmelisin sen ücretlisin modunda olmamalı bence.

Otuz üç yaşındaki İKÖ24 ise bu konudaki duygu ve düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir: “Acımasızlık diyebilirim. Üvey evlat muamelesi yapılıyor biz atanamayanlara. Vebal diyorum, hak diyorum.”

İşsiz kadın öğretmenler arasında, öğretmen istihdamında ayırım yapılmasının kendilerinde kızgınlık hissettirdiğini söyleyen görüşmecilerden 28 yaşındaki İKÖ3, kızgınlığını şu şekilde dile getirmektedir:

Kızdırıyor ya. Yani öfkeleniyorum devlete karşı. Yani sonuçta eğitim fakültesine girerken öğrenci seçmiyor. Mezun ettikten sonra seçiyor. Çok saçma. Yetenek sınavı olabilir, ilk başta seçeceksen adamcılığını ilk başta seçebilirsin. Mesela polis okullarına alırken devlet bunu seçiyor. Öğretmenlik bence önemli bir meslek kolu ülkenin geleceği için. İşte herkes kendi adamını yetiştirmeye çalışıyor. Bu da beni biraz kızdırıyor tabi ki.

Otuz yaşındaki İKÖ12 ise hissettiği kızgınlığı ve yaşadığı duygusal karmaşayı şu şekilde ifade etmektedir:

...Öğretmen sayısı fazla olup da atamanın az olması devlete kızmamı sağlıyo yani. O yüzden kızıyoruz. Neden bu kadar öğretmen var hala o bölüm neden açık? Madem alım yok. Üzülüyoruz tabi. Bilmiyorum çok zor ya yaşamak lazım. Üzülüyoruz kelimesi o kadar az ki sabahtan akşama kadar ders çalışmaktan kafam, beynim patlıyo resmen. Hiç bişeye yer kalmıyor ki yani. Yaşama sevincin gidiyo resmen. Yıllardır hayatını ona bağlamışsın, hiç bi şeyin anlamı önemi yok. Çok kötü intihar eden insanları bile anlıyorum ben yani. Gerçekten tutunacak bi dalı kalmayınca napıcak, tüm her şeyini ona bağlayınca kötü yani. Devletin de buna tabiki bi el atması lazım. Atama yapmıyosan, bölümünü kapatacaksın. Bi de bi puanla iki yere atama çıkardılar, o puanla herkes yani çok kötü oldu. Bi yıllık puanı, bir sefer aldığı puanı yani iki yıl kullanıyor. Kaç atamaya katılıyor. O atanıyo yine sen kalıyosun. Yani bilmiyorum. Bazen saçma sapan politikalar uyguluyolar yani. Bilmiyorum ama birileri atanıyorsa bizde atanırız inşallah. Umutlu olmak lazım yine de.

Yirmi dört yaşındaki İKÖ20, yapılan uygulamaların ayrımcılık olduğunu düşünmekte ve bu ayrımcılığa olan kızgınlığını şu şekilde açıklamaktadır: “Çok yanlış buluyorum. Diploman aynı, aynı yeterlilikleri sahipsın ama devlet seni bölüyor. İki yıl gözlemlemesini anlarım ama unvan ve ücret farkını anlamıyor ve saçma buluyorum. Daha çok sinir oluyorum çünkü manasız.”

Yirmi üç yaşındaki İKÖ21 ise yapılan uygulamaların sosyal yaşamlarını da etkilediğini belirtirken bu duruma olan kızgınlığını şu şekilde ifade etmektedir:

Saçma bir uygulama. Ayırım oluşuyor. Veliler: “Sözleşmeli misin, kadrolusu musun?” diye ayırım yapıyor. Ücretliye bir şey demeye gerek bile yok. Kesinlikle kalkmalı. Onun yerine atama yapılmalı. Hepsi üniversite mezunu ama su işleri mezunu geliyor sınıf öğretmenliği yapıyor. Ne kadar faydası olacak? Baştakilerin işini iyi yapamadığı düşüncesi ve kızgınlık hissediyorum.

İşsiz kadın öğretmenlerin bir kısmı öğretmenler arasındaki istihdam farklarının kendilerinde değersizlik duygusuna neden olduğunu belirtmektedir. Değersizlik hisseden görüşmecilerden 23 yaşındaki İKÖ9, duygularını şu şekilde belirtmektedir:

Ben bu kadar fazla kategorize edilmesini çok da pozitif bakmıyorum. Yani sonuçta belli bir eğitim almış, belli bir düzeye gelmiş kişiler için kadrolu, ücretli, sözleşmeli, olarak kategorize edilmesi çok da uygun değil bence. Çok fazla bölünmüş gibi hissediyorum öğretmenliği. Ve bu şekilde olduğu sürece de biraz öğretmenlik vasfının düşürüldüğünü ve öğretmenliğin kutsal bir meslek olmaktan ziyade daha çok maddiyatla örtüştüğünü, ortaya sürdüklerini düşünüyorum.

Otuz bir yaşındaki İKÖ11, profesyonel bir meslek olan öğretmenlik mesleğinin işçileştirilmesine vurgu yapmakta, duygu ve düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: “Devlet maliyeti yüzünden ücretli öğretmenliğe yöneliyor sonuçta sigortasını az yatırdığı parasını az verdiği bir işçi gibiyiz. Bu durum bana kendimi değersiz hissettiriyor.”

İşsiz kadın öğretmenlerin bir kısmı, öğretmenler arasındaki istihdam ayrımının kendilerinde kaygı yarattığını ifade etmektedir. Kaygı hissettiğini belirten görüşmecilerden 28 yaşındaki İKÖ5 duygularını şu şekilde dile getirmektedir: “Kendimi güvende hissetmiyorum ben. İşin özünde hep o var. Kendimi güvende hissetmiyorum. Yani gelecek kaygısı yaşıyorum. Yani sizin bi çözüm üretmeniz lazım ama fazla bi alternatifiniz yok. Bilmiyorum, geliştirilmeli bu durum. Daha farklı şeyler yapılabilmeli bence.”

Öğretmenler arasındaki istihdam ayrımını depresyon sebebi olarak ifade 26 yaşındaki İKÖ25, düşüncesini şu şekilde açıklamaktadır:

Bence ücretli öğretmenlik uygulaması tamamen insanları daha çok psikolojik depresyona iten bi şey. Çünkü bu insanlar zaten atanmadığı için ücretli öğretmenlik yapmak istiyorlar. Ücretli öğretmenlik yaparken bir sürü ders alıyolar. Haftalık 40 saat ders alıyolar. Bu 40 saatlik dersin geri kalan sürecini de çalışıp da atanma gibi bir durumları yok. Ücretli öğretmenlik süreçleri bittiği zaman gelir düşüyo, zaten çok kısıtlı olan gelir iyice düşüyo. Tekrar sınavla yüz yüze kalıyolar. Bence çok gereksiz bir uygulama. Gerçekten oyalayıcı ve gereksiz bir uygulama.

Öğretmen istihdamında yaşanan farklı uygulamalar genel anlamda olumsuz psikolojik etkilere sebep olduğu görülürken, bu olumsuz psikolojik etkilerden haksızlığa uğrama ve öfkenin öne çıktığı söylenebilir. İşsiz öğretmenlerin hissettiği bu duyguları, değersizlik hissi ve geleceğe yönelik güvensizlikten ötürü bir kaygı durumunun takip ettiği görülmektedir.

Kadınlar, iş hayatında aktif rol alabilmek amacıyla üniversite eğitime yönelmektedirler. Herhangi bir eğitim fakültesinden mezun olduktan sonra atamaları yapılmayarak işsiz kadın öğretmenler olarak eğitimli işsizler arasında yerlerini

almaktadırlar. İşsiz kadın öğretmenler, kamu kurumlarına öğretmen olarak atamalarının yapılmaması durumunda sosyal çevrelerinden çeşitli şekillerde tepki almaktadırlar. Yaşadıkları sosyal çevreden aldıkları tepkilerin işsiz kadın öğretmenlerin psikolojilerine olan etkileri Tablo 24’te verilmiştir.

Tablo 24. Yaşadıkları Çevreden Aldıkları Tepkilerin İşsiz Kadın Öğretmenlerin Psikolojilerine Etkileri

Düşünceler	Kişi
Aile Desteğini Hisseden	7
Duyarsızlık Yaşamaya Başlayan	5
Yetersiz Hisseden	4
Toplumdan Kaçınmaya Başlayan	4
Yalnız Hisseden	3
Hayal Kırıklığı Yaşayan	1
Çaresiz Hisseden	1
Fiziksel Sağlığı Bozulan	1
Toplam	26

Yaşadıkları sosyal çevreden aldıkları tepkilerin işsiz kadın öğretmenlerin psikolojilerine etkileri incelendiğinde, yedi görüşmeci (İKÖ3, İKÖ4, İKÖ8, İKÖ14, İKÖ19, İKÖ21, İKÖ23) ailesinden ve çevresinden destek aldıklarını, beş görüşmeci (İKÖ2, İKÖ6, İKÖ7, İKÖ9, İKÖ10) zaman geçtikçe çevrelerinden gelen tepkilere karşı duyarsızlaşmaya başladıklarını, dört görüşmeci (İKÖ5, İKÖ18, İKÖ20, İKÖ24) kendisini yetersiz hissettiklerini, dört görüşmeci (İKÖ11, İKÖ13, İKÖ16, İKÖ25) yaşadığı çevreden kaçınmaya başladıklarını, üç görüşmeci (İKÖ12, İKÖ22, İKÖ26) kendisinin anlaşılmaması nedeniyle yalnız hissetmeye başladığını belirtmektedirler. Birer görüşmeci ise hayal kırıklığı yaşadığını (İKÖ1), çaresiz hissettiğini (İKÖ15) ve fiziksel sağlığının bozulduğunu (İKÖ17) dile getirdikleri görülmektedir.

Ailesinden ve çevresinden destek aldıklarını belirten katılımcılardan 23 yaşındaki İKÖ14, çevresinin kendisine destek olmasını, üniversiteden yeni mezun olmuş olmasından kaynaklandığını düşünmekte ve bu düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir: “Yeni mezun olduğum için çok bir tepki almıyorum. Aksine insanlar bir sene daha ders çalışmam için destekçi oldular bu da beni çok mutlu ediyor.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ19, çevresinden olumsuz tepki almadığını, kendi kendisini yıprattığı dönemde de çevresinden destek aldığını şu şekilde açıklamaktadır: “Şu an çevremden olumsuz bir tepki gelmediği için çevrem bu konuda beni olumsuz etkilemiyor. Sınav sonucum istediğim gibi olmadığında ben kendimi kişisel olarak basta

biraz yıpratmıştım. Ama şimdi onların da desteğiyle ve normal karşılımlarla daha olumlu hissediyorum kendimi.”

Yirmi üç yaşındaki İKÖ23 çevresinden gelen desteği şu şekilde belirtmektedir:

Çevremde genelde “KPSS’de n’aptın?” sorusunu duyuyorum. Yeni mezun olduğum için “Aaaaa iş bulamadın mı?” falan filan konusu değil de hani “Aaa olmadı mı? Kısmet!” şeyinde oluyo insanlar. “Vardır bi yerde bi nasibin. İşte onu bekliyorsundur, kısmet” hep bu şekilde şeyler. Aslında ben çevremde “Aaaa iş bulamadın mı? Nasıl olurda bulamazsın?” gibi çevreye sahip değilim.. Öyle bi aileye de sahip değilim. Hatta tam tersi, babam otur evde ben sana bakarım gibi diyen bi insan. Annem de aynı şekilde. Ya ben iş ya çalışmak için zorlanan, şey yapan bi kız değilim.

Zaman geçtikçe çevrelerinden gelen tepkilere karşı duyarsızlaşmaya başladığını belirten görüşmecilerden 24 yaşındaki İKÖ2, bu durumu şu şekilde dile getirmektedir: “Yani ister istemez üzüyo. Ama yani çokta ben etkilenmiyorum. Çünkü artık alıştım diyebilirim.”

Yirmi beş yaşındaki İKÖ6, zaman geçtikçe duyarsız hale gelişini şu şekilde ifade etmektedir: “İlk başlarda zoruma gidiyordu. Gerçekten hani kendi içinize atıp ağlıyorsunuz ama bir süre sonra çok bir etkisi olmuyor. Önceden gerçekten ilk zamanlarda ağlayacak dereceye geliyordum. Zamanla duyarsızlaşıyorsunuz.”

Yirmi dört yaşındaki İKÖ10, çevresindeki insanlarla görüşmek zorunda kalması nedeniyle duyarsızlaşmasını şu şekilde açıklamaktadır: “Mecbur görüşmeye devam ediyorum akrabalarım ya da ailen görüştüğü kişiler oluyolar. Bu durumda hem saygısızlık etmek istemediğim için hem de bu tepkilere alışık olduğum için pek bi şey yapamıyorum, gülümseyip geçiyorum.”

Çevrelerinden gelen tepkiler nedeniyle kendilerini yetersiz hisseden görüşmecilerden 28 yaşındaki İKÖ5, çevreden gelen tepkiler nedeniyle hissettiklerini şu şekilde ifade etmektedir: “Anlaşılmadığımı hissediyorum. Aptal olmadığımı onlara ispatlayamıyorum ama ispatlama çabasına da girmemem lazım yani. Öyle değilim çünkü.” İKÖ5, eğitimini aldığı bölümün atama puanlarının düşük olması ve çevreden gelen tepkilerin de etkisi ile kendine olan güvenini kaybederek yetersiz hissettiğini şu şekilde dile getirmektedir: “Acaba öyle miyim, hissiyatı oluşuyo. Acaba bende mi bi sıkıntı var. Harbiden düşük puanlar ve ben o puanı alamıyorum. Acaba zekâ olarak yetersiz miyim? Ya da başka sebepler mi? Yetersizlik hissettiriyö.”

Otuz üç yaşındaki İKÖ24 mezun olduğu bölümden arkadaşları ile ortak duyguları yaşadığını ifade etmekte ve bu duyguları şu şekilde açıklamaktadır:

Aslında genel olarak kendi bölüm arkadaşlarımla atanamayanlar olarak kaba bir tabirle geri zekâlı muamelesi görüyoruz. “O kadarlık puanı da alamıyor musunuz? Adam akıllı çalışmıyorsun! Herkes yapıyor sen neden yapamıyorsun?” vs. gibi tepkiler elbette sıklıkla

karşılaştığımız şeyler. İşsiz kalmadan ziyade atanamamış olmam insanları daha çok ilgilendiriyor sanırım.

İKÖ24 çevresinden gelen tepkiler nedeniyle yaşadığı hisleri şu şekilde ifade etmektedir:

Kendimde şüpheye düşürüyor galiba. Yaptığım ve karşılaştığım ile çelişiyorum. Emek veriyorum, uğraşıyorum, elimden geleni fazlasıyla yapmaya gayret ediyorum lakin sonuç yine hüsrana oluncaya “Acaba gerçekten insanların düşündüğü gibi geri zekâlı mıyım?” diyorum. Henüz kurtulamadım, işin aslı kurtulmak gibi bir çabam yok. Kimseye kendimi ispatlamak gibi bir çabam da yok. Kendi kendime yapabilirim, bir gün yapacağım diyorum. Kendimi kendime kanıtlamamdan başka gayem yok.

Çevrelerinden gelen tepkiler nedeniyle, yaşadığı çevreden kaçınmaya başladığını belirten görüşmecilerden 25 yaşındaki İKÖ13, kendisine yöneltilen tepkileri ve tepkiler nedeniyle hissettiklerini şu şekilde dile getirmektedir:

Sürekli “Kaç puan alman lazım ki atanamıyorsun? Sen yine mi atanamadın?” Sürekli atanmış kişileri örnek gösteriyorlar. Bu konuşmalar başladığı an o ortamı terk ediyorum. Hatta bu soruları soracaklar diye o ortamlara girmiyorum. İnsan içine çıkamayacak kadar kötü bir psikolojiye sahip oluyorum. Sinirli oluyorum. Korkuyorum galiba o insanların karşısına çıkmaya. Çünkü kendimi savunamayacağımı düşünüyorum.

Yirmi altı yaşındaki İKÖ16, gelen tepkilerle baş edebilmek amacıyla insanlardan uzaklaştığını, psikolojisini korumak amacıyla atanması yapılan öğretmen arkadaşlarından uzaklaştığını şu şekilde açıklamaktadır: “Bunlarla başa çıkmak için kimseye görüşmemeye çalışıyorum. Yeterince az kişiyle görüşüyorum. Hatta atanmış arkadaşlarımla bile çok görüşmüyorum artık. Çünkü onlarla görüşünce de üzülüyorum. Genelde atanmayan arkadaşlarımla daha yakınım.”

Yirmi altı yaşındaki İKÖ25 ise insanların kendilerini anlamayacağını düşünmektedir. Bundan dolayı insanlarla görüşmekten kaçındığını belirten İKÖ25, bu konudaki duygu ve düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

Ben kendimi birazcık kaçınma eyleminde görüyorum. Mesela çok fazla toplum içerisinde bulunma eğilimine girmek istemiyorum. Çünkü bu sorular can sıkıcı ve milyonlarca bu soruyu cevaplıyoruz. Herkes herkesin hayatında ve herkes herkesin tercihlerini sorgular halde. O yüzden kaçınıyorum. Çok beni anlamıyacak ya da yeni tanıştığım insanlardan kaçınıyorum mesela. Çünkü ne kadar yeni insan o kadar aynı soru, o kadar aynı cevap.

Kendisinin anlaşılmadığını düşündüğü için yalnız hisseden görüşmecilerden 30 yaşındaki İKÖ12, hissettiklerini şu şekilde dile getirmektedir:

Çok kötü. Zaten insanı en çok yıpratana da o. Yıllardır hazırlanıyo da çalışıyo da ortada bişey yok. Benim ne çektiğimi kimse bilmediği için, neler yaşadığımı... Yorum yapan çok yani. Bırak diyen çok. Yani. Herkesin ne haddineyse? Yani o insanı çok yıpratıyor. Milletten boş boş konuşması, yorum yapması. Kimseye zararı yok. Kendim çalışıyorum, bi şeyler yapmaya çalışıyorum. Ama herkes bi anlayışsız. Herkes bi yorum yapmakta.

Otuz yaşındaki İKÖ26 ise insanların kendilerini anlamamasını şu şekilde ifade etmektedir:

“Daha çalışmayacak mısın? Rahatın iyi herhalde. Oo sen evde durmaktan hadi çalış deseler sabah işe gidemezsin hahahaha.” Patavatsız patavatsız hiç alakasız kişilerden gelen yorumların bir kısmı bunlar. Ne eksikse o bulunur ya hep. Bunu eksik görüp oradan batırıyorlar parmağı. Evet, rahatım iyi. Kocam yorulmamı istemiyor. Falan gibi karşı tarafı down eden yorumlarla cevap veriyorum. İçimde kanayan yarayı daha çok acıtsalar da belli etmemeye çalışıyorum. Çok üzülüyorum söyleyen kişinin alakasızlığı aşırı canımı sıkıyor. Kendimi teselli ediyorum. Beş sene dirsek çürüttüm. Çok şükür bir mesleğim var. Üç tane çocuğum var. Hayatta üretmeye devam etmek için sürekli çabalıyorum. Hepsi geçecek diyorum.

Hayal kırıklığı yaşadığını belirten 28 yaşındaki İKÖ1, hissettiklerini şu şekilde dile getirmektedir: “Ben çok emek verdim bunları duymak için değildi ki bu emek. En fazla hissettiğim duygu bu. Hayal kırıklığı. Çok büyük bir hayal kırıklığı.”

Çaresiz hissettiğini belirten 27 yaşındaki İKÖ15, hissettiği çaresizliği şu şekilde dile getirmektedir:

“Atanamadın mı? Bi sürü alım oldu yine mi olmadı evlen bari...” Gibi tepkiler gelmekte. Yani toplum olarak yapıcı olmak yerine yıkıcı olmayı tercih ediyoruz hep. Karşımızdaki ne hisseder diye düşünmüyoruz sürekli yargılıyoruz arkasında yatan sebepleri bilmeden bu ister istemez beni de etkiliyor çaresiz hissetmeme neden oluyor başarısızlığa itiyor. Bununla başa çıkmam zor oluyo ama kendime: “Emeklerinin bir gün karşılığını alacaksın, hayalini kurduğun mesleği yerine getireceksin!” diye sürekli telkinler vererek pes etme diyerek motive ediyorum.

Yirmi beş yaşındaki İKÖ17, işsizliğin getirdiği psikolojiyle baş edememesi nedeniyle fiziksel sağlığının bozulmasını şu şekilde açıklamaktadır:

“Bi baltaya sap olamadın!” diyorum kendi kendime. Böyle atama haberi duyunca babamın annemin gözlerine bakamıyorum utanıyorum. Çok sağolsunlar öyle bi baskı görmedim ben ailemden atanamadım diye. Kendim kötü oluyorum emek verdiler. Çok zor şartlarda okuttular. İstiyorum ki görsünler en çok onlar hak etti çünkü atanmamı. Sonra her sabah hadi kızım ders çalışman lazım, diye bağırın annemin sesiyle uyanıyorum bu daha kötü. Baş edemiyorum açıkçası sinirden stresten her yerimde yaralar çıkıyo saçlarım beyazladı daha ne yapabilirim ki.

Görüşmeye katılan ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenlerin büyük çoğunluğu sosyal çevrelerinden olumsuz tepkiler aldıklarını ifade etmektedirler. Olumsuz tepki aldıklarını belirten görüşmecilerin büyük bir kısmı ise aldıkları tepkiler karşısında duyarsız davranmaya başlamakta, işsizlikleri ile ilgili olumsuz yorum duyacağı endişesi ile bulundukları çevreden ya da yeni tanışacağı kişilerden kaçınma davranışları göstererek psikolojilerini korumaya yönelik savunma davranışlarına başvurumaktadırlar. Görüşmecilerden bir kısmı da ailesinden psikolojik destek almakta, böylelikle işsizliğin getirmiş olduğu olumsuzluklarla başa çıkmaya çalışmaktadır. Sosyal çevrelerinden aldıkları tepkilerle baş edemeyen azımsanmayacak sayıda olan görüşmecilerin;

yetersizlik, yalnızlık, hayal kırıklığı, çaresizlik gibi psikolojik sorunlar yaşadıkları görülmektedir. İşsiz kadın öğretmenlerin genelde psikolojilerini korumak amacıyla bilinçdışı savunma davranışları ve duygu odaklı başa çıkma yöntemlerine başvurdukları görülmektedir. Bu tür yöntemleri kullanmayan işsiz kadın öğretmenlerin ise işsizliğin getirdiği olumsuzluklarla baş edemeyerek çeşitli psikolojik sorunlar yaşadıkları söylenebilir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Kadınların iş ve çalışma hayatındaki yeri, yaşadıkları dönemin ve bulundukları toplumun değer yargılarına göre şekillenmektedir. Kadın, kendisine toplum tarafından atfedilen çocuğun bakımından sorumlu anne, evin işlerinden sorumlu eş vb. kavramların devamı olarak görülen mesleklere yönlendirilmektedirler. Bu bakımdan öğretmenlik mesleği, kadınların tercih ettikleri meslekler arasında öncelikli sırada yer almaktadır. YÖK verilerine göre öğretmenlik mesleğini tercih eden kadınların sayısının erkeklerin sayısına oranla çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bilgi, Kulaksız ve Doğanay'ın (2019) eğitim alanındaki işsiz kalan kadınların oranının erkeklerin oranından çok daha yüksek olduğu verisi ile paralellik göstermektedir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde öğretmen işsizliği aynı zamanda eğitilmiş kadın işsizliği olarak da düşünülebilir.

Yapılan görüşmelerde kadın öğretmenler, uzun yıllar işsiz kalmalarına rağmen öğretmen olarak atanabilmek için KPSS'ye girmekten vazgeçmemekte, kadrolu ve güvenceli olarak devlet okullarında çalışmak istemektedirler. Öğretmen olarak atanmak istemelerine sebep olarak ise çocuk sevgisi ve çalışma koşullarının kadınlara uygun olması gibi toplumsal cinsiyet kalıplarını göstermektedirler.

Öğretmen olarak atanamamaları durumunda kadrolu ve güvenceli olarak kamuda farklı bir iş kolunda çalışabileceklerini belirten görüşmeciler de bulunmaktadır. Bu görüşmecilerin kamuda istihdam edilmek istemelerinin nedeni, kamusal istihdamın özel sektör istihdamı kadar angarya ve emek sömürüsü içermemesi aynı zamanda çalışma saatlerinin düzenli olması gösterilebilir. Çalışma saatinin düzenli olması kadın emeğinin yoğun olarak kullanıldığı ev işleri için zaman oluşması anlamına gelmekte, dolayısıyla bu durum toplumsal cinsiyet normları ile uyumlu olarak görülmektedir. Kaya 2009'da benzer bir şekilde kadınların iş yaşamına aktif katılımı toplumsal cinsiyet normlarınca şekillenen işgücü piyasalarında, kendi arzu ettikleri işler arasından değil toplumun kadınlara dayatmış olduğu ve önceden belirlenmiş işler arasından seçim yaptıkları bulgusuyla örtüşmektedir. Öztürk 2015'te üniversite mezunu kadınların en çok tercih ettiği mesleğin öğretmenlik mesleği olduğunu tespit etmiştir. Ancak çalışma yaşamı içerisinde yer almayı kendi kendilerine yetebilmeleri açısından önemli bir koşul olarak gören ve bireysel özgürlüklerinin önemli bir adımı olarak değerlendiren kadın öğretmenler, seçtikleri öğretmenlik mesleğini çocuk sevgisi, çalışma saati vb.

kavramlarla ifade ederek aslında meslek seçimlerinde cinsiyet normlarını içselleştirdiklerini belirtmektedir. Bu durum da kadınların çalışma yaşamına katılarak özgürleşecekleri düşünceleriyle çelişmektedir. Bir yandan ataerkil yapının toplumsallaşma sürecinde kadınların bilinçaltlarına yerleştirdiği istekleri yerine getiren kadınlar bir yandan da neoliberal politikaların getirdiği ağır yükler arasında sıkışarak, eğitim alanının yedek işgücünü oluşturmaktadırlar.

Neoliberal politikalar için önemli olan bir diğer husus ise emeğin disiplin altına alınmasıdır. Emeğin disiplin altına alınmasında yedek iş gücünün etkili olmasının yanında, işsizliğin de büyük etkisi olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda görüşmecilerin çalışmak istedikleri iş kollarında ne kadar ücret almak istedikleri incelendiğinde, görüşmecilerin büyük çoğunluğu dönemin kadrolu ve güvenceli öğretmenlik maaşı ile uyumlu olarak sendikaların belirttiği yoksulluk sınırının altında bir miktar belirtmektedirler. Uzun süre işsiz kalan ve düşük sosyo ekonomik koşullarda yaşayan kadın öğretmenlerin, asgari ücretin az üstünde bir miktara rıza gösterdikleri görülmektedir. Kadın öğretmenler, üniversite eğitimi almalarına rağmen ekonomik koşulları kötüleştiğinde düşük ücretle çalışmaya rıza göstererek neoliberal politikaların emeği disiplin etme politikalarına boyun eğebilmektedirler. Özçelik'in (2013) ve İlhan'ın (2019) da belirttiği gibi işsizlik ve yedek iş gücü, emeğin disiplin altına alınarak düşük ücret karşılığında çalışmaya razı olmada etkili olmaktadır.

Öğretmen emeğinin disiplin altına alınmasında kullanılan politikalar arasında değerlendirilebilecek uygulamalardan birinin de ders ücretli öğretmenlik uygulaması olduğu söylenebilir. Kadın öğretmenlerin tamamı ücretli öğretmenlik uygulamasına karşı olduklarını ifade ederken kadrolu ve güvenceli öğretmenliği tercih etmektedirler. Kadrolu ve güvenceli olarak atanamamaları durumunda ise kadrolu öğretmenliğe göre daha güvencesiz ancak ücretli öğretmenliğe göre daha iyi ekonomik şartlara sahip olan sözleşmeli öğretmenlik uygulamasına ılımlı bakmaktadırlar. Ders ücretli öğretmenlik uygulamasının zor ekonomik koşulları, işsiz kadın öğretmenlerin sözleşmeli öğretmenlik uygulamasına rıza göstermelerini sağlamaktadır. Söz konusu durum aynı zamanda sözleşmeli öğretmenlik uygulamasının toplumsal kabulünün yolunun açılmasını sağladığı söylenebilir.

İşsiz kadın öğretmenler, özel sektörde iş bulma olanaklarının yedek işgücü sayısının çokluğu, deneyim istemesi, referans gibi sosyal çevrenin iş bulmada etkisinin olması vb. nedenlerle özel okullarda çalışmak istememektedirler. Ayrıca kadın öğretmenler, özel okullarda emeklerinin maddi karşılığını alabileceklerine

inanmamaktadırlar. Özel okullarda iş bulma zorluğunun yanında zor çalışma şartları da kadın öğretmenler için emeği disiplin etme aracı olduğu söylenebilir. Toplum içerisinde, toplumun yönlendirdiği şekilde eğitim alarak özgürleşeceğine inanan kadın öğretmenler, mezun olduklarında gerek kötü çalışma koşulları gerekse işsizliğin getirdiği olumsuz koşullarla disiplin edilmeye çalışılmaktadır.

İşsizliğin getirdiği olumsuz koşullardan biri de kadınların, işsiz kaldıkları süre zarfında yaşamlarını devam ettirebilmek amacıyla maddi desteğe ihtiyaç duymalarıdır. Görüşmeciler işsiz kaldıkları süre boyunca aile bireylerinden destek aldıklarını belirtmektedirler. Görüşmecilerden sosyo ekonomik durumlarının düşük olması durumunda aldıkları maddi desteği yalnızca temel ihtiyaçları için kullanırken, sosyo ekonomik durumu yüksek olan görüşmecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarının yanında sosyal ihtiyaçlarını da çok daha rahat karşılayabildikleri tespit edilmiştir. Temel ihtiyaçlarının yanında sosyal ihtiyaçları da karşılanan katılımcıların işsizlik sürecini daha rahat bir psikoloji ile atlattıkları görülmektedir. Bu durum Bourdieu'nun (Yarcı, 2011), sosyal sermayeler arasındaki eşitsizliğine örnek teşkil etmektedir. İşsizlik tüm insanlar için olumsuz bir durum oluştururken, sosyal sermayeleri düşük olan kadın öğretmenler, işsizliği sosyal sermayeleri yüksek olan kadın öğretmenlere oranla ekonomik ve psikolojik olarak daha ağır atlatabilmektedirler.

İşsizlik bireylerin yaşamını olumsuz etkilediği gibi toplumu da olumsuz etkileyen bir durum olma özelliği göstermektedir. Adak'ın 2010 yılında yapmış olduğu çalışmada belirttiği gibi işsizliğin sebep olduğu temel sorun, bireylerin yaşadıkları toplumda işbölümüne katılamamalarıdır. Toplumsal dayanışmaya aktif katılım sağlayabilmek amacıyla, toplumun da yönlendirmesi ile eğitim fakültelerinde eğitim alıp mezun olan kadınlar, KPSS adı altında bir eleme sınavı ile karşılaşmaktadırlar. Bu sınav sonucuna göre belirli bir sıralamaya giremeyen kadın öğretmenler, yedek işgücü sayısının yüksek olması nedeniyle atanamama ve işsiz kalma sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Neoliberal politikalar kapsamında eğitime yapılan yatırımların azalmasıyla, öğretmen işsizliğinin ortaya çıkması ve zamanla hızla artması bireylerin psikolojilerini olumsuz etkileyen bir durum oluşturmaktadır. Almış oldukları eğitimin gereğini yerine getirmeleri sağlanamayan ve dolayısıyla çalışma yaşamında yer alamayan kadınlar, yaşadıkları bu durumlardan kaynaklı olarak birtakım psikolojik sorunlar yaşayabilmektedirler. Bu psikolojik sorunlar, aynı zamanda kadın öğretmenlerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla aile bireylerinden maddi destek almak mecburiyetinde kalmalarının etkisiyle de yetersizlik hissi olarak kendini göstermektedir. Bunun yanında meslek sahibi olmak

umuduyla üniversite eğitimi almalarına rağmen atamalarının yapılmaması nedeniyle özgüven kaybı yaşamaktadırlar. Özgüven kaybının bir etkisi olarak intiharı düşünen kadın öğretmenler olduğu görülmektedir. İntiharı düşünen görüşmeciler hissettikleri bu durumu, bir şeyi beceremedikleri şeklinde belirtmektedirler. Kadın öğretmenlerin öğretmen olarak atamalarının yapılmaması, kendilerine verdikleri değerın zarar görmesini sağlamaktadır. Bireyin kendine değer vermesinin zedelenmesi de bir psikolojik sorun olarak görülmektedir. Bunu sağlayan durum ise işsizliğe sebep olan makroekonomik ve politik olayların başka bir deyişle sistemin kendi sorumluluğunu gizleyerek işsizliğin bireyden kaynaklı olduğunu göstermesidir, diyebiliriz. Çünkü kadınların, eğitim alanına yönlendirilerek öğretmenlik mesleğinde yoğunlaşmaları ve üniversite eğitimi sonunda işsizlikle karşılaşmaları söz edildiği gibi bireylerden değil, neoliberal politikalardan ve toplumsal normlardan kaynaklı bir durumdur. Toplumsal normlar ve neoliberal politikalar arasında sıkışıp kalan kadınlar, bekledikleri iş imkânını bulamamaları sonucunda bir takım psikolojik sorunlar yaşamaktadırlar. Kıcıır (2017) benzer şekilde işsizliğin; depresyon, öfke, umutsuzluk duygularıyla, kaygı semptomları, psikosomatik semptomlar, intihar riski ve alkol madde bağımlılığı ile ilişkili olduğunu tespit etmiştir.

İşsizliğin bireylerin yaşamında travma ve strese neden olduğu pek çok çalışmada belirtilmiştir (Akın, 2018; Güler, 2005; Kaya ve Binbay, 2006; Kiraz, 2014; Kurt, 2005). Aynı şekilde işsizlik kadın öğretmenlerin yaşamında da travma ve strese neden olmaktadır. İşsizliğin getirdiği travma ve stres nedeniyle sorun yaşayan görüşmecilerin yaşadıkları bu olumsuzluklardan kurtulmak amacıyla bir takım savunma mekanizmalarına sığındıkları görülmektedir. İşsizlik nedeniyle intiharı düşünmediğini belirten görüşmecilerin, intihar etme noktasına gelmemek amacıyla ya hayatın olumlu yanlarına bakmayı (polyanna- tatlı limon) denedikleri ya da pozitif dinî başa çıkma yöntemlerine (kader, inanç, sabır gibi.) sığındıkları görülmektedir. Kendi intiharları söz konusu olduğunda hayatın pozitif yönlerine odaklanan ya da pozitif dinî başa çıkma yöntemlerini kullanarak işsizliğin getirdiği olumsuzluklarla mücadele eden görüşmeciler, öğretmenlerin intihar haberlerini duyduklarında intihar eden öğretmenleri anladıklarını (empati yaparak) belirterek psikolojik ve fizyolojik sağlıklarının bozulduğunu dile getirmektedirler.

Kadın öğretmenlerin psikolojilerini etkileyen bir diğer unsur ise devletin öğretmen istihdamında uygulamakta olduğu politikalardır. Bu istihdam politikalarına göre devlet kadrolu öğretmenlik, sözleşmeli öğretmenlik ve ders ücretli öğretmenlik

uygulamalarına yer vermektedir. Üniversitelerin eğitim fakültelerinden aynı statü ile mezun olan öğretmenler arasında statü farklarının olması, kadın öğretmenlerin haksızlığa uğradıklarını düşünmelerinden dolayı sisteme karşı kızgınlık hissetmelerine neden olmaktadır. Bireylerin sisteme karşı kızgınlık hissetmesi, işsizliğin bireyden kaynaklıymış gibi gösterilmesine rağmen neoliberal politikalardan kaynaklı olduğunun görünürlüğünün bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu bulgu ile benzer olarak Kiraz, 2014’de yapmış olduğu araştırmada işsiz öğretmenlerin, işsizliğe sebep olarak bireyin dışındaki etkenleri gösterdikleri bulgusuna ulaşmıştır.

Kadın öğretmenler, atanamamaları nedeniyle sosyal çevrelerinden de olumsuz yorumlar aldıklarını belirtmektedirler. Toplumun cinsiyet normlarının dayatması ile öğretmenliğe yönelerek zaten bir baskı unsuruyla karşılaşan, sonrasında ise neoliberal politikaların etkisiyle işsiz kalarak psikolojileri bozulan kadınlar, bir de çevre baskısı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Aslan (2018) ise işsizliğin getirmiş olduğu olumsuz etkilerin, işsiz bireyin psikolojisinden başlamakta olduğunu ve işsiz bireylerin ailesini, çevresini de içerisine alarak tüm topluma yayıldığını ortaya koymaktadır. Söz konusu belirleme bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. İşsiz kadın öğretmenler, olumsuz psikolojilerinin etkisiyle çevresindeki kişilere işsizliklerinin nedenini anlatmaktan rahatsızlık hissetmekte ya da toplumun kendisini anlamayacağı düşüncesi ile çevrelerinden uzaklaşmakta, yaşadıkları topluma karşı kaçınma davranışı göstermektedirler. İşsiz kadın öğretmenlerin gösterdiği kaçınma davranışı, insanın sosyal varlık olma doğasına aykırı bir durum oluşturmaktadır. Bunun yanında ailesinden psikolojik destek talep etmekte ve böylece duygu odaklı başa çıkma yöntemlerini kullanarak, işsizliğin getirmiş olduğu toplumsal sorunların etkisinden kurtulmaya çalışmaktadır. İşsiz kadın öğretmenlerin işsizliğin getirdiği ekonomik sorunların yanında, psikolojik sorunlarla da mücadele etmek durumunda kaldıkları söylenebilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Bu başlık altında beş alt amacın bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

Görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenlerin demografik özelliklerine ilişkin sonuçlar

Kadın öğretmen işsizliğinin, daha çok 30 yaş ve altında olduğu görülmektedir. Sayıları az da olsa 30 üzerinde de kadın öğretmen işsizliği bulunmaktadır. Bu durum işsiz kadın öğretmenlerin, atanmak için uzun yıllar sınavlara girmek durumunda kaldıklarını ve yıllarca atama beklediklerini göstermektedir. Ancak görüşmeciler, işsizliğin ağır koşullarına rağmen öğretmen olarak kadrolu ve güvenceli olarak kamu kurumuna atanma isteklerinden vazgeçmemekte ve bunun için yıllarca KPSS'ye hazırlanmaktadırlar.

Görüşmecilerin çoğunluğunun yaşadıkları şehirde üniversite eğitimi aldıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların kadın olmalarından dolayı yaşadıkları şehirde üniversite eğitimi almaya yönlendirildiklerini düşündürmektedir. Ayrıca görüşmecilerin aile yapısına bakıldığında, gelir sağlayan bireyin çoğunlukla baba olduğu görülmektedir. Bu durumun, işsiz kadın öğretmenlerin geleneksel muhafazakâr aile yapıları ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Kadın öğretmen işsizliğinin, eğitim alınan alan fark etmeksizin eğitim fakültesinden mezun olunan her alanda olduğu görülmektedir. Eğitimdeki işsizliğin bütün branşlarda olduğu, zaman içerisinde daha da artacağı düşünülmektedir.

Üniversite eğitimi alarak iş sahibi olacaklarına inanan görüşmecilerin bir kısmı, bir üst eğitime devam ederek işsizliğin getirdiği olumsuzlukla başa çıkmanın yanında iş sahibi olma imkânlarını artıracabileceklerine inandıkları görülmektedir. Neoliberal politikaların artması ile üniversite eğitimi almanın işsizliği engellememesine rağmen katılımcılardan bazıları daha fazla eğitim alarak iş sahibi olma imkânlarının artacağına olan inançlarını sürdürmektedir.

Görüşmecilerden bazıları, evliliğe ılımlı bakmalarına rağmen işsiz kalmaları söz konusu olduğunda ikinci plana atmaktadırlar. Az sayıda işsiz kadın öğretmenin ise işsizlikle başa çıkma yöntemi olarak geleneksel ve muhafazakâr toplumlarda toplumsal

bir kabul olarak görülen “Ailenin ekonomik ihtiyaçlarının erkek birey tarafından karşılanır.” düşüncesi ile iş sahibi bir bireyle evlenerek yaşamlarına devam ettikleri görülmektedir.

Görüşmecilerin işsiz kaldıkları süre içerisinde ekonomik destek aldıkları kişilerin aile bireyleri (baba, anne, kardeş, eş) olduğu görülmektedir. İşsizlik sürecindeki bireyin yaşamına devam edebilmesi amacıyla finanse edilmesinin sosyal devletin yerine ailenin aldığı görülmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun ailelerinin alt ve orta ekonomik sınıfa dâhil olduğu görülmektedir. Sınıf atlama amacıyla sosyal sermayelerini geliştirmek amacıyla üniversite eğitime yönelen kadın öğretmenler, üniversite sonrasında işsizlikle karşı karşıya kalmakta, toplum içerisinde nitelikli işsiz olarak yine alt sınıfa ait olma durumunu devam ettirmektedirler.

Görüşmecilerin büyük çoğunluğu ailelerinden aldıkları desteği yalnızca temel ihtiyaçları için kullanmakta, sosyal ihtiyaçlarını ise ya ikinci planda bırakmakta ya da devlet kadrosuna atandıktan sonraya ertelemektedirler. Ailelerinin sosyal sermayesi güçlü olan ve maddi desteğin banka kartı aracılığı ile sağlanan işsiz kadın öğretmenlerin sosyal aktivitelere katılabilmeye çok daha rahat oldukları görülmektedir. Sınıfsal farkların işsizlik süresindeki yaşam biçimi üzerinde de etkili olduğu görülmektedir.

Görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenlerin atanmaya dönük çabalarına ve işsizliğe ilişkin sonuçlar

Görüşmeye katılan işsiz kadın öğretmenlerin tamamının, kamu kurumlarında öğretmenlik yapmak istedikleri görülmektedir. Görüşmeciler, özel sektörde öğretmenlik yapmayı ya istememekte ya da atamalarının uzun süre yapılmaması durumunda düşünmektedirler. Özel okulda çalışmak istememelerine ya da ikinci sıraya almalarına farklı sebepler sunsalar da, düşünceler işsiz öğretmen sayısının fazla olması nedeniyle özel sektörde iş bulma zorluğu ve öğretmenlerin özel sektörde emeklerinin karşılığını alamamaları hususunda yoğunlaşmaktadır. Bu durum, neoliberal politikalar kapsamında öğretmenlik mesleğindeki yedek iş gücünün artması ile öğretmenlik mesleğinin de mavi yakalılaşmasının bir göstergesi olarak görülebilmektedir. Görüşmecilerin kadrolu ve güvenceli iş beklentisinde oldukları söylenebilir.

Görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenlerin geleceğe dönük amaç ve istihdamla ilgili beklentilerine ilişkin sonuçlar

Kadın öğretmenler, uzun süre işsizliğin getirdiği olumsuz koşullarla mücadele etmelerine rağmen öğretmenlik mesleğinden vazgeçmemektedirler. Alternatif olarak kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli olarak farklı bir işkolunda çalışabileceklerini belirten katılımcılar da tercihlerine sebep olarak çalışma saatlerinin düzenli olmasını ve bedensel olarak yorucu olmamasını göstermektedirler. Öğretmenlikte kararlı olan ve kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli olarak farklı bir işkolunda çalışabileceklerini belirten katılımcıların durumu, kadınların gerek eğitim sürecinde gerekse toplum içerisinde toplumsal cinsiyet normlarına maruz kalarak bu normları içselleştirmeleri ile değerlendirilebilir. Çalışma kavramını ücretle özdeşleştiren görüşmeciler ise öğretmenliği sevdikleri için tercih ettiklerini, eğer öğretmenlik dışında bir meslek seçme durumları olursa, öğretmenliğe göre görece daha iyi ekonomik koşullara sahip olan polislik ya da askerlik mesleğini tercih edebileceklerini ya da ticareti seçeceklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun almak istedikleri ücret, olarak içinde bulunulan dönemde, öğretmen maaşları ile uyumlu, sendikaların belirlemiş olduğu yoksulluk sınırının altında olduğu görülmektedir. Ancak katılımcıların sosyo ekonomik durumlarının düşük olması ya da işsizlik süresinin uzaması ile çalışmaya razı ücret miktarı düşmektedir. Bu durum katılımcılar üzerinde, emeğin disipline etmek için uygulanan politikaların etkisini düşündürmektedir.

İşsiz kadın öğretmenlerin büyük çoğunluğu, kendi ayakları üzerinde durmak istediklerini belirtmektedir. Bu durum kadınlar için eğitimin ve sonrasında iş sahibi olmanın, güçlendirme amacı niteliğine uygunluk göstermektedir.

Görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenlerin devletin istihdam politikalarına yönelik düşüncelerine ilişkin sonuçlar

Katılımcıların genel olarak istihdam şekli olarak kadrolu ve güvenceli öğretmen olarak atamalarının yapılmasını tercih ettikleri görülmektedir. Ders ücreti karşılığında yapılan ücretli öğretmenlik uygulamasına tamamen karşı oldukları görülmektedir. İşsiz kadın öğretmenlerin küçük bir kısmı, kadrolu öğretmenliğe geçişte bir basamak rolü özelliği taşıyan sözleşmeli öğretmenlik istihdamına ılımlı bakmaktadırlar. Bu durum, işsiz kadın öğretmenlerin, işsiz kalmak ya da ücretli öğretmenlikle kıyaslandığında

sözleşmeli öğretmenliğe rıza gösterebileceklerini göstermektedir. Uygulanan farklı politikalarla öğretmen emeğinin disiplin altına alınmaya başlandığı söylenebilir.

Görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenlerin psikolojilerine ilişkin sonuçlar

Katılımcıların işsizlik nedeniyle olumsuz duygular hissettiği görülmektedir. İşsiz kadın öğretmenlerin işsizlik psikolojisinden etkilenme durumları; ailelerinin ekonomik durumundan, işsiz kalınan süreden ve mezun oldukları alanın piyasada iş bulma imkânından etkilenmektedir. İşsizlik bütün bireyler için olumsuz bir durum oluştursa da ekonomik koşulları yüksek olan işsiz kadın öğretmenler işsizlik sürecini ekonomik koşulları düşük olan görüşmecilere göre daha rahat atlatabilmektedir.

Katılımcıların işsiz kaldıkları süre boyunca ekonomik ve psikolojik desteği aile bireylerinden aldıkları görülmektedir. Ailenin ekonomik desteği, psikolojik baskı unsuru olarak da değerlendirilebilmektedir. Alt ve orta sosyo ekonomik sınıftan gelmelerine bağlı olarak kadın öğretmenler, ailelerine ekonomik destek sağlamak istemekte ya da öğretmen olarak kamu kurumuna atanarak ailelerini gururlandırmak istemektedirler. Bu durumun gerçekleşmemesi ise bireylerde psikolojik sorunlara neden olmaktadır.

İşsizlik ve işsizliğin getirdiği olumsuz etkiler kadın öğretmenleri derinden etkilemekte ve kadın öğretmenlerin bir kısmında intihar düşüncesine sebep olmaktadır. 2020 yılında KPSS'ye başvuran öğretmen sayısının büyük çoğunluğunun kadın öğretmen olduğu düşünüldüğünde intihar etme tehlikesi ile karşı karşıya kalan kadın öğretmen sayısının çok ciddi rakamları bulduğu söylenebilir. İntihar düşünmediğini belirten işsiz kadın öğretmenlerin ise bu duruma gelmemek için yaşadıkları durumun olumlu yönlerini görmeye çalıştığı ya da inandıkları dinin öğretilerine sığındığı görülmektedir.

Görüşmecilerin çoğunluğunun, işsiz öğretmenlerin intiharlarından olumsuz etkilendikleri görülmektedir. Kendileri intiharı düşünmediğini belirtmelerine rağmen intihar eden öğretmenlerin duygu durumlarını anladıklarını belirtmektedirler. Öğretmenlerin intihar haberlerinin, işsiz kadın öğretmenlerin psikolojik sağlıklarının yanında fizyolojik sağlıklarının da bozulduğu görülmektedir. İntiharın eşiğine gelmekten korktuklarını dile getiren görüşmecilerin, bu durumla baş edebilmek amacıyla inandıkları dinin öğretilerine sığındıkları görülmektedir.

Öğretmen istihdamında uygulanan farklı politikalar, genel anlamda olumsuz olarak nitelendirilebilecek etkilere sebep olmaktadır. Bu olumsuz etkiler incelendiğinde haksızlığa uğradığını düşünme ve öfke duygularının öne çıktığı görülmektedir. Bu

psikolojik etkileri değersizlik hissi ve geleceğe yönelik güvensizlikten kaynaklı kaygı durumunu takip etmektedir.

Görüşmecilerin büyük çoğunluğu sosyal çevrelerinden olumsuz tepkiler almaktadırlar. Olumsuz tepkilere maruz kalan görüşmecilerin büyük bir kısmı, aldıkları tepkilerle baş edebilmek amacıyla duyarsız davranmaya başlamakta, olumsuz yorum duyacağı endişesi ile yaşadıkları çevreden kaçınma davranışları göstererek psikolojilerini korumaya yönelik savunma davranışlarına başvurmaktadırlar.

Görüşmecilerden bir kısmının ise ailesinden psikolojik destek alarak işsizliğin getirmiş olduğu olumsuzluklarla başa çıkmaya çalışmaktadır. İşsiz kadın öğretmenlerin genelde psikolojilerini korumak amacıyla bilinçdışı savunma davranışları ve duygu odaklı başa çıkma yöntemlerine başvurdıkları tespit edilmiştir. Bu tür yöntemleri kullanmayan işsiz kadın öğretmenlerin ise işsizliğin getirdiği olumsuzluklarla başa çıkamayarak çeşitli psikolojik sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

Öneriler

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Araştırma, Tokat İlinde yaşayan eğitim fakültesi mezunu kadın öğretmenler üzerinde yapılmıştır. Çalışma grubu dikkate alınarak araştırmacılara yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur.

Araştırma sonuçlarının Türkiye genelinde eğitim fakültesi mezunu olan kadın öğretmenlere genellenebilmesi için farklı illerde, temsil edici sayıda, daha geniş bir örneklem grubu üzerinde tekrarlanabilir.

Araştırma, eğitim fakültesi mezunu kadın ve erkek işsiz öğretmenler üzerinde tekrarlanabilir. Kadın ve erkek öğretmenlerin işsizlikle başa çıkmalarındaki farklar incelenebilir.

Araştırma, farklı fakülte mezunu kadınlar da dâhil edilerek tekrarlanabilir. Böylelikle fakülte bittikten sonra formasyon alan kadınlarla Eğitim Fakültesi mezunu kadınların işsizlikle başa çıkma yöntemlerindeki farklar incelenebilir.

Araştırma, diğer fakültelerden mezun olan kadınlarla üzerinde tekrarlanabilir. Böylelikle farklı fakültelerden mezun olan kadınların işsizlikle başa çıkma yöntemlerindeki farklar incelenebilir.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

Araştırma, eğitim fakültesi mezunu işsiz kadın öğretmenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu dikkate alınarak uygulayıcılara yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur.

Eğitim fakültelerinde bireylerin psikolojilerini güçlendirici, başa çıkma yeterliliklerini artırıcı dersler veya seminerler verilebilir. Böylelikle eğitim fakültesi mezunlarının psikolojileri, işsizlik gibi hayatı olumsuz etkileyen koşullarla başa çıkma konusunda güçlendirilebilir.

Eğitimin her alanında kadınlara ve ailelerine psikolojik destek ve rehberlik sağlanmalıdır. Böylelikle bireylerin gelecekte karşılaşılabilecekleri sorunlarla başa çıkma yöntemleri konusunda yeterlilikleri artırılabilir.

Politikacılara Yönelik Öneriler

Araştırma, eğitim fakültesi mezunu işsiz kadın öğretmenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu dikkate alınarak politikacılara yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur.

Kadınların eğitim almaları, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri için önemli bir konudur. Eğitime katılan kadınların çalışma alanlarında istihdam edilmemeleri, beşeri sermaye kayıplarına neden olmaktadır. Ülkelerin beşeri sermayelerini etkili bir şekilde kullanabilmeleri için kadınların işsizliğin yoğun olduğu eğitim alanında değil de istihdam edilebilecekleri alanlara yönlendirilmeleri gerekmektedir.

Öğretmenlik mesleğinde uygulanan ücretli öğretmenlik uygulaması tamamen kaldırılmalıdır. Onun yerine öğretmenler, kadrolu ve güvenceli olarak kamu kurumlarına atanmalıdır.

Toplumun her alanı, toplumsal cinsiyet normlarından arındırılmalıdır. Kadınlar ev içi emeğinin devamı olan alanlara değil istekleri ve yetenekleri ölçüsünde istihdam imkânlarının olduğu alanlara yönlendirilmelidir.

İşsiz kadın öğretmenlerin değersizlik hissi, geleceğe yönelik güvensizlik ve kaygı durumuna neden olan unsurlar ortadan kaldırılmalıdır. Kadınlara insanca yaşayabilecekleri iş imkânları sunulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abanoz, S. (2020). Türkiye’de yapılan ‘dinî başa çıkma’ konulu araştırmalar hakkında bir değerlendirme. <https://dergipark.org.tr> adresinden alınmıştır.
- Adak, N. (2010). Sosyal bir problem olarak işsizlik ve sonuçları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21(2), 105- 116.
- Ak, S. (2016). *Genç işsizliği*. T.C.Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Ödevi
- Akçakaya, R. Ve Erden, S.(2014).Stres ve stresle baş etmede psikiyatrik yaklaşım. www.turkishfamilyphysician.com adresinden alınmıştır, 5(2), 18-25.
- Akçoraoğlu. A. (2017). Avrupa birliği’nde neoliberal hegemonya, otoriter neo-liberalizm ve neo-gramsciyeen uluslararası politik iktisat teorisi. *Alternatif Politika Dergisi*, 9(1), 1-34.
- Akın, F. (2018). Ekonomilerin en önemli problemi olan işsizlik neden çözülüyor? *İş ve Hayat Dergisi*, 4(7),82-99.
- Aksungur, M. ve Topalhan, T. (2019). Toplum yapısı içerisinde çalışma olgusunun ortaya çıkışı ve yaşanan dönüşümler. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(16), 1-23
- Altınsoy, H. (2020). Türkiye’de genç işsizliğinin boyutları ve çözümüne ilişkin öneriler. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 11(1), 69-89.
- Alpay, E. (2006). *Antisosyal kişilik bozukluğu tanısı almış bireylerin kullandıkları savunma mekanizmaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Aslan, G. (2015). Öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin metaforik bir çözümleme. *Eğitim ve Bilim*, 40(181), 363-384.
- Aslan, M. (2018). *Bir değersizleşme biçimi olarak üniversite işsizliği üzerine sosyolojik bir çalışma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Aslan, Ş. ve Güzel, Ş. (2018). Duygusal zeka, problem odaklı stresle başa çıkma, iyileşme ve duygusal tükenme ilişkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16(31),59-82.
- Ay, S. (2012). Türkiye’de işsizliğin nedenleri: istihdam politikaları üzerine bir değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*. 19(2), 321-341.
- Aydın, K. (2003). Kapitalizm ve kriz. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 1-10.

- Aydın, K. (2012). Kapitalizm neden ‘vazgeçilmez’dir? *Sakarya İktisat Dergisi*, 1(1), 21-38.
- Bacak, B., Polat E. (2018). İşsizliğin psikolojik sonuçları ve işsizlik süresi ilişkisi: çanakkale’de yükseköğrenim mezunu işsizler üzerinde bir araştırma. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 9(2), 24-47.
- Bal, O. (2013). Özelleştirmenin teorik temelleri ve türkiye’deki sonuçları. International Conference On Eurasian Economies. <http://avekon.org/papers/614.pdf>. adresinden alınmıştır.
- Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (1999). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Batan, N. ve Ayten, A. (2015). Dinî başa çıkma, psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu ilişkisi üzerine bir araştırma. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 15(3), 67-92.
- Baysan, S., Ersan, B. ve Öztürk, A. (2011). Türkiye’de öğretmen yetiştirmede istihdam sorunu: sosyal bilgiler öğretmenliği örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Bahar*, 26, 131-154.
- Bilgin, M. H. (2003). Türkiye’de işsizliğin yapısal analizi. *Öneri Dergisi*, 5(19), 137-143
- Birey, T. ve Önen, M. (2013). *Toplumsal cinsiyet ve öğretmenlik: öğretmenlerin bakış açısı*. Lefkoşa: Post Araştırma Enstitüsü.
- Bora, A. ve Erdoğan, N. (2012). “Boşuna mı okuduk?” türkiye’de beyaz yakalı işsizliği. A. Bora (Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozan, M. (2018). Liberalizm ve neoliberalizm bir kriz döngüsü mü, yoksa siyasi bir kurgu mu? *Uluslar arası politik Araştırma Dergisi*, 4(1), 26-40.
- Clark, A.J. (1991) Psikolojik danışmada savunma mekanizmalarının tanınması ve şekillendirilmesi (çev. Ö.H. Ersever). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/780681> adresinden erişilmiştir.
- Cipolla, (1999). *Dünya nüfusunun iktisat tarihi*.(çev. M. S. Gezgin). İstanbul: Ötüken Yayınları
- Civilidağ, A. (2019). İşsizlik sorununa fenomenolojik bir yaklaşım: üniversite mezunu genç işsizlerin görüşlerine göre işsizlik sorunu. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 9(2), 197-217.
- Cural,M.(2009). OECD ülkelerinde gelir dağılımının 1980 sonrası gelişimi ve eşitsizliği azaltıcı müdahale. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İibf Dergisi*, 4(2), 73-97.
- Cordonnier, L. (2014). *Garibanlara merhamet yok işsizlik üzerine iktisadi teoriler* (çev.

- L.Şimşek). İstanbul İletişim Yayınları.
- Çağlayan, S. ve Bayrakçı, O. (2016). Emek süreçlerinde denetim. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 257-274.
- Çinkır, Ş.ve Kurum, G. (2017). Atanmak ya da atanamamak: ücretli öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi- ENAD*, 5(3), 9-35.
- Çondur, F. ve Bölükbaş, M. (2014). Türkiye’de işgücü piyasası ve genç işsizlik büyüme ilişkisi üzerine bir inceleme. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(2), 77-93.
- Demir, E., Turan, K. ve Özarı, Ç. (2016). Üretim için sermaye ihtiyacına turgut özal politikaları Ş. Atakan Duman (Ed.). *Uluslararası Turgut Özal Sempozyum*, Ankara.
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet ayrımcılığının sosyolojik açıdan incelenmesi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 44(511), 12-27.
- Demircan, E. (2008). Girişimci sıfatıyla devlet: 1980 sonrası türkiye analizi. *Girişimcilik Kalkınma Dergisi*, 3(1), 35-58.
- Demirel, H. (2012). *1980 sonrası türkiye ’de devlet iş dünyası ilişkileri ışığında ekonomi elitlerinin dönüşümü*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Demirgöz Bal, M. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış. *Kashed*, 1(1), 15-28.
- Dereli, S. (2015). *Sanayi sonrası toplumda çalışma olgusu ve çalışma ilişkilerine etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Diskar (2020). İşsizlik ve istihdamın görünümü raporu.
<http://disk.org.tr/category/diskten/disk-ar/> adresinden alınmıştır.
- Enderdoğdu, F. (2013). Kapitalizm nedir? Nasıl doğdu? Nereye gidiyor?.
https://www.academia.edu/5389488/k%c4%b1sa_kapitalizm_tarihi adresinden alınmıştır.
- Erday, U. (2009). Dünyada genç işsizliği sorununun çözümüne yönelik ulusal politikalar ve türkiye. *Çalışma ve Toplum*, 3, 133-162.
- Erdoğan, Z. (1999). Küreselleşmenin istihdama etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 111-120.
- Eryıldırım, D. (2008). *Türkiye ’nin işsizlik sorununa bir çözüm önerisi: “mesleki eğitim”*. 2. Ulusal İktisat Kongresi.
- Eryücel, S. (2013). Yaşam olayları ve olumlu dini başa çıkma. *Mustafa Kemal*

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(23), 251-271.
- Fidan, F., İşçi, Ö. ve Yolmaz, T. (2006). Kadın mesleği ve kavramı: Anlamlılığı ve içeriği. *II. Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı*
- Gençoğlu, A. (2012). Kapitalizmin temel nitelikleri açısından emeğin konumu. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1), 98-116.
- Güçlü, N. (2001). Stres Yönetimi. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 91-109.
- Güçlüoğlu, Ü., M. (2017). *Türkiye istihdam analizi ve bazı makroekonomik değişkenlerin istihdam üzerindeki etkisi*. Ankara Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Güdek-Gölçek, Ş. (2019). Neoliberal politikaların türkiye’de kadın istihdamına etkisi. *Sosyoekonomi Dergisi*, 27(41), 129-150.
- Güler, B. (2005). İşsizlik ve yarattığı psiko-sosyal sorunların öğrenilmiş çaresizlik bağlamında incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 373- 394.
- Gümüş, İ. (2013). Çalışma hayatının iki büyük korkusu: işsizlik ve iş güvencesizliği. *İş Ahlakı Dergisi*, 6(1), 1-6.
- Gümüş, İ. (2018). Tarihsel perspektifte refah devleti: doğuş, yükseliş ve yeniden yapılanma süreci. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 1(1), 33-66.
- Gün, E. (2012). *Stresle başa çıkma bilişsel süreçler ve dindarlık üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa
- Güran, T. (1990), *İktisat Tarihi*, İstanbul: Damla Ofset.
- Güran, T. (2003), *İktisat Tarihi*, İstanbul: Acar Basım.
- Gürün Karatepe, S. (2017). *Türkiye’de kadın işsizliğinin nedenleri: istanbul’da eğitilmiş kadın işsizler üzerine bir alan araştırması*. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gökcan, M. (2018). Meslek seçiminde toplumsal cinsiyetin rolü: bir ölçek geliştirme çalışması. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 48-67.
- Gökçe Toker, A. (2014). Atanamama nedeniyle farklı bir mesleğe yönelen işsiz aday öğretmenler üzerine bir çalışma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 191-208.
- Göker, Z. , Dane, K. (2013). İşsizliğin azaltılmasında devletin rolü ne olmalıdır. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 26, 103-119.

- Gökkaya, V. (2011). Türkiye’de kadına yönelik ekonomik şiddet. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(2), 101-112.
- Harvey, D. (2007) Yaratıcı yıkım olarak neoliberalizm. (çev. E.Ç.Çığ ve Ü. Çığ). *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 67-88.
- Işık, A. (2009). Geçmişten günümüze sanayileşme süreci.
https://www.researchgate.net/publication/301477341_Gecmisten_gunumuze_sanayilesme_sureci adresinden alınmıştır.
- Işık, V. (2010) 1980 sonrası neoliberal politikaların işsizlikle mücadelede yerine getiremediği vaatler: rusya’yı çıkmaza sürükleyen yol. *Çimento İşveren Dergisi*, 6(24), 22-38.
- Işıl, Ü. (1990). Üniversite mezunlarının istihdam sorunları. *Eğitim ve Bilim*,
<http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/eb/article/view/5989> adresinden alınmıştır.
- İlhan, S. (2019). Neoliberalizm, esneklik ve güvencesizlik. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 361-368.
- İşgücü nedir? <http://iktisatsozlugu.com>. 13.08.2020 tarihinde erişilmiştir.
<https://sozluk.tdk.gov.tr>
- Kalem, E. (1999). *Ego savunma mekanizmaları testinin. türkçe formu dil eşdeğerliliği ve güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kanca, O. C. (2012). Türkiye’de işsizlik ve iktisadi büyüme arasındaki nedenselliğin ampirik bir analizi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 1-18.
- Karabulut, C. (2016). Eğitimde metalaşma ve ticarileşme. *SAV Katkı*. www.katkı.org adresinden alınmıştır.
- Karaçor, Z., Mangır, F., Güvenek, B. ve Kayhan, A. (2019). Türkiye işgücü piyasasına yönelik devlet düzenlemelerinin işsizlik üzerine etkisi: 1988-2018 yılları için müdahale analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42(1), 269-282.
- Karasar, N. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Akademik.
- Karakaş, A. ve Koç, M. (2014). Stresle başa çıkma ve dini başa çıkma yöntemleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 610-631.
- Karakelle, S. (2016). *Psikoloji*. İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Ortak Ders.

- Kasapoğlu, M. ve Murat, S. (2018). Türkiye’de istihdam, işsizlik ve istihdam politikalarında yerelleşme: iimek’e dair kısa bir değerlendirme. *Emek ve Toplum Dergisi*, 7(18), 248-278.
- Kavak, Y. (1997). Eğitim, istihdam ve işsizlik ilişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(13), 21-26.
- Kaya, B. ve Binbay, T. (2006). Özelleştirmeler, sağlık çalışanları ve psikososyal etmenler. *Toplum ve Hekim*, 21(3), 198-193.
- Kaya, B. (2007). Depresyon: sosyo-ekonomik ve kültürel pencereden bakış. *Klinik Psikiyatri*, 10(6), 11-20.
- Kaya, C. (2009). *Çalışma yaşamında kadın işgücü sorunları ve örgütlenme eğilimleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Kaya, M. ve Burtan Doğan, B. (2016). Esnek çalışma modeli: ev eksenli çalışma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58), 1069-1099.
- Kaya, F., Yıldız, S., Atsız, O. V Aghayeva, S. (2017). Stresle başa çıkma tarzları ile duygusal emek ilişkisi: üniversite öğrencileri örneği. www.yyusbedergisi.com, 1(3).
- Kayahan Karakul, A. (2012). *Türkiye’de üniversite mezunlarının işsizliğinin eleştirel bir çözümlemesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kayalı, G. (2015). *Genç işsizliği*. Ankara: Türkmatal
- Keser, A. (2010). Çalışmanın değişen anlamı ve çalışmaya ilişkin yeni trendler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(49), 361-377.
- Keskin Demirer, D. (2012). Eğitimde piyasalaşma ve öğretmen emeğinde dönüşüm. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1, 167-185.
- Kıcı, B. (2017). Eğitimli genç işsizliği üzerinden işsizlik kaygısına bir bakış. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3(54), 1369-1395.
- Kiraz, Z. (2014). *Türkiye’de öğretmenlerin işsizliği ve ataması yapılmayan öğretmenler hareketinin çözümlemesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kiraz, Z. ve Kurul, N. (2018). Türkiye’de öğretmen işsizliği ve ataması yapılmayan öğretmenler hareketi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 270-302.

- Kiraz, Z. ve Taşkiran, G. (2020). Neoliberal süreçte vasıflı emeğin ucuz iş gücü olma ile imtihanı: eğitim- istihdam ilişkisine dair bir alan araştırması. N. Beltekin (Ed.), *Türkiye’ de eğitim iktisadi disiplini içinde* (s. 381-410). Ankara: Anı Yayıncılık
- Koç, E. Şenel, M. ve Kaya K. (2018). Dünyada ve türkiye’de sanayileşme II-yapısal sorunlar, istihdam ve işsizlik. *Mühendis ve Makine*, 59(691), 15-43.
- Koçhan, A. (2019). *Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin stres düzeyi, stresle başa çıkma tarzları, hastalık yükü algıları ve bilgece farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Konat, M. ve Yıldız, Z. (2020). Neoliberal politikalar perspektifinde kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(69),1228-1237.
- Kovacı, S. , Belke M. ve Bolat, S. (2018). İşgücü piyasası düzenlemelerinin işsizliğe etkileri: seçilmiş oecd ülkeleri için panel veri kanıtları. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 25, 2030-2042.
- Kozal, Ö. (2017). Harvey’in mülksüzleştirme yoluyla birikim kavramına eleştirel bir bakış: türkiye örneği. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 628,57-70.
- Köten, E. (2012). *Endüstri sonrası toplumda değişen çalışma ilişkileri ve türkiye’deki yansımaları: hizmet çalışanları örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kulaksız, A. ve Doğanay, C. (2019). Eğitimli genç işsizlerde kadınların oranı artıyor. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*. www.tepav.org.tr adresinden alınmıştır.
- Kurt, Ş. (2005). *İşsizliğin sosyo-ekonomik analizi: sosyal açıdan türkiye örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kurt, A. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Küçük, Ö. (2019). Endüstri sonrası çalışma ilişkilerinde yapay zekâ, acımasız rekabet ve suç önleme politikası. *Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi*, 20, 121-161.
- Küçükkalay, M. (1997). Endüstri devrimi ve ekonomik sonuçlarının analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 51-68.
- Mahiroğulları, A. (2005). Endüstri devrimi sonrasında emeğin istismarını belgeleyen iki eser: Germinal ve dokumacılar. *Sosyoloji Konferansları*, (32), 41-53.
- Marx, K. (2003) Kapital. <https://www.marxists.org/turkce/m-e/kapital/kapital1.pdf> adresinden erişilmiştir.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). *Savunma mekanizmaları*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mumyakmaz, A. (2019). 24 Ocak ekonomik istikrar kararları ile 12 eylül askeri darbesinin neoliberalizm ittifakı ve siyasal islam'ın süreçteki rolü. *Üçüncü Sektör Ekonomi Dergisi*, 54(4), 1988-1915.
- Ören, K. ve Yüksel, H. (2012). Geçmişten günümüze çalışma hayatı. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1), 34-59.
- Özçelik, P. (2013). Neoliberal küreselleşme süreci ve yoksulluk. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 417-431.
- Öztürk, Ö. (2015). *Üniversite mezunu kadınların işsizlik süreçlerinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Parlak, Z. ve Özdemir, S. (2011). Esneklik kavramı ve emek piyasalarında esneklik. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 60, 1-60.
- Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye 'de cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığın analizi. *Ege Akademik Bakış*, 10(4), 1217-1230.
- Pata, U. (2020). Oecd ülkelerinde işsizlik histerisinin ampirik bir analizi: Fourier panel durağanlık testi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 10(1), 125-144.
- Perişan, N. (2018). *Kaygı, psikolojik dayanıklılık ve başa çıkma yolları arasındaki ilişki: üst bilincin aracı rolü*. Yüksek lisans yeterlik tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Polat, S. (2010). *Eğitimde ve sınıf içi süreçlerde cinsiyetçi yaklaşımlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Samsun, N. (2017). Çalışmanın değişen anlamı ve güncel durumuna ilişkin tartışmalar. *Açıkoğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 160-210.
- Sapancalı, F. (2001). Yeni dünya düzeni ve küresel yoksulluk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 115-140.
- Sarısu, A. (2003). Dünyada ve türkiye'de özelleştirme - genel bir değerlendirme -. *Asomedyat, Ankara Sanayi Odası Aylık Yayın Organı Kasım 2003*, 38-57.
- Sayılan, F. (2006). Küresel aktörler (db ve gats)ve eğitimde neoliberal dönüşüm. *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası. Aylık Bülten Eğitim Dosyası. 4*, 44-51.
- Sayılan, F. (2012). *Toplumsal cinsiyet ve eğitim olanaklar ve sınırlılıklar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Şahin, L. (2007). Türkiye işgücü piyasasının yapısal özellikleri ve işsizlik sorunu. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 53, 543-575.

- Şahin, Ç. E. (2010, Ekim). *Çalışma yaşamını düzenleyen yasalardaki dönüşümün dayanağı olarak neoliberalizm; devlet-toplum ilişkisinde leviathan'ın yükselişi mi?*. Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi'nde sunuldu, Bursa.
- Şahin, L. (2010). *İstihdam ve işsizlik*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
- Şahin, N. ve Durak, A. (1995). Stresle başa çıkma tarzları ölçeği: üniversite öğrencileri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34), 56-73.
- Şahin, İ. (2011). Öğretmen adaylarının öğretmen istihdamı ve mesleki geleceklerine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3), 1167-1184.
- Şen, G. (2019). *Yeni ekonomi çerçevesinde çalışma hayatında yaşanan dönüşümler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şenses, F. (2004). Neoliberal küreselleme kalkınma için bir fırsat mı, engel mi? *Kalkınma ve Küreselleşme*, 1, 13-54.
- Torun, İ. (2003). Endüstri toplumunun oluşmasında etkili olan iktisadi ve sina-i faktörler. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(1), 181-196.
- Turan, Ş. ve Poyraz, C. A. (2015). Günlük yaşam stresiyle başa çıkmak için kullanılan psikoterapi yöntemleri. *Bilişsel Davranışçı psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 133-140.
- Turan, N. (2018). Çalışma mutluluğu: kavram ve kapsam. *B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(1), 169-212.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559.
- Uçkaç, A., (2010). Türkiye'de neoliberal ekonomi politikaları ve sosyo-ekonomik yansımaları. *Maliye Dergisi*, 158(1), 422-430.
- Uyar Bozdağlıoğlu, Y. (2008). Türkiye'de işsizliğin özellikleri ve işsizlikle mücadele politikaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 45-65.
- Ünal, I. (2005). İktisat ideolojisinin yeniden üretim süreci olarak eğitim. *Ekonomik Yaklaşım*, 16(57), 35-50
- Ünal, I. (2008). Neoliberalizm, esnek istihdam ve kadın öğretmenler. *Eğitim ve Bilim İshkolunda Çalışan Kadınların Sosyal Hakları ve İş Güvencesi*. (Ed. Elif Akgül

- Ateş ve Handan Çağlayan). Ankara Eğitim- Sen Yayınları (97-106)*
- Ütücü, N. (2013). *Majör depresif bozuklukta kültürel açıklama modelleri ve yardım arama davranışının belirlenmesi*. Uzmanlık tezi. İstanbul Bilim Üniversitesi. Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.
- Yanbaşı, E. (2014). *Türkiye’de genç işsizliği sorunu ve işsizlikle mücadelede uygulanan ekonomi politikalarının analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yarcı, S. (2011). Pierre bourdieu’ da sosyal sermaye kavramı. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 6(1), 125-135.
- Yavuzaslan, K. ve Dağlıoğlu, C. (2019). Türkiye’nin genç işsizlik sorunu ve üniversite öğrencilerinin meslek seçim bilinci.
https://www.researchgate.net/publication/331302458_turkiye'nin_genc_issizlik_sorunu_ve_universite_ogrencilerinin_meslek_secim_bilinci adresinden erişilmiştir.
- Yeşilyurt- Temel, H. Yapraklı, H. (2015). *Küreselleşen dünyada işsizlik*. İCEP (p. 1.12). Makedonya: ResearchGate. https://www.researchgate.net/profile/halil-Yaprakli/Publication/283123031_kuresellesen_dunyada_issizlik/links/562bdeb08ae518e348100d5/kuresellesen-duenyada-issizlik.pdf adresinden erişilmiştir.
<https://www.memurlar.net/haber/841679/haftasonu-kpss-sinavina-644-bin-557-aday-katilacak.html> adresinden erişilmiştir.
- https://personel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_02/08150720_2019_subat_sozlesmeli_atama_taban_puan.pdf adresinden erişilmiştir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, K. (2010). Nitel araştırmada niteliği artırma. *İlköğretim Online*, 9(1), 79-92.
- Yıldız, K. (2014). İşsizlik türleri, her bir işsizlik türünün toplam işsizlikteki payı ve çeşitli demografik parametrelerle ilişkisi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (45).
- Yıldız, N. (2008). Neoliberal küreselleşme ve eğitim. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 13-32.
- Yılmaz, S., (2018). Türkiye’de kadınların çalışma hayatındaki yeri ve sosyal güvenlik hukuku düzenlemeleri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(2), 63-80.

- Yılmaz, T. Fidan, F., Karataş V. (2004). İşsizliğin sosyo-psikolojik sonuçları: sosyo-demografik özelliklere göre bireylerin tutumları bir alan araştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 48, 163-187.
- Yurtsever, H. (2009). *Kişilik özelliklerinin stres düzeyine etkisi ve stresle başa çıkma yolları: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yüksel, İ. (2005). İşsizlik olgusunun psikolojik boyutu: görgül bir araştırma. *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 60(03), 255-274.
- Yüksel, Ö. (2013). *Kadınlarda evlilik uyumu ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: stresle başa çıkma biçimleri ve toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının aracı rolleri*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yüksel, H. (2014). Çalışma yaşamı ve stres kavramı: durumsal bir yaklaşım. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 109-131.

EKLER

Ek 1- Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

Merhaba adım Figan..... Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde yüksek lisans yapmaktayım. Sizinle, ... öğretmenlerin işsizlikle başa çıkma durumları hakkında görüşmek istiyorum. Bu görüşmede amacım, ... araştırılmasıdır.

Görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizli kalacaktır. Bu bilgiler, araştırmanın dışında herhangi bir yerde kullanılmayacaktır. Araştırma raporunda kişi isimleri belirtilmeyecektir. Görüşmeler, görüşmecinin izin vermesi durumunda kayıt altına alınacaktır.

Bu araştırmanın başarıyla tamamlanabilmesi ve sonuçların güvenilir olması için görüşme sorularına içtenlikli cevaplar vermeniz büyük önem taşımaktadır. İlginize ve desteğinize şimdiden teşekkür ederiz.

Figan Şahin Gök

.....

Görüşme Yeri :

Görüşme Tarihi ve Saati

BÖLÜM I – KİŞİSEL BİLGİLER

1. Adı Soyadı :
2. Cinsiyeti :
3. Yaşı :
4. Mezun Olduğunuz Üniversite :
5. Mezun Olduğunuz Fakülte :
6. Mezun Olduğunuz Bölüm :
7. Üniversiteden Mezuniyet Yılı :
8. Şu Anda Çalışma Durumu :

BÖLÜM II – GÖRÜŞME SORULARI

1. İşsizlik ya da işsiz kalma durumu psikolojinizi nasıl ve hangi yönde etkiliyor?
2. Şuanda kişisel ihtiyaçlarınızı nasıl karşılıyorsunuz? Bunun için gerekli olan parayı kim ya da kimler karşılıyor? Hangi aralıklarla alıyorsunuz? Aldığınız ücret size yetiyor mu? Bu durum sizin psikolojinizi nasıl etkiliyor?
3. İşsiz kaldığınız süre boyunca sosyal aktivitelere katıldınız/katılabildiniz mi? (Arkadaşlarınızla kafeye gitmek, konser, piknik, Tiyatro, sinema, gezi, tatil vb) Ne kadar sıklıkla sosyal aktivitelere katılabiliyorsunuz/katıldınız? Neden? Gitmek isteyip de hesap yapıp vazgeçtiğiniz oldu mu? Nasıl hissettiniz?
4. Uzun süre işsiz kalan işsiz öğretmenlerin bazıları yaşamlarını sonlandırmakta ve genelde bıraktıkları notlarda işsizlikle baş edemediklerini, bundan dolayı intihar ettiklerini söylemektedirler. Bu durum sizi nasıl etkilemekte, İşsiz öğretmenlerin intiharları konusunda ne düşünmektesiniz, neden? Bu nedenden siz hiç intiharı düşündünüz mü? Ataması yapılmadığı için intihar edenleri duyduğunuzda günlük yaşamınız nasıl etkileniyor? Bu size nasıl hissettiriyor?
5. Atanamayan öğretmenlerin bazıları polislik, askerlik, memurluk gibi farklı işkollarına yönelmekte siz nasıl bir işte çalışmak isterdiniz? Neden böyle bir işte çalışmak istiyorsunuz? Çalışmak istediğiniz bu işte ne kadar ücret almak isterdiniz, neden?
6. Devletin kadrolu, sözleşmeli ve ders ücretli öğretmenlik uygulaması hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce devlet neden böyle bir uygulama yapıyor? Bu durum sizin duygu durumunuzu ve psikolojinizi nasıl etkiliyor?
7. Gelecekte öğretmen olarak kamu ya da özel bir okulda çalışabileceğinizi düşünüyor musunuz, neden? Özel sektörde iş bulabileceğinizi düşünüyor musunuz? Bu durum psikolojinizi nasıl etkiliyor? Nasıl bir atama olmasını isterdiniz?
8. İşsizliğin devam etmesi durumunda işsiz kalan kadın öğretmenler işsizlikle başa çıkmanın bir yöntemi olarak evlenmeye, evli ise çocuk sahibi olmaya, çocuğu varsa onları

büyütmeye yönelmekte. Siz uzun süre işsiz kalmış olsaydınız, bu tür şeylere yönelir miydiniz?

9. İşsiz kaldığınızda çevrenizden nasıl yorumlar gelmekte? Bu tepkiler psikolojinizi nasıl etkilemekte? Bu tepkilerle başa çıkmak için nasıl yöntemler kullanıyorsunuz?

Ek-2. Görüşülenlere Ait Kimlik Bilgileri

İKÖ1: 28 yaşında. Bekâr. Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, 2016 Türkçe öğretmenliği mezunu.

İKÖ2: 24 yaşında. Bekâr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2018 Fen Bilgisi öğretmenliği mezunu.

İKÖ3: 28 yaşında. Bekâr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2016 Türkçe öğretmenliği mezunu.

İKÖ4: 31 yaşında. Bekâr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2012 Sosyal Bilgiler öğretmenliği mezunu.

İKÖ5: 28 yaşında. Bekâr. Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2015 Müzik öğretmenliği mezunu.

İKÖ6: 25 yaşında. Bekâr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2018 Müzik öğretmenliği mezunu.

İKÖ7: 24 yaşında. Bekâr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2018 Müzik öğretmenliği mezunu.

İKÖ8: 22 yaşında. Bekâr. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2019 Türkçe öğretmenliği mezunu.

İKÖ9: 23 yaşında. Bekâr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2019 Fen Bilgisi öğretmenliği mezunu.

İKÖ10: 24 yaşında. Bekâr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2018 Müzik öğretmenliği mezunu.

İKÖ11: 31 yaşında. Evli. Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2011 Türkçe öğretmenliği mezunu.

İKÖ12: 30 yaşında. Evli. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2014 Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği mezunu.

İKÖ13: 25 yaşında. Bekâr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2018 Sınıf öğretmenliği mezunu.

İKÖ14: 23 yaşında. Bekâr. Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2020 Okul Öncesi öğretmenliği mezunu.

İKÖ15: 27 yaşında. Bekâr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2017 Sosyal Bilgiler öğretmenliği mezunu.

İKÖ16: 26 yaşında. Bekâr. Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2017 İlköğretim Matematik öğretmenliği mezunu.

İKÖ17: 25 yaşında. Bekâr. Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2017 İlköğretim Matematik öğretmenliği mezunu.

İKÖ18: 24 yaşında. Bekâr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2019 Sosyal Bilgiler öğretmenliği mezunu.

İKÖ19: 24 yaşında. Bekâr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2019 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık öğretmenliği mezunu.

İKÖ20: 24 yaşında. Bekâr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2019 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık öğretmenliği mezunu.

İKÖ21: 23 yaşında. Bekâr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2019 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık öğretmenliği mezunu.

İKÖ22: 24 yaşında. Bekâr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2019 İngilizce öğretmenliği mezunu.

İKÖ23: 23 yaşında. Bekâr. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2019 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık öğretmenliği mezunu.

İKÖ24: 33 yaşında. Evli. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2011 Resim İş öğretmenliği mezunu.

İKÖ25: 26 yaşında. Bekâr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2017 Beden Eğitimi Öğretmenliği Mezunu.

İKÖ26: 30 yaşında. Evli. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2013 Kimya öğretmenliği mezunu.

Ek 3- Etik Kurul Kararı

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI
ETİK KURULU KARARLARI

KARAR TARİHİ	OTURUM NO	KARAR SAYISI
08.01.2021	01	01-22

Ek-1

Üniversitemiz Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Prof. Dr. Eren YÜRÜDÜR Başkanlığında toplandı.

KARAR 01.09- Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğünün 15.12.2020 tarih ve 56088 sayılı yazısı görüşüldü. Aşağıda bilgileri yer alan araştırmacıların yapmak istediği uygulamaların ve kullanacağı veri toplama araçlarının etik açıdan uygunluğuna oy birliği ile karar verildi.

ÇALIŞMANIN TÜRÜ	Yüksek Lisans Tezi
BAŞLIK	İşsiz Kadın Öğretmenler: Neoliberal Dönemde İşsizlikle Baş Etme Deneyimlerinin İncelenmesi
TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ/ YAZARI	Figân ŞAHİN GÖK (Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı)
RAPORTÖR GÖRÜŞÜ	OLUMLU

Prof. Dr. Eren YÜRÜDÜR
Etik Kurul Başkanı
(İmza)

Doç. Dr. Mehmet KARGÜN
Başkan Yardımcısı (İmza)

Doç. Dr. Mehmet Serkan UMUZDAŞ
Üye
(İmza)

Doç. Dr. Emine ÖĞÜK
Üye
(İmza)

Doç. Dr. Yücel EROL
Üye
(İmza)

Doç. Dr. Fatih YAZICI
Üye
(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Özlem GÖK
Üye
(İmza)

Ek 4- Kısaltmalar**KISALTMALAR**

KPSS: Kamu Personeli Seçme Sınavı

KYK: Kredi ve Yurtlar Kurumu

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

Ek 5- Özgeçmiş